

ateneu

Fondatori: George Bacovia, Grigore Tabacaru (1925)

www.revista-ateneu.ro
ateneubc@gmail.com

Revistă
de cultură
Nr. 657

• Revistă editată de Consiliul Județean Bacău • anul 61 (serie nouă) • mai 2024 • 5,00 lei •

• Ilustrația ediției: Vasile Crăiță-Mândră, din expoziția deschisă la Muzeul de artă din Bacău

• sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar •

- **Dan PERȘA** – *Alecsandriada* (p. 2) • **Adrian JICU** – *Alexandru Călinescu. Normalitatea ca paradox* (p. 3) • **Marius MANTA** – *Die(t)* (p. 4) • **Marian Sorin RĂDULESCU** – *Pericle sau rușinea care salvează omenirea* (p. 4) • **Ioan DĂNILĂ** – *Româna europeană* (p. 5) • **Ion FERCU** – *Un concert ideatic de gală al ficțiunii și măștilor* (p. 6) • **Marius MANTA** – *Jazz cu Virgil Mihaiu* (p.7) • **Adrian JICU** – *Bogdan Boeru – Benedictiana* (p. 8) • Poezii de **Radu ANDRIESCU** și **Marcel MUREȘEANU** (pp. 8 - 9) • **Elena CIOBANU** – *Ce se mai întâmplă pe Mississippi* (p. 9) • Proză de **Constantin GHERASIM** – *Bela de la mănăstire* (p. 10) • **Gheorghe IORGA** – *II. Teoria literară. Funcționarea axiologică a discursului teoretic* (p. 11) • Proză de **Codruța PERȘA** – *Jurnal în jurul viselor* (p. 11) • **Carmen MIHALACHE** – *Teatrul în sărbătoare* (p. 12) • **Violeta SAVU** – *Dramaturgie cu rost* (p. 12) • **Marius MANTA** – *Vâlva visului* (p. 13) • **Iulian BUCUR** – *Prietenii Tamarei Antal* (p. 13) • Interviu cu **Radu ANDRIESCU**: „Nu-mi place să citesc o poezie care nu face decât să regrete trecerea timpului” (pp. 14 - 15) • **Dan PETRUȘCĂ** – *În jurul unui tablou* (p. 16) • **Daniel-Ștefan POCOVNICU** – *Retorica zgomotului* (p. 17) • **Rodica BRETIN** – *Patru lumi deschise cu cheia lecturii* (p. 17) • **Vasile SPIRIDON** – *Nu numai timpul* (p. 18) • **Liviu FRANGA** – *Fulgurații și irizări* (p. 18) • **Constantin CĂLIN** – *Între breviar și jurnal* (p. 19) • **Ionel SAVITESCU** – *Bătălia de la Actium* (pp. 20 - 21) • **Cornel Simion GALBEN** – *Personalități băcăuane: Dan PETRUȘCĂ* (p. 21) • **Ion FERCU** – *Prejudecățile: infern și provocare eternă* (p. 22) • **Adrian HORODNIC** – *Maria și Cella* (p. 23) • **Dan PERȘA** – *O carte eveniment* (p. 23) • **Patrick MODIANO** (Franța) în traducerea **Elenei-Brândușa STEICIUC** – *Balerina* (p. 24) •

Fragmentarium

REVERENȚĂ ISTORIEI. Aparține Centrului de Cultură „George Apostu”, care a organizat la 10 mai *Spectacolul cărții* „Gheorghe Asachi – un spirit enciclopedic” (coordonator, prof. univ. dr. ing. Neculai-Eugen Seghedin, de la Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” din Iași), prezentată de Nicolae Suci (Baia Mare) și Cristian Ungureanu (Iași).

LEMN VECHI, LEMN NOU. Târgul anual de mobilier a cunoscut a doua ediție, la Slănic-Moldova. Este o inițiativă unică în România, menită a salva pădurile prin reciclarea lemnului vechi și transpunerea lui în elemente de design contemporan. Partenerii Asociației de Artă în Context sunt Colegiul Național de Artă „George Apostu” Bacău și Centrul Educativ Târgu Ocna.

CINE RĂSPUNDE? O întrebare de la profesorul de română Constantin Mihai: „Se va găsi cineva ca, într-un viitor nu prea îndepărtat, să-i dea școlii strălucirea de altădată?”

DE VIAȚĂ LUNGĂ. „Am citit în ultimii patru ani trei sute de cărți” (Ioana Iordache-Baltag).

O NOUȚATE DE AZI... „România literară” a deschis în nr. 11 rubrica „Expresii bizare (dinspre literatură)”. Cristinel Munteanu, ca până de curând Stelian Dumistrăcel (conducătorul său de doctorat), ne explică ce înseamnă „Croitor de pâine”, „(A fi) într-o ureche” și „A cârpi (cuiva) o palmă”.

...ȘI UNA DE IERI. Acum o sută de ani, „Adevărul literar” inaugurează un gen jurnalistic așteptat: cronică de cinema. O semna D.I. Suchianu, devenit stăpânul speciei.

FERMITATE. „Mă consider în mod fundamental o învățătoare. Și punct”, rostește prof. univ. dr. Venera-Mihaela Cojocariu, de la Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău, la un simpozion organizat de Asociația Învățătorilor din Județ. Psihopedagoga este absolventă a Scolii Normale din Câmpulung-Muscel și ni l-a amintit pe Eminescu cu zicerea sintetică „Suntem români și punctum”, la Primul Congres al Studenților Români de la Putna, din 25 mai 1871.

CONCERT-OMAGIU. Centrul de Cultură „George Apostu” și Asociația de Concerte „Syrinx” au dedicat *Serile concertistice* din mai memoriei lui Dorel Baicu, prim-flautist al Filarmonicii „Mihail Jora” din Bacău, conf. univ. dr. la Academia de muzică din Iași și component al formației camerale „Trio Syrinx”. Invitați, doi artiști emeriți din Republica Moldova: Ion Negură (flaut) și Olga Iuhno (pian).

SUCCES CU REPETIȚIE. Ovidiu Bufnilă a înregistrat un număr record de cititori în cadrul Proiectului *Science Fiction Politic* din „Ziarul național”, după succesul din primăvară – de la Târgul de Carte *Librex*, de la Iași –, cu romanul „Omul vălurit”.

OMAGIU CĂRȚII ȘI CULTURII VASLUIENE. Manifestarea inițiată de Dumitru V. Marin a ajuns la ediția a XIII-a. Printre altele, a fost lansat un nou număr (37) al „Meridianului cultural românesc”.

IN MEMORIAM. Petru Zugun, universitarul filolog ieșean, colaborator al Universității „Vasile Alecsandri” din Bacău; fizicianul și jurnalistul Dănuț Dudu; Cornel Udrea, autor de scrieri umoristice

AI. IOANID

d'ale lui Ciosu

Alecsandriada

• ediția a VIII-a, Onești, 16-18 mai 2024 •

foto: P. Done

Reuniunile Culturale „Alecsandriada”, festivalul dedicat lui Vasile Alecsandri, dar nu numai, ci și lui Ștefan cel Mare și Sfânt și tuturor problemelor culturale în confruntare azi cu noi, progresa către a deveni un festival cu tradiție, deși s-ar putea spune că este deja. I se datorează universitarului Ioan Dănilă, un neobosit „alecsandrist”, și președintelui filialei Bacău a Uniunii Scriitorilor din România, poetul Dumitru Brăneanu. Amândoi, trebuie spus, nu doar organizatori, ci și excelenți moderatori.

Ediția actuală a fost chiar uimitoare. În primul rând pentru că invitații au fost personalități culturale (uneori și politice) și nimic din ce s-a discutat la

acest festival nu a fost formal. De la Alecsandri versus Eminescu în rol de întemeietori, la chestiuni ce țin de geografia literară, de la prezentări de carte la lansări de reviste culturale, festivalul a ținut participanții la foc continuu, solicitându-le la limită rezistența. Obșnuitele pauze au fost eliminate. Se pare că trei zile au fost de această dată prea puține pentru câte gândeau și își doreau protagoniștii să dezbată. Însă nu doar dezbaterile au fost nepregetate, ci, întru memoria lui Ștefan cel Mare și Sfânt și a lui Alecsandri, a Mușatinilor și Bogdăneștilor, una dintre zile a fost dedicată unei călătorii la Biserica Borzești, unde a avut loc și un serviciu religios de comemorare

a lui Vasile Alecsandri și a fiicei lui, Maria Bogdan, iar mai apoi la Mănăstirea Bogdana. Momente emoționante, datorate nu doar slujbei și discursurilor bine ținute, ci și constatării, surprinzătoare pentru cei care n-o bănuiau, că la aceste lăcașuri de cult sunt adunate adevărate comori de hrisoave, icoane, biblii cu ferecături și alte obiecte bisericesti de o incalculabilă valoare. La Bogdana, în încăperea unde ne-am uimit într-o tăcere solemnă de icoanele pe lemn din vechime, fotografiatul era desigur interzis. Dar Revista „Ateneu”, partener media, va reveni în următorul număr cu amănunte; acum, doar o fișă de temperatură înainte de intrarea revistei la tipar. (D.P.)

Premiile Reuniunilor Culturale „Alecsandriada”, 2024

Juriul (Adrian Lungu, președinte; Cornel Galben și Petre Isachi, membri) a decis:

- Premiul Național „Vasile Alecsandri” *Opera omnia* – Acad. Mihai Cimpoi
- Premiul Național „Vasile Alecsandri” pentru Poezie – Dan Sandu
- Premiul Național „Vasile Alecsandri” pentru Dramaturgie – Viorel Savin
- Premiul Național „Vasile Alecsandri” pentru Critică și Istorie Literară – Gheorghe Iorga
- Premiul Național „Vasile Alecsandri” pentru Promovarea Culturii și Spiritualității Românești în Republica Moldova – Doina Dabija

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

Hebdomadarul Uniunii Scriitorilor din România a alocat și alocă spațiu în fiecare ediție comemorării directorului său. S-a început, firește, cu numărul dublu din 29 martie, închinat în totalitate plecării dintre noi a lui Nicolae Manolescu. Sunt reproduse ultimul editorial („Dura lex, sed lex”), interviul acordat Teodorei Stanciu în 2020, la Radio

România literară

Trinitas, sub titlul „Generația '60 și contextul politic”, un grupaj de mărturii (48 la număr) și o bogată iconografie. Semnează scriitori, publiciști, critici și istorici literari, profesori. Este așezată ca reprezen-

tativă o declarație a celui omagiat privitoare la rostul criticului literar, care „dacă e prins cu ocaua mică, fie și o singură dată, plătește. Sigur că aceasta nu înseamnă că el trebuie să fie infailibil ca gust, ca judecată”. Secvența este extrasă dintr-un dialog cu Cristian Pătrășconiu, publicat de revista timișoreană „Orizont” în 2018. (I.D.)

Revista de Cultură ATENEU

Inițiator al seriei noi (1964): Radu CÂRNECI

Director: Carmen MIHALACHE

Redactori: Marius MANTA, Dan PERȘA, Violeta SAVU, Ștefan RADU (secretar general de redacție)

Redactori asociați: Ioan DĂNILĂ, Adrian JICU

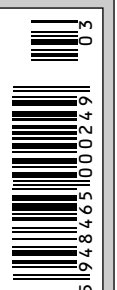
• Contabilitate: Alina GRIGORAȘ • Culegere texte: Mădălina Olaru •

• Redacția: Bacău, Str. Caișilor, nr. 7 • Tel./Fax: 0234-512497 •

• e-mail: ateneubc@gmail.com • Materialele nepublicate nu se restituie. •

• Tipărită la Tipografia ELENA Bacău • www.tipografiaelena.ro • ISSN 1221-5813 •

• Cititorii se pot abona direct, la redacție, sau cu plata prin virament la Trezoreria Bacău, cont: RO42 TREZ 0612 1G33 5000 XXXX

Alexandru Călinescu. Normalitatea ca paradox

Necesar, dar nu și suficient, recentul volum semnat de Alexandru Călinescu, *O lume care a luat-o razna. Câteva reacții de bun-simț la ce ni se întâmplă* (București, Ed. Humanitas, 2023), este o curajoasă luare de poziție față de îndoctrinarea la care suntem supuși în ultima vreme. Spun curajoasă pentru că au devenit tot mai rare vocile care îndrăznesc să se poziționeze contra *mainstream*-ului, mulți preferând o tăcere confortabilă, în turnul de fildeș, pentru a evita confruntarea cu un sistem care funcționează procustian, încercând să-i anihileze pe cei care gândesc altfel. Nu este însă cazul lui Alexandru Călinescu, profesor emerit al Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, care demontează, cu umor, mecanismele de funcționare ale unei ideologii care, în numele unor idei/idealuri nobile, vizează acapararea puterii. Pentru că, așa cum se știe, drumul spre iad e pavat cu bune intenții, iar corectitudinea politică ilustrează din plin această zicală, impunând o altă agendă publică, în care obediența în gândire și demascarea unor dușmani inventați sunt practici nelipsite.

Autorul analizează modul cum s-a ajuns la situația paradoxală în care normalitatea pare anormală și, mai grav, culpabilă, asumându-și riscul de a fi etichetat în fel și chip, după cum măturăse pe coperta a patra: „Sunt alb și heterosexual. Sunt căsătorit, dar nu mă interesează dacă alte cupluri sunt sau nu unite prin cununie. Sunt creștin ortodox, dar nu m-am căsătorit la biserică. Sunt (și nu doar «eventual») bărbat (scuzați: de gen masculin). Sunt tolerant față de diversitatea sexuală, dar îmi displac profund excesele și derapajele care se produc în ce privește statutul persoanelor «trans». Admit că Revoluția Franceză a încheiat o epocă (se acumulaseră prea multe inegalități și frustrări) și a început o alta, dar nu pot trece cu vederea derivatele criminale ale revoluționarilor, care au sfârșit prin a se ucide între ei. Nu mă dau în vânt după Marchizul de Sade, pe care îl găsesc repetitiv și plicticos. Da, sunt de dreapta, detest extrema dreaptă și cred că poate exista o dreaptă decentă și eficientă. Recitesc cele scrise mai înainte și constat că n-am nici o șansă să scap de eticheta de conservator. Nici nu vreau, de altfel”. E, în acest autoportret, o pledoarie pentru libertate și pentru moderație. Crezul unui intelectual lucid, echilibrat, înzestrat cu discernământ critic și cu suficientă (auto)ironie pentru a fi credibil.

Reacțiile lui Alexandru Călinescu pornesc de la observații de bun-simț și se sprijină pe o bibliografie consistentă,

autorul comentând cărți de ultimă oră, care semnalează, pe tonuri și la intensități diferite, aceeași problemă: dictatura minorităților în minunata lume nouă. Ceea ce acum câteva decenii părea un scenariu imposibil a devenit o realitate apăsătoare, sub atenta supraveghere a noilor comisari ai gândirii, gata să semnaleze/înfiereze orice abatere. Cum s-a ajuns aici? Și prin trădarea intelectualilor, care, din varii motive, și-au neglijat misiunea. Neimplicarea lor în viața cetății sau compromisiunile de tot felul au creat goluri de care au profitat personaje care, în condiții normale, nu ar fi avut nicio șansă de a se afirma. Ele au speculat această absență, infiltrându-se în câmpul ideilor, unde au ocupat, prin ceea ce Călinescu numește „revizionism cultural” și „terrorism ideologic”, poziții-cheie. Au început cu lumea academică, pe care au revizuit-o în numele unor comandamente aparent generoase, ca apoi să treacă la rescrierea istoriei în lumina acestora. Așa se explică faptul că poți fi pus astăzi la zid pentru „vina” de a fi bărbat, de a fi creștin, de a fi heterosexual, de a fi alb sau pentru simplul fapt că nu accepți

(ipo)tezele altora. Huxley, Orwell sau Saramago ar avea ce învăța din ceea ce trăim...

Alexandru Călinescu arată cum s-a născut, de fapt, un nou totalitarism, cu chip angelic, dar cu mecanisme de funcționare diabolice, fiindcă nu mai recurge la violența fizică, ci la demonizare publică, prin exercitarea unei presiuni permanente și prin atacuri concertate ale adeptilor ideologiei *woke*. Ele amintesc de spectacolul execuțiilor publice medievale și de vajnicele demascări staliniste, având o evidentă componentă simbolică, menită să descurajeze orice încercare de a rezista acestor abuzuri. Asistăm, subliniază autorul, „la un spectacol ideologic de prost gust”, din care nu lipsesc teme precum rasismul, colonialismul, extremismul, islamismul, masculinitatea toxică, discursul ecologist etc. instrumentate abil, în folos personal. Un spectacol cu personaje negative și pozitive, cu discursuri mobilizatoare și sloganuri pe măsură, cu cenzură și autocenzură, în care se aude doar cine și ce trebuie. Un spectacol conceput în culise și mutat în spațiul public, în școli și universități, în presă și în agora, într-un efort de impunere a unei noi religii, cunoscută sub numele de dictatura minorităților. Nu este exclus, notează ironic Alexandru Călinescu, ca, în curând, până și locurile din autobuz să fie repartizate pe criterii etnice, sexuale sau religioase, fiindcă – nu-i așa? – noi vrem egalitate, dar, vorba poetului, nu pentru căte.

Rând pe rând, autorul analizează derapajele minunatei lumi noi, explicând cum s-a ajuns la mutații care păreau imposibile: „Privind înapoi fără patimă și fără mânie, pot spune că – dintr-un anumit punct de vedere – am avut noroc. Exceptând liceul, când disciplinele umaniste erau puternic ideologizate, ca student am fost ferit, grație celor mai mulți dintre profesorii mei, de intoxicare politică (plus că am prins relativă «liberalizare» de la mijlocul anilor '60). La catedră, am putut preda în voie literatură franceză și teorie literară, fără să fac concesii și fără teama că aș

putea fi «cenzurat». Eram, la cursuri și seminarii, la fel de liber cum am fost după 1989 (iar faptul că aveam asemenea spații de libertate a fost, totodată, un mijloc de supraviețuire). Am cunoscut, în anii '90, și lumea academică franceză, în condiții de reconfortantă normalitate. Dar ce se întâmplă acum în universitățile americane și vest-europene ne amintește nouă, esticilor, de sinistra, irespirabilă atmosferă a anilor '50. Ca și atunci, totul este politizat, ești obligat să aplici o grilă ideologică simplistă, peste tot există «comisari» care sancționează orice abatere de la dogmă. Mai prezintă literatura, ca să mă refer la domeniul meu de activitate, vreun interes? Să fim serioși: acum contează doar *studiile de gen* și *studiile postcoloniale* (*decoloniale*). Ceea ce părea la început a fi o modă s-a transformat într-o imperioasă obligativitate. Studiile de gen, această pseudoștiință ale cărei derivate sunt de un ridicol enorm, au pătruns peste tot, reprezintă «sesamul» participării la colocvii, obținerii de burse, publicării în reviste bine cotate etc. Nu mai puțin omniprezente sunt studiile postcoloniale, simptom și ele al unor fixații ideologice prin care societatea occidentală vrea să-și răscumpere toate păcatele, trecute, prezente și viitoare”.

O carte din bucăți, incluzând articole publicate în ultimii ani în „România literară” și „Ziarul de Iași”, *O lume care a luat-o razna. Câteva reacții de bun-simț la ce ni se întâmplă* poate fi citită și ca testament, ca apărare și ilustrare a unor convingeri în care Alexandru Călinescu crede nesmintit. Meritul ei nu este doar de a analiza, cu sagacitate, probleme ale lumii în care trăim, ci și de a arăta că trebuie reacționat. Că agresiunilor de tot felul trebuie să li se răspundă ferm, cu argumente de bun-simț. Din acest unghi, *O lume care a luat-o razna...* e un volum tonic care ne arată că nu e totul pierdut. Că sunt oameni capabili să ia atitudine și să opună aberațiilor de tot felul puncte de vedere raționale, inteligente, într-un limbaj civilizat, plin de umor.

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

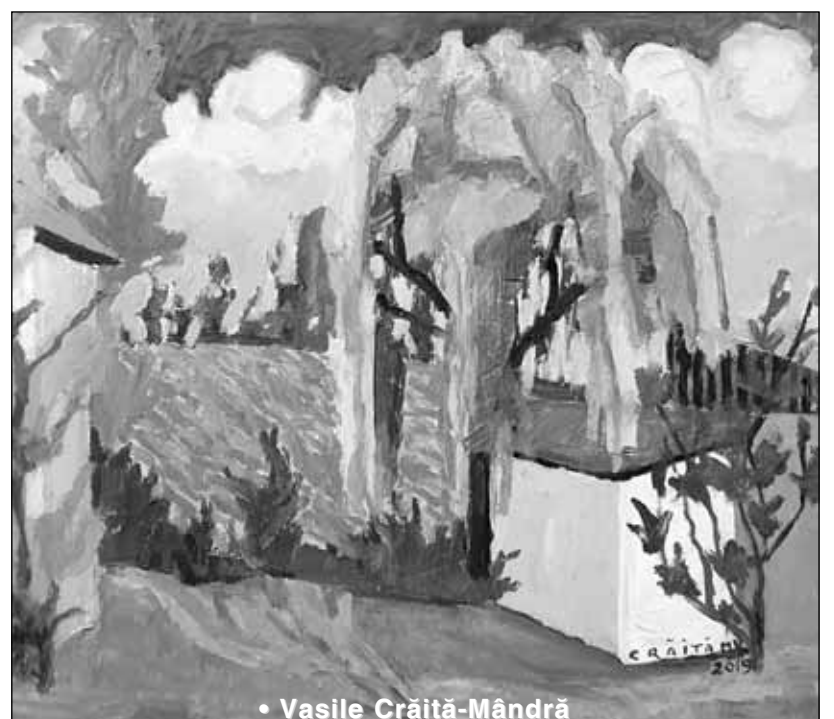
• nr.4, 2024

Cu un colectiv redacțional excepțional, aflată într-un mare oraș universitar, nu e de mirare că „Orizont” este una dintre cele mai atractive reviste culturale românești. Prima pagină ne recomandă dialogul dintre Robert Șerban (intervievator) și Adriana Babeți.

Cornel Ungureanu scrie despre „Petru Creția și anatomia neîmplinirii”. Despre Nicolae Manolescu scrie Marcel Tolcea. Un fragment dintr-un interviu mai vechi, din 1996, este publicat acum, „deoarece răspunsurile lui Paul Cornea își păstrează integral prospețimea”. Consemnează Adriana Babeți. La ancheta „Vanitos/modest” realizată de Cristian Pătrășconiu răspund, între alții, Adrian Alui Gheorghe, Mihai Firică, Angelo Mitchievici, Ovidiu Pecican, Dan Stanca. Alexandru Rujă consemnează critic recentul (și

necesarul) volum „Prozatori români de azi” de Răzvan Voncu. Merită citat un pic: „Perseverent pe un drum ales demult, cu o pasiune devorantă pentru lectura cărților, implicat în actul critic cu o forță de invidiat, căutând mereu neobosit, în nebuloasa și amalgamata producție editorială, cartea meritorie pentru a fi adusă în față, Răzvan Voncu reprezintă astăzi în literatura română criticul prin excelență”. Dan C. Mihăilescu scrie despre „Maimult-ca-trecutul”, jurnalul unei mari poete și conștiințe civice, Ana Blandiana. Adrian Dinu Rachieru îl are în vizor pe Cornel Ungureanu și a sa carte „Geografia literară a României”. Tot despre Nicolae Manolescu scrie și Vladimir Tismăneanu. La proză, revista „Orizont” îl propune pe Dumitru Oprișor cu un fragment de roman, „Strada cu case albastre” și pe David Secoșan, „elev în ultima clasă de liceu”, după cum îl prezintă Vasile Popovici.

Și sunt încă multe de citit în revista condusă de cel mai important eseist român al prezentului, din cea mai occidentală posibilă perspectivă a țării. (D.P.)

• Vasile Crăiță-Mândră

Teatrul Municipal „Bacovia“ Bacău

Die(t)

Dacă porți la încheietura mâinii un ceas performant, în sensul de azi al apartenenței la „lucrurile de top“ – care sunt strâns legate de tot ce înseamnă AI –, ai toate șansele să nu mai ai liniște! E drept că omul ultraprezentului (vă rog să-mi acceptați această construcție bizară) e cel mai adesea rupt de propriu-i chip, de care parcă se distanțează, culmea, cu fiecare nou task îndeplinit/împlinit. De la proiectele cele mai importante până la banalul pahar de apă, de la atotprezentele alarme până la notificări ce uneori marchează până și tonul ultimativ al unui mesaj de forma „ai stat mai mult de 1h fără a te ridica“, totul îți este facilitat de „prietenul de la mână“: el îți șoptește de câte calorii mai ai nevoie pentru a reintra în propriile grații; ba chiar, în ultimul timp, unele softuri îți atrag atenția că nu ai zâmbit îndeajuns, și îți vine să exclami: „Cât de corect trăim, doamnelor/domnilor!“ Nu o zic eu pentru prima dată, evident, dar orice exces capătă chipul caricaturalului, al grotescului. Cu ochii deschiși – în linia „Criticonului“ –, nu ai cum să nu vezi că lumea șade uneori cu fundul în sus și tot ceea ce a fost deformat cu bună știință așteaptă reintrarea în arealul firescului...

Despre firesc... ori discutăm altă dată, dar implicit vă asumăm postura de receptori cuminiți și mai ales răbdători în fața încercărilor mele vag

eseistice, ori mai degrabă vă salvați pielea; zău, e mult mai bine, și mergeți („pe încredere“) la „Die(t)“, una dintre ultimele piese puse pe scena Teatrului „Bacovia“. Îndrăznesc să admit încă din start că aveam nevoie și de o asemenea formulă dramatică, aceea a unui teatru-dans, formulă hibridă, fără doar și poate o ecuație construită inteligent de Alexandru Radu, aflat la primul spectacol într-o întreită postură: de regizor, coregraf, dramaturg. Am plecat din sală mai mult decât „energizat“, cu bucuria de a fi făcut parte dintr-un soi de performance care „se poartă“, în cadrul căruia limbajele artistice devin ele însele noi pretexte pentru resemantizări ce surprind, sparg ziduri (a se citi conveniențe), instaurază un soi de metanarativ corintic. Gândit până la urmă sub forma unui puzzle, spectacolul a desfășurat câteva scene care trimiteau postmodern la defragmentarea individului (vă invit să citiți cuvântul chiar prin înțeleșurile pe care le dezvoltă în spațiul calculatoarelor); avem de-a face, așadar, cu un soi de axă pe care se circulă în ambele sensuri: dinspre rațiune și tot,

către temere/minciună/fragment, pentru ca, într-un final, vocea-credo a dramaturgului, interesată de a readuce firescul „în cetate“, să străbată dincolo de orice mode. De altfel, Alexandru Radu (pe care îl felicit și căruia îi urez viață lungă „pe scenă“) ne atenționează: „DIE(T)“ se bazează pe întreaga industrie care s-a format în jurul trendului societății contemporane de a ajunge la un ideal corporal prin metode cât mai rapide. Imaginea corporală impusă de «standardele sociale» a devenit o preocupare atât de importantă a individului, încât

acesta ar fi în stare de orice pentru a ajunge la forma corporală perfectă. Subiectul se ramifică sub semnul unei întrebări care apasă peste atmosfera spectacolului: tu ce relație ai cu corpul tău? Die(t), da, pleacă de la această relație care este cel mai adesea în societate augmentată nepotrivit, însă discursul în întregul lui este mai ales despre esențe și chipurile denaturate ale unor reprezentări care nu mai mizează în niciun fel pe atributele de altădată ale omului clasic. Îmi vine adesea să întreb: ce fior ori sentiment al tragicului mai experimentează omul recent/contemporan?

Dinspre un spectacol care pare simplu, în unele momente chiar deosebit de accesibil, trimițând către un comic de limbaj, al situațiilor etc., dinspre un spectacol cu personaje decupate „de lângă noi“ (de notat prestația potrivită a unor actori extrem de expresivi – cum altfel? –, i-am numit aici pe Ștefan Huluba, Minodora Broscoi, Bianca Babașă, Mădălina Mihai, Eva Cosac, Kiki Simion, Marian Dumitru, Alexandru Bodron, Vlad Nicolici, Adrian Ionescu, Tudor Hurmuz), se ajunge la un con-

struct plin de semnificații complexe, cu rezonanțe arhetipale, în special către sfârșit, acolo unde cele mai mici elemente de recuzită îți îngăduie apropierea de texte-ancoră. Să ne înțelegem, ceea ce e bine, Alexandru Radu nu a ținut cu tot dinadinsul să fie prețios, a evitat apoi și minimalismul: a mizat pe echilibru, discutând până la urmă în modernitate despre firesc, ceea ce nu e puțin! Aducându-i aproape pe Clara Pop (scenografie) și Andrei Cozlac (video design), poate în viitor beneficiind și de o coloană sonoră proprie), „Die(t)“ e tipul acela de performance care te determină să fii mai atent la coridoarele interioare, la relațiile pe care le dezvoltă cu frumosul și adevărul, la nevoia de a te îndepărta de toate „Herbs&Lies“-urile surogat.

Urmarea? Fie și pentru un timp, am lăsat pe noptieră ceasul „deștept“, pe care l-am înlocuit cu unul mecanic, deloc bătrânicos, cu un mecanism de tip workhorse. Cred că e mult mai bine așa, sper să mă țină mult! După spectacol, în aceeași seară, deși nu am sărit din prima să fac o comandă de cartofi prăjiți, am așezat, ca într-un mic ritual, pe platan, discul-single al lui Alexandru Andrieș „Cartofi prăjiți (trei porții)“, exclamând interior: „Dacă i-ai scrie o scrisoare propriului corp, ca de la prieten la prieten, ce i-ai spune?“

Marius MANTA

Pericle, în regia lui Philip Parr (Anglia) pentru Teatrul Maghiar de Stat din Timișoara (TMST), este o piesă renașcentistă de tip romantic, o „po-veste care ne amintește de ceea ce suntem, de ceea ce ar trebui să fim“. După opt ani de cercetat oferta acestui teatru ca o cutie cu miracole nu ar trebui să mă mai mir. Ar trebui să știu că următorul spectacol va fi o nouă minunăție. Și totuși uimirea e, de fiecare dată, prezentă. Acum, pentru felul în care s-a întrupat această piesă, nu foarte des jucată, de William Shakespeare.

Pericle, veșnicul călător pe mări și țări, își pierde (temporar) soția și fiica, apoi alege să petreacă închis în sine, să nu mai comunice cu oamenii. Votul său sihastru amintește de retragerea în sine a pictorului-monah-iconar Andrei Rubliov din cunoscutul film de Andrei Tarkovski. Acolo, după ani de mușenie autoimpusă în care a refuzat nu doar să mai vorbească, ci să și picteze, monahul iconar rostește primele cuvinte către un puști pe care îl supraveghează zile în șir cum coordona activitatea de construire a unui clopot: „Vino cu mine la Moscova. Eu voi picta din nou icoane, tu vei construi clopote!“ *Pericle* începe să vorbească din nou abia când o făptură ciudată i se mărturisește fără vicleșug. Va înțelege că este însăși fiica lui, pe care o credea defunctă. Marina e „cuminte ca dreptatea“, „un palat în care sălășluiește adevărul“. Castă, o întreabă pe matroana casei de pierzanie unde fusese vândută ca sclavă, fără a se deda meșteșugului pentru care fusese cumpărată („orice, numai asta nu!“), ci mai vartos rușinându-i pe căutătorii de plăceri: „Spune, ești femeie?“ Aceea-i răspunde: „Ce

vrei să fii, dacă nu sunt femeie?“ Marina continuă: „Ori ești cinstită, ori nu ești femeie!“ Tertium non datur.

Ciudat, copilăria e privită – și nu de ieri, de azi – drept o infirmitate. Castitatea, la fel. Cu atât mai uimitoare este privirea lui Parr. Pentru că până și Shakespeare ar putea fi doar un pretext, inclusiv pentru enunțarea ideilor „progresiste“. Pentru că accentele aparțin întotdeauna regiei – acolo unde există personalitate și stil. Iar aici accentul cade pe puterea în slăbiciune, în infirmitatea-castitate. Singura ce poate învia din morți sau dintr-o lungă zăvorăre în sine. Singurul motiv pentru care merită să dai tăcerea pe cuvânt,

asceza pe revenirea printre oameni. Ai spune că e o istorisire decupată din *Pateric*. „Rușinea salvează omenirea“, spune psihologul Kris Kelvin din *Solaris*, când înlocuiește raționalismul și psihologismul cu epifania Troiței lui Rubliov, pe care o lasă să-i limpezească gândul vinovat. Undeva, în cetatea mea, chiar se face teatru, iar prestația trupei (ce mereu confirmă un înalt nivel de profesionalism, nu doar prin calitatea interpretării actoricești, ci și prin coregrafie și o remarcabilă interpretare muzicală – vocală și instrumentală) e mai aproape de omilie decât de un joc de măști.

Undeva în inima spectacolului se află această scenă: matroana și agenții

ei încearcă să-i scoată Marinei gărgăunii din cap, s-o „emancipeze“ forțat, s-o deprindă cu cochetăria, ca să atragă mușterii pentru stabiliment. Când vor s-o rujeze, Marina se ferește. O dată, de două ori. Când cei care „seamănă rușinea și sădesc ocară“ vor s-o siluiască, le propune să-i găsească clienți pentru care să muncească cinstit. Ai zice că un dumnezeiesc acope-rământ o ferește de toată stricăciunea, de toată uneltirea cea vicleană, de tot gândul rău. Are o singură dorință: „Dar-ar zeii să mă prefac în cea mai mică pasăre ce zboară prin aer mai curat!“ Dar cum tot ceea ce omenește e cu neputință își găsește biruință prin nevăzuta pronie cerească, Marina – la fel ca, patru veacuri mai târziu, Sonia Marmeladova din *Crimă și pedeapsă* – îl preschimbă pe cel ieșit din fire în făptură nouă. Pentru că ea, Marina, „virtutea însăși“, este inima piesei, nu *Pericle*. Căci el este de ea adus la viață din lăncezire și autoimpusă tăcere. Ea este cuvântul ce n-a cunoscut stricăciunea, duplicitatea, meschinăria.

Ca un fir roșu în montarea TMST este ideea recunoștinței, a loialității, a isihiei, a îndreptării, a rușinării. Pentru că, spune povestitorul la sfârșitul piesei, „nu trebuie să ne imaginăm necazuri“, adică să privim la conflicte spectaculoase, la – până la urmă – false conflicte, alimentate de ideologia la modă. Ci biruința asupra măștilor care ne îmbie – atunci când am deprins să ne orientăm, să așteptăm, să rămânem credincioși nouă înșine – să nu ne vindem celor ce încearcă să ne convingă că totul are un preț.

Marian Sorin RĂDULESCU

pentru limba noastră

Ioan DĂNILĂ

Bacăul (pre)primar* (LXII)

Româna europeană

„De 44 de ani (adică de la terminarea liceului) îi mulțumesc în gând.“ Sunt cuvinte transmise în numele lui Mihail Andrei, profesorul său de limba română de la Școala Normală din Bacău, de către Angela Sterpu, acum profesoară de limba franceză la Colegiul Național „Vasile Alecsandri“. Concluzia preluată de domnia-sa: „Nu poți învăța limbi străine dacă nu stăpânești foarte bine limba română“. Dovada adevărului e chiar cariera de după absolvirea în 1980 a Facultății de Filologie din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza“ din Iași, secția limba și literatura rusă – limba și literatura franceză. A devenit un bun formator și preparator DELF/DALF, însușindu-și rapid experiența necesară în derularea de proiecte marca FSE, PHARE, Socrates/LLP/Erasmus+, Consiliul European, Banca Mondială ori de proiecte culturale ale ambasadelor Franței și Poloniei la București, culminând cu asumarea de competențe în gestionarea rețelei de multiplicatori de informație europeană. La Inspectoratul Școlar al județului Bacău a coordonat pe rând domeniul programelor europene și al alternativelor educaționale (Step by Step, Freinet, Montessori, Waldorf, Planul Jena) și pe cel al limbilor moderne (franceză, germană, italiană, spaniolă, rusă). Este membră a mai multor comisii naționale: pentru alternative educaționale, pentru învățământul privat, a Școlii Europene sau a Made For Europe. Conduce Asociația „Accentul circumflex“ Bacău și este autoarea lucrării „Impactul proiectelor europene în Regiunea Nord-Est“ (Bacău, Editura Rovimed, 2017) și a mai multor articole publicate în reviste de specialitate.

Portretul de mai jos este convingător.

Se spune, pe orice continent, că numai mediocrii nu-și îndrăgesc profesorii... Și totuși, unii îți rămân în crustați mult mai pregnant în memorie și pentru toată viața, exact ca o scoică ale cărei riduri nu mai pot fi modificate. Fără a avea vreo secundă senzația că

mă înșel, în această categorie se înscrie și Mihail Andrei.

Am avut o șansă extraordinară să-l am profesor. Cu o cultură rară, o condiție fizică de invidiat dovedită pe culmile Ceahlăului, cu o dicție specială, se străduia să ne atragă pe toți spre marea literatură, spre cultură, făcând conexiuni cu toate artele și, mai ales, spre studiul limbii române pentru a putea fi la rândul nostru buni învățători. „Bă copilași, cum îi plăcea să ne spună, de ce nu citiți mai mult? Ce fel de învățători veți fi dacă nu vorbiți corect limba română? „Grămătica“ trebuie să fie biblia voastră!“ Într-o zi de primăvară, își începea una dintre lecțiile de literatură cu fraza: „Astăzi vom începe studiul operei lui Marin Preda, singurul mare scriitor român în viață“. Au mai trecut 2-3 săptămâni, iar acesta se stingea la Mogoșoaia... Refuzam să cred! Cum a fost posibil? Dar, din fericire, Marin Preda rămâne nemuritor. Începeam să mă trezesc la realitate, fiind un copil destul de răsfățat și ferit de orice fel de drame.

Atrasă de limbile străine, savuram orice oră. Deși știam că totul ne va fi foarte util în viața din această perspectivă, naivitatea vârstei nu ne permitea să profităm cum ar fi trebuit de o

asemenea personalitate. Publicam traduceri de lirică contemporană în revista liceului, iar domnia-sa își făcea timp să mi le verifice. Atunci totul venea natural... Acum nu cred că mulți profesori mai au disponibilitatea necesară.

Niciodată n-am fost prea matinală și mă întrebam tot timpul cum se poate trezi cineva zilnic cu noaptea-n cap să ia trenul de la Buhuși la Bacău (un tren ce nu avea nimic în comun cu un TGV), să străbată Parcul Libertății (ce ironie!) cu o imensă servietă maronie ticsită de cărți, caiete, reviste, să ajungă la timp la școală, indiferent de condițiile meteo. Noi nu cunoșteam atunci cuvântul „weekend“; doar duminica eram „liberi“... Și nici de engleză nu aveam parte, pentru că Liceul Pedagogic nu avea un titular pe engleză în acea perioadă. (Refuz acum să mă gândesc la invazia de anglicisme pătrunse în limba română. Cu toată naveta zilnică, am realizat împreună o lucrare de gramatică (ideea îi aparținea în totalitate tot domniei-sale) pentru o sesiune națională de comunicări științifice care avea loc la Onești în fiecare an. Titlul era „Valori stilistice ale elementelor cu dublă regentă“. O păstrez și acum cu mare drag, așa îngălbenită... Am avut un succes fulminant cu ea, mai ales datorită exemplelor extraordinare spre care m-a îndrumat dl profesor: erau niște proverbe tare șugubețe... Am fost felițată atunci de președintele juriului, nimeni altul decât celebrul eminescolog Mihai Drăgan, băcăuan de-al nostru. Asemenea felițări valorau mult mai mult decât orice diplomă, orice aplauze!

• Vasile Crăiță-Mândră

Știam că dl Andrei era autorul unor volume de gramatică limbii române, ceea ce era destul de rar în epocă, și de aceea îl priveam toți ca pe o mare personalitate. Se știe că îi plăcea cel mai mult să predea gramatica. Aveam un manual special de gramatică, în două volume, și lucram multe tipuri de exerciții din ele. Pentru testele de literatură sau gramatică aveam un singur caiet dictando. E o idee pe care am preluat-o și eu. „De ce să scrii pe foi pe care le poți pierde peste nici două săptămâni? Și câtă dreptate avea! În acest fel, puteai să-ți (re)vezi în orice moment evoluția/involuția, și părintii te puteau monitoriza. Și eu adoram gramatica; era mult mai provocatoare pentru mine, cu tot felul de capcane. Evaluarea domniei-sale, cu mare precizie, ținea seama de multe aspecte. Ne puncta „la sânge“, cum ziceam noi în acea vreme: nu numai corectitudinea analizei gramaticale, ci și respectarea unui algoritm, a tuturor semnelor de punctuație. Pentru orice aspect nerealizat, scădea un anumit număr de sutimi. Era aproape imposibil să obții un 10. În speranța că nu voi fi catalogată drept lipsită de modestie, țin să povestesc un moment unic pentru mine: am muncit foarte mult pentru fiecare test la gramatică, m-am luptat cu toate aspectele de morfologie și sintaxă, cu toate culegerile și textele literare, în speranța realizării unei analize gramaticale perfecte. Am reușit o singură dată. În acel moment, toată clasa a venit la banca mea să vadă cum arată 10 scris cu pixul roșu al dlui Mihail Andrei. Consider că cel mai important rol al profesorului este să stimuleze creativitatea elevului, să-l pună la treabă, nu la lăncezit, să-l determine să realizeze totdeauna cel mai mare punctaj. De Oblomovi e plină lumea!

De 44 de ani (de la terminarea liceului) îi mulțumesc în gând. „Nu poți învăța limbi străine dacă nu stăpânești foarte bine limba română!“ Avea mare dreptate! Astăzi am ocazia să-i mulțumesc și public. Dacă ar exista în regulamentul românesc această posibilitate, i-aș acorda dlui PROFESOR nota 100 (o sută!). O merită pe deplin. Sper că de acolo, de unde ne privește acum, este mulțumit de ceea ce am reușit să realizez. Povestea continuă...

* Serie de materiale menite a pleda pentru reintroducerea limbii române în programa de specialitate a liceelor/claselor cu profil pedagogic, inclusiv la bacalaureat

Telescoala „Ateneu“
Fonetica
pentru
definitivat (XXII)
SISTEMUL DE NOTAȚIE
FONETICĂ
ȘI FONOLOGICĂ*

VOCALE

(criterii: locul de articulare, gradul de deschidere, participarea buzelor, participarea palatului/cerului gurii)

[a] = vocală centrală (LOC), deschisă (GRAD DESCH.), neutră (PART. BUZELOR/PALATULUI)

[ă] = vocală centrală (LOC), semideschisă (GRAD DESCH.), neutră (PART. BUZELOR/PALATULUI)

[i] = vocală centrală (LOC), închisă (GRAD DESCH.), neutră (PART. BUZELOR/PALATULUI)

[e] = vocală anterioară (LOC), semideschisă (GRAD DESCH.), nerotunjită (PART. BUZELOR), palatală (PART. PALATULUI)

[i] = vocală anterioară (LOC), închisă (GRAD DESCH.), nerotunjită (PART. BUZELOR), palatală (PART. PALATULUI)

[o] = vocală posterioară (LOC), semideschisă (GRAD DESCH.), rotunjită (PART. BUZELOR), nepalatală (PART. PALATULUI)

[u] = vocală posterioară (LOC), închisă (GRAD DESCH.), rotunjită (PART. BUZELOR), nepalatală (PART. PALATULUI)

*Variantă explicită a subcapitolului din „Fonetica și fonologie. Note de curs, aplicații“, de Ioan Dănilă (Bacău, Editura Egal, 2005, p. 52).

Litere și cifre
băcăuane

A-ul (n. 1818)...
... și B-ul (n. 1881)

„Alecsandriada“ 2024 (Onești, 16-18 mai) a lansat medalia „Marie G. Bogdan (1857-1937), fiica lui Vasile Alecsandri (1818-1890)“ și cartea Reuniunilor Culturale din acest an: „Activitatea lui Vasile Alecsandri pe tărâmul literaturii române“ (teza de doctorat elaborată de Petre Dulfu; Cluj, 1881; traducere din limba maghiară de Ana-Maria Brezovszki, 2006; Bacău, Editura Vasile Alecsandri și Biblioteca Județeană „Petre Dulfu“ Baia Mare, 2024), prezentată de Teodor Ardelean, directorul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu“ Baia Mare.

Pagină realizată de
Ioan DĂNILĂ

„Convorbiri imaginare cu Jorge Luis Borges“ (Focșani, Editura Salonul Literar, 2024), seducătoare ficțiune a ficțiunii, țesătură metafizică de excepție cu o ispititoare muzică a sintaxei, critică trialogică.../ totală în care „Totul este inversul Totului“ și începutul reprezintă jumătatea deja înfăptuită a Totului, este un eveniment editorial cuceritor. Jorge – Metonimie a Cugetării, Memoriei, Inteligenței emotive, a Văzutelor și Nevăzutelor –, Mario – cel vrăjit de canibalismul romanului, de metamorfozele kafkiene ale omului contemporan și de aporiile borgesiene –, Pedro – Anamneză a semnificativului și întru chipare a unei Măști nonfigurative schițate cândva de Picasso –, trei voci erudite care ne oferă cel puțin patru daruri sacre: autonomia gândului, noologia prieteniei literar-intelectuale, egalitatea armonioasă și o invitație într-un univers care ne îmbogățește simultan cu nostalgia condiției date și cea a condiției visate; un univers în care doar ficțiunea (augusta minciună a literaturii) nu minte, o lume paradoxală, preponderent virtuală în care ne naștem, trăim singuri și murim tot ca ostatici ai marilor singurătăți.

Vindcător care caută leacuri pentru rănile pustiului din noi, spectacol de gală al măștilor adorate de Nietzsche – „Orice spirit profund are nevoie de o mască: mai mult, în jurul fiecărui spirit profund crește neîncetat o mască, mulțumită permanent falsei (ceea ce înseamnă superficială) interpretări a fiecărui cuvânt, a fiecărui pas, a fiecărui semn de viață pe care-l arată“ („Dincolo de bine și de rău“, București, Editura Antet, 2010, p. 43) –, opul lui Petre Isachi este povestea insului sănătos intrat în malaxorul unui spital de psihiatrie, povestea noastră, cea cu ecouri din „Zbor deasupra unui cuib de cuc“, o odisee despre noi, aventurieri supra-viețuirii care sperăm mereu să ne apropiem de mitica Ithaca, deși ne aflăm deja pe țărmul ei. Actualizându-i pe Jorge Luis Borges și Mario Vargas Llosa, Petre Isachi ne sugerează că viul agresat din noi poate spera, tonificat de acești maeștri ai incertitudinilor metafizice, că va divorța de unele dintre veștejirile sale.

Băi „de venin“ estetic-filosofic

Vrăjitor al îndrăznelilor, autorul are credința că într-o „convorbire imaginată“, cel puțin teoretic, posibilul și imposibilul au șanse egale de ființare. Libertatea îi pare a fi împrietenită cu infinitul. Îi pare, întrucât are știință despre faptul că, în realitate, „presiunea autocenzurii, autonomia teme-

Ion FERCU

Un concert ideatic de gală al ficțiunii și măștilor

lor/motivelor dezbatute, tirania auctorială împreună cu despotismul cititorului modifică imprezibil frontierele și configurația discursului“. Un discurs în care, pe lângă mai vechiul său interlocutor, Borges, îl implică și pe Mario Vargas Llosa. Cei trei zămisliori ai trialogului, spirite metafizice, ar primi aplauzele lui Lev Șestov – „Filosofia și logica nu ar trebui să aibă nimic în comun; filosofia este arta care năzuiește să scape din lanțul logic al raționamentelor, purtând omul pe nețărurita mare a fanteziei, a fantasticului, unde totul este în aceeași măsură și posibil, și imposibil“ („Apoteoza lipsei de temeuri. Eseu de gândire adogmatică“, București, Editura Humanitas, 1995, p. 60), dar și pe cele ale lui Mircea Eliade: „Trebuie însă curajul de a crea revolta împotriva argumentării, a conformității: exemplul lui Kierkegaard, al lui Dostoievski, Heidegger“ Mircea Eliade, „Oceanografie“, Editura Humanitas, 2003, p. 201). Borges, Llosa și Isachi frământă Lumea în acest volum, de parcă și-ar fi pierdut răbdarea în așteptarea clipei pe care o anticipase Goethe: „Văd venind vremea în care Dumnezeu nu se va mai bucura de ea și va trebui să frământă iarăși totul pentru o creație regenerată“. Lectura volumului ar trebui acompaniată, poate, și de o curiozitate isachiană: „Oare cum ar arăta figura spiritului Cititorului – mirată, interogativă, dubitativă, indiferentă etc. – după lectura acestor băi «de venin» estetico-filosofic“?

„Totul e deșertăciune“ versus „Totul este joc“

Volumul „Convorbiri imaginare...“ poate fi citit (și) într-o cheie sugerată de prezența discursului critic postmodern locuit de tendințe ludice, parodice, plurivoce, ambigue. Petre Isachi privește cu simpatie perspectivele estetice, metaforice, ludice ale interpretării, abordarea sa invitându-ne și către orizonturile lui „Homo ludens“ (București, Editura Humanitas, 2003, p. 174), unde Johan Huizinga argumentează că „jocul este convenția de a executa într-un anumit interval de timp și înăuntrul unor anumite limite spațiale, după anumite reguli, într-o anumită formă,

ceva care aduce rezolvarea unei încordări și care se află în afara cursului obișnuit al vieții“. Urmând (parcă) sugestiile lui Huizinga – „Orice joc este în primul rând și mai presus de toate o acțiune liberă. Iată, așadar, o primă caracteristică a jocului: [...] este liber, este libertatea“ (op. cit., p. 46) –, mi se pare că autorul conchide, împreună cu eseistul/istoricul olandez, că acel „Totul e deșertăciune“ devine sinonim cu „Totul este joc“, fundamentând astfel un optimism critic în care luciditatea stă mereu de veghe pentru a gestiona un ludic așezat în grațiile logicului. Ascultându-i pe actorii volumului, înțelegem că aceștia cred, aidoma lui Petru Culianu, că „misterul creației constă în caracterul ei ludic“ și că, „jucându-ne“, „vom ajunge la dezvăluirea tuturor tainelor“. Pedro îi spune lui Mario: „Subliniind și dimensiunea ludică a personalității tale, multiple (cu)prinsă și surprinsă în «Casa Jucărilor», Mario a revelat implicit și subtil primele dintre virtuțile tale, cunoscute de fideli tăi cititori: omenia și aristocratismul, noblețea spiritului, erudiția. Se știe: nu toți iubim și admirăm aceleași lucruri, oameni, idei etc. Mi se pare enigmatică și paradoxală admirația peruanului pentru estetica, poetica și poietica Operei tale“. Mario avansează despre Jorge: „În spiritul tinereții lui ultraiste folosea uneori denumirea de lume iresponsabilă, ludic divorțată de istoric și chiar de uman, concepută fantezist, un univers fictiv populat de tigri și cititori de înaltă cultură, saturat de violență și de secte ciudate, de lașitate și eroisme/erotisme laborioase, unde verbul și visul devin realitate obiectivă. De reținut: punctul de referință al ficțiunii borgesiene sunt înseși literatura și libertatea“.

Discursul volumului amintește de ambiția enciclopedismului lui Eliade și ludicul ionescian, de marile îndrăzneli polifonice asumate de Nietzsche, dar poartă și amprenta spiritului borgesian, cel „care disimulează sub hainele sublimale ludicului tragicul absurd al (in)existentențelor noastre din toate viețile și din toate morțile“.

„O posibilă erată la Legile lui Dumnezeu“ și „Primejdia de a zări Divinitatea“

Când reglezi fitilul lămpii pentru a începe în tihnă lectura acestui volum, ești recompensat în cele „patru convorbiri“ și-n prolegomenele lor cu provocări care par uneori croite din erezii gnoseologice. După o vreme, intrând în labirintul seducător al scriiturii, marcat de repere tulburătoare – „Orgoliul zeilor vs orgoliul oamenilor“, „Nimeni nu este ceea ce este“, „Teroarea nimicului“, „Canibalizarea Lumii“, „O posibilă erată la Legile lui Dumnezeu“, „Primejdia de a zări Divinitatea“, „Suntem autorii dușmanilor noștri“, „Dreptatea este (in)umană“, „Sămânța unui infern posibil“, „«Străinul» din noi și de lângă noi“, „Sclavul absolut: Regele“, „Beți de amintiri și de uitări“, „Numai ficțiunea nu minte“, „Suntem simultan victima și călăul“, „De ce a ales luda abuzul de încredere și delațiunea?“, „Orice cuvânt contestă alt cuvânt“, „Mitizăm cu toții, începând de la iluzia tinereții fără bătrânețe“, „Toți suntem niște canibali“ etc. – constăți că lampa trebuie curtată și de rezerve serioase de combustibil. Caracterul mitico-filosofic al „Convorbirilor...“ te va invita să te întorci cu bucurie către metaforologie, semiotică, filosofie, geometrie, fizică, teologie, mitologie, numerologie, lingvistică, istorie, dar mai ales către istoria supraviețuirii Tale.

Volumul trezește la viață urmele mnezice ale ciocnirii dintre cele două uragane estetice din „Nașterea tragediei“, apolinic și dionisiac, cât și pe cele ale „voinței wagneriene de adevăr“, „pentru că, se știe,

nu există un adevăr unic și tocmai de aceea avem nevoie de iluzii, de interpretări, de aserțiuni estetice, de interpretări ale interpretărilor“, mărturisește Pedro.

În așteptarea unui alt invitat: Gabriel García Márquez

A încerca să... povestești „Convorbiri despre...“ e ca și cum ai începe să narezi, în regim de Șeherezadă, despre ce-ai auzit/simțit la un concert simfonic de gală. Este un volum pe care-l trimit pe raftul în care așteaptă „Pliculețul Minervei“ (o diversitate caleidoscopică de teme ale lumii) al lui Umberto Eco și „Lumea Sofiei“ (prinși în vraja unui joc de oglinzi creatoare de iluzii nesfârșite, înțelegi că oamenii au nevoie de hrană și afecțiuni, dar și de răspunsul la întrebarea „Cine suntem și de ce ființăm?“), romanul semnat de Jostein Gaarder. Aștept ca pe acest raft să așez încă un viitor volum semnat de Petre Isachi: „Convorbiri cu Borges, Llosa și Márquez“. Ar fi un alt ospăț metafizic de excepție, cu zvârcoliri ideatice universale, nu doar sud-americane, în care fantasticul și realul (dublul, realitatea paralelă a visului, cărțile misterioase și vrăjite, salturile în timp, cartea privită ca singură realitate, concepția despre viață ca poveste (fiction), ca minciună, ca operă contrafăcută, dar dată drept adevărată), nu exclud cartografierea structurilor puterii, rezistenței, revoltei și înfrângerii individului sau „vizitarea“ „paradisului de după colț“. Pedro, cu știutul său crez – „Diferența între ficțiune și realitate? Ficțiunea are sens și nu minte niciodată!“ –, ar fi un moderator grozav al convorbirilor dintre cei trei, întrucât toți depun mărturie în favoarea acestei certitudini.

Dacă acest proiect va prinde viață, îi sugerez lui Pedro să arunce în jocul hermeneutic și gânduri precum cele ale regizorului american John Waters – „Alege cărți grele. Din cele la care trebuie să te concentrezi atunci când citești. Și, pentru numele lui Dumnezeu, să nu te aud spunând: «Nu pot să citesc ficțiune, am timp doar pentru adevăr»“. Ficțiunea este adevărul“ (apud Ioana Ristea, <http://www.cartedelaora5.ro>) – sau ale lui Orhan Pamuk („Romancierul naiv și sentimental“, Iași, Editura Polirom, 2012), care ne spune că sunt două categorii de proști cititori de romane: unii care iau ficțiunea drept realitate și cei care iau ficțiunea exclusiv ficțiune.

vox humana

Marius MANTA

Jazz cu Virgil Mihaiu

De vreo zece ani buni ascult jazz cu o bucurie pentru care aş putea fi cu adevărat invidiat. E poate cea mai mare „descoperire” după perioada curiozităţilor, zbaterilor, confirmărilor etc. din prima mare parte a „aventurii” mele. Ar fi naiv să enumăr motivele pentru care jazzul mi-a devenit atât de familiar, ele nefiind altele decât cele pe care probabil vi le imaginaţi şi care ar putea fi cumva subsumate unui sentiment de libertate totală, în cadrul căruia reuşesc să stabilesc legături cu totul aparte de-a lungul propriilor coridoare de interior. Aşadar, jazzul (îmi) e, mai întâi şi dincolo de toate, bucurie şi multă libertate! Țin minte cum, la „vârsta liceului”, stăteam nopţi întregi cu urechea lipită de radio, în timp ce ziua purtam nişte căşti pe care e posibil ca ceilalţi să le fi perceput ca nişte prelungiri fireşti ale trupului. Muzică, muzică şi iar muzică – în special rock, apoi clasică şi, ceva mai târziu, primele elemente de jazz. Am realizat ulterior că pentru fiecare „compartiment” am avut „sfătuitori”; prin adolescenţa anilor '90, nu aveai cum să nu fi auzit de Florian Pittiş, Florin Silviu Ursulescu, Iosif Sava, Florian Lungu ori Virgil Mihaiu. Această e mica mea galerie cu care mă întâlneam cel mai adesea pe calea undelor, dar şi de-a lungul altor canale care rămăneau în „sfera convenţionalului”.

L-am cunoscut pe Virgil Mihaiu în urmă cu aproximativ un an, la Piatra-Neamţ, în cadrul unui minunat *Festival Victor Brauner*, organizat de neobositul om de cultură Emil Nicolae. Recunosc, printre invitaţi am fost mirat să-l văd şi pe cel abia amintit, însă „am făcut pasul” şi ne-am bucurat de câteva minute bune: o discuţie despre muzică şi celelalte arte, o întâlnire de la care am plecat cu un volum ce aveam să constat că atinge toate superlativele – e vorba de „Jazz contextele mele”, apărut în condiţii (tipo)grafice de excepţie la Editura Junimea. Deşi formula clasică a unei fişe biobibliografice e imposibil de atins în spaţiul rubricii, mă voi limita să punctez câteva dintre elementele cele mai importante ale unei cariere.

Aşadar, Virgil Mihaiu s-a născut în 1951 la Cluj, absolvent în 1974 al Facultăţii de Litere din cadrul Universităţii din Cluj, secţia engleză-germană; între 1971 şi 1983 îl găsim în redacţia „Echinoc”, anul 1981 aducându-i şi statutul de membru al Uniunii Scriitorilor din România, din 1996 aderând şi la PEN-Club România. Demn de menţionat este şi faptul că între 1983 şi 1994 este redactor pentru România al revistei „Jazz Forum”, editată de Federaţia Internaţională de Jazz la Varşovia. Din 1990 face parte din redacţia publicaţiei lunare „Steaua”. În paralel, din 1992 e integrat în cadrul

Academiei Naţionale de Muzică „G. Dima” din Cluj, iar în 2006 devine director cofondator al Institutului Cultural Român din Lisabona şi ministru consilier pe lângă Ambasada României din Portugalia, funcţii pe care le va exercita până în 2012. Din 2015 e cooptat ca profesor master în cadrul Centrului de cercetare a imaginărilor „Phantasma” al Facultăţii de Litere a Universităţii „Babeş-Bolyai” şi i se atribuie titlul de profesor universitar asociat la Academia Naţională de Muzică „G. Dima”. Din 2015 este director al centrului cultural brazilian Casa do Brasil şi al Bibliotecii de Studii Latino-Americane de sub egida Universităţii „Babeş-Bolyai” din Cluj. Evident, lista e, cum ziceam, mult mai lungă.

Aşadar, scriitor, jazzolog şi diplomat român, profesor de estetică a jazzului, Virgil Mihaiu e şi promotor cultural, asta ca să nu mai amintim şi de o postură inedită, aceea a unui performer de jazz-poetry. Volume publicate: „Legea conservării adolescenţei” – Ed. Dacia, 1977; „Sighişoara, Suedia şi alte stări de spirit” – Ed. Albatros, 1980; „Indicaţiuni pentru balerina din respiraţie” – Ed. Eminescu, 1981; „Cutia de rezonanţă” (eseuri despre conexiunile dintre jazz şi cultura contemporană) – Ed. Albatros, 1985; „Poeme” – Ed. Dacia, 1986; „Jazzorelief” – Ed. Nemira, 1993; „Paradis pierdut în memorie” – Ed. Cartea Românească, 1993; „Incantări şi descântări clujene” – Ed. Dacia, 1996;

„Recensământ de epifanii / Census of Epiphanies” (trad. engleză Adam Sorkin) – Ed. Paralela 45, 1999; „Jazz Connections in Portugal” – Ed. Alfa Press, 2001; „Jazzografii pentru împlânzit saxofoniste” – Ed. Dacia, 2001; „Between the Jazz Age and Postmodernism: F. Scott Fitzgerald” – Editura Universităţii de Vest, 2003; „Aur din coama Ariadnei/Gold aus Ariadnes Mähne” (trad. germană Rolf-Frieder Marmont) – Ed. Limes, 2004; „Jazz Connections in Romania” – Ed. ICR, 2007; „Lusoromână punte de vânt” – Ed. Brumar, 2010; „Blânde jazzografii de Şcoală Transilvană. Antologie de autor 1970-2020” – Editura Şcoala Ardeleană, 2021. La acestea se adaugă alte circa douăzeci de cărţi unde îl găsim în postura de coautor – amintesc doar de „Russian Jazz New Identity” (1985), „Jazz in Word: European”

(2017) şi mai ales „The History of European Jazz” (2018) – volum coordonat de Francesco Martinelli. Evident, toate acestea au atras o multitudine de premii şi distincţii. Virgil Mihaiu e fără doar şi poate el însuşi o instituţie.

O parte a acestor aspecte / laturi ale activităţii sale se întrevăd (cum altfel?) în paginile unui volum care face mari servicii jazzului românesc, care stabileşte un soi de continuum pentru un fenomen ce, din păcate, e prea puţin cunoscut în ţara noastră. Punctul de plecare probabil l-a constituit rubrica permanentă de la Revista „Steaua”, acolo unde „Jazz contextele” aveau să-şi formeze propriul public, fiind în fapt cam singura „gură de oxigen” pentru iubitorii genului, mizând pe cultivarea şi în rândul scriitorilor a unei receptivităţi „în creştere” faţă de celelalte arte. În paranteză fie spus, poate merită menţionat că în spaţiul acesta (dar şi în epoca aceea) nu erau de consemnat alte „activităţi”, dincolo de rubrica de jazz pe care o ţinea Nicolae Ionescu la „Transilvania”, de contribuţia echipei Alexandru Cărăuşu & Ion Mânzatu cu formula unei reviste clandestine ce apărea la Iaşi („Jazz-Club”) ori de „Paginile de jazz” din revista „Cărăbuş” (Bucureşti) ale lui Stelian Tănase.

Prin excelenţă om al dialogului, purtând o anumită generozitate sui-generis, Virgil Mihaiu surprinde în volumul apărut în colecţia „Exit” fapte de istorie jazzistică prezentate cu un deosebit „simţ al apartenenţei”; dacă lucrarea publicată anterior, dedicată jazzului, presupunea o abordare mai sistematică, aici avem un Virgil Mihaiu care se lasă purtat în ţară şi în străinătate de subiectele sale, demonstrând implicit şi in extenso că există multe valori care vin din spaţiul nostru, cât şi, în general, din cel est-european, „voci/orientări/scoli care pot sta oricând „cu fruntea sus” într-o istorie a jazzului universal. Sub forma invitaţiei la lectură, decupez câteva dintre subiectele existente: adnotări retrospective ce privesc tentaţia emigrării post-1989, un material despre „muzicienii voiajori” consacrat Aurei Urziceanu, cât şi o panoramă interesată de „cine rămâne acasă?” Avem „reminiscente din ambianţa jazzului român”, apoi numeroase elemente de tip portret cu privire la Jancy Korossy (a cărei artă pianistică ar putea fi lesne

comparată cu cea a lui Art Tatum), Pi Muslea – cu „Istoria” sa, Mircea Tiberian, Corneliu Stroe, Alexandru Andrieş, Nicolas Simion etc. Pe ultimul aveam să-l ascult într-o seară minunată chiar la Bacău, în cadrul unui concert la Conacul „Buzdugan”, concert în cadrul căruia a interpretat, pe lângă teme standard, şi câteva compoziţii Richard Oschanitzky şi Jancy Korossy; de altfel, voi reveni cel mai probabil într-un material viitor asupra eforturilor sale de a reduce în prim plan muzica de jazz românească de calitate, atât prin actul interpretativ, cât şi graţie casei de discuri pe care o conduce. Revenind, subiectele se multiplică în carte în progresie geometrică, „se-ngână şi-şi răspund”: formule inedite (lista fiind foarte lungă, voi consemna doar Ban – Surman – Maneri, cu un material discografic absolut inedit: „Transylvanian Folk Songs / The Bela Bartok Field Recordings”, 2020), rememorăm activitatea Vocal Jazz Quartetului sibian, a grupului Creativ ori a Trigonului din Republica Moldova, apoi ne lăsăm purtaţi către jazzul lumii, în spaţiile ex-sovietice, în Brazilia (de neratat paginile despre Bossa Nova – vă imaginaţi că vânzările pentru „The girl from Ipanema” au fost mai mari decât cele pentru Beatles?), Portugalia, Cuba, Muntenegru, Azerbaidjan, Etiopia; dar păşim alături de festivalieri la Gărna, Sibiu, Tulcea, Lugano, Brăila, Satu Mare, Bran, Timişoara. Aşa cum e de presupus, toate acestea au în spate viziunea unui cosmopolit, a unui specialist care nu-şi permite să ofere verdicte conjuncturale. Virgil Mihaiu este deja un nume pentru jazzul mondial, nu doar pentru „acasă”.

Dar Virgil Mihaiu e şi un scriitor cu certe calităţi, care manevrează cu multă abilitate arta de a pune la lucru cuvântul. Fin portretist, apelând adesea la „forme lungi”, de respiraţie boemă, întrebuiţează preponderent şi registrul neologic, dar asta se întâmplă nu din dorinţa de a face paradă, cât dintr-un fel de a fi care ţine cont în permanenţă de nouitate. „Jazz contextele mele” poate fi citită oricum: de la sfârşit către început, dinspre mijloc ori dinspre oricare altă pagină, contând deopotrivă ca un *altfel* de compendiu, ca o carte de confesiuni, cât şi în forma subiectivă a unui catalog al producţiilor ce nu pot fi ocolite sub nicio formă de un jazzofil autentic. Mă credeţi sau nu, am avut bucuria acestei „întâlniri” de-a lungul a vreo trei săptămâni, întrucât „probam” de cele mai multe ori aspectele teoretice cu „realităţile din teren”. Punctual, am o mare şi nouă iubire pe care e musai s-o împărtăşesc: Vladimir Tarasov cu seria sa fabuloasă „ATTO I-XI”. Ştiu ce zic. Încercaţi!

• Vasile Crăiţă-Mândră

Bogdan Boeru - *Benedictiana*

Rețeta romanului *Benedictiana* (Editura Rao, 2022) este rețeta bestsellerurilor semnate de Dan Brown & Co, cu recuzita aferentă: cavaleri, cruciați, războaie sfinte, cărți secrete, dispariții misterioase și mult, mult suspans. Bogdan Boeru o aplică eficient, cu o bună știință a dozajelor, reușind o construcție narativă convingătoare, plasată în secolul XII, în Orientul Apropiat, în contextul cuceririi Ierusalimului de către musulmani și al tensiunilor legate de soarta celorlalte cetăți controlate de creștini.

Benedictiana este o cetate imaginată, un topos fictiv unde se produc întâmplări ieșite din comun, care îi înspăimântă pe locuitorii ce interpretează toate aceste apariții miraculoase ca semne divine, rău prevestitoare. O cetate în care Ademar, ajutat de Maestrul Templului, de cruciați și de inginerul ibn Zakariya, caută soluții pentru a rezista preconizatelor atacuri ale musulmanilor. Totul, pe fundalul urletelor premonitiei ale Scoțianului, un cruciat cu mințile rătăcite, care prevestește căderea cetății și moartea tuturor celor care trăiesc între zidurile ei. O cetate asediată nu doar din exterior, ci și din interior, fiindcă autoritatea laică este subminată în permanență de vicelanul episcop Jubileus.

Dintr-un alt unghi, romanul lui Bogdan Boeru poate fi citit ca utopie (prin încrederea în capacitatea omului de a-și găsi salvarea) și, în egală măsură, ca distopie, ca avertisment la adresa alienării umanității. Dincolo de trama epică, *Benedictiana* este o meditație asupra Binelui și Răului, câtă vreme în paginile cărții se duce o luptă acerbă între creștini și musulmani, care se ucid în numele unor credințe, care, paradoxal, promovează iubirea aproapelui. Cum se împacă discursul teologic cu realitatea din teren și cum se face că oamenii sunt capabili de asemenea grozăvii, în numele unei idei aparent nobile, constituie doar câteva dintre întrebările pe care această carte le ridică, în tentativa de a chestiona resorturile adânci ale istoriei, pe care noi o citim pe orizontală, fără a coborî pe verticală, pentru a înțelege cauzele reale ale unor întâmplări petrecute cu secole sau milenii în urmă.

Bogdan Boeru ne invită la o reflecție asupra relației omului cu divinitatea, asupra mecanismelor sociale și economice care guvernează lumea și mai ales asupra modului cum trebuie să privim toate aceste mutații. În fond, romanul său ne propune o perspectivă flexibilă asupra istoriei, insistând asupra causalității și asupra ideii că, dincolo de aparențe, există ceea ce Horia Roman Patapievici numește „partea nevăzută a lucrurilor“. Din acest motiv, *Benedictiana* nu este doar un roman istoric bine documentat, redactat într-un stil alert, ci și o alternativă la istoria oficială, concentrându-se nu atât asupra întâmplărilor (războaie, asedii, marșuri, alianțe secrete, rivalități politice și militare etc.), cât mai ales asupra oamenilor, cu pasiunile și patimile lor. Nu întâmplător, autorul insistă asupra problemei predictibilității, sugerând că ea este esențială pentru existența noastră: „Oamenii sunt dependenți de predictibilitate. Fără ea, timpul devine călău, iar calendarul, obiect de tortură. Dacă nu-ți imaginezi ce se poate întâmpla mâine, pornind de la înțelegerea zilei de ieri și de la trăirea celei de azi, atunci poimăine se îmbracă în haina unui pericol imposibil de evitat“.

În tot, *Benedictiana* este un roman multifacțat, urmărind, pe paliere suprapuse, istorii care, citite printre rânduri, ne dau o imagine convingătoare a Istoriei.

Adrian JICU

laptele nu desenează palmieri

ascult valul de ciori la terasă

trece dintr-o parte în alta

singura congregație din cer
pe care-o pot vedea
sau înțelege

mai rar
câte-o pasăre gălăgioasă
zboară invers

când se întunecă
apare calea lactee

milky way
batonul moale și lipicios
pe care-l mănâncă puștiul din mine

andromeda
în apropiere

galaxia care va dansa ani la rând
cu drumul laptelui
aproape fără ca sferile pietroase ori sulfuroase
cartofii metalici sau din gheață
să se atingă

după dansul de împerechere
cele două galaxii
și altele câteva
mici ca niște gânduri de primăvară
vor deveni lăptoasa andromeda
până la sfârșit

lapte
pentru bebelușul cosmic
într-un cer fără multe stele

lumina lor fuge de-un centru greu de înțeles

când toate

dar toate corpurile
pornesc din același punct
totul rămâne centru
fără periferie

valuri
galaxii și big bang în centru
la terasă

viitorul nu mai e ce-a fost
iar laptele
nu desenează palmieri în cafea

dacă nu sunt inorogi nu e nici iad

inventez seara povești cu inorogi

camera e plină de stelute fosforescente
iar cea mică trepidează
când inorogii se iau în coarne
cu solii suicidari ai haosului

îngerii din poveste sunt cai înaripați
superb colorați

zboară peste haos perfecți
vegani

Radu
ANDRIESCU

afară sunt creaturi nocturne care strigă
după alte creaturi nocturne

cea mică e speriată
că sunt pui
care țipă după mamele lor

doar un fel de bufnițe rătăcite-n oraș
i-am zis

dorm iarna
în salcia creață de la universitate
i-am zis

e vară
geamul rămâne deschis
încercăm să ghicim de unde strigă

tricourile mele vechi

struguri vineții pe ciment
toamna
ca semnele de punctuație
căzute din poezie

boabele se lipesc de șlapi
și colorează gresia
virgulele nu lasă urme

terminațiile nervoase
nu mai funcționează

degetele devin mușuroi
apoi creaturi larvare
pe care nu le mai recunosc

după zeci de ani de la sfârșit
artefactele noastre
ajung piese enervante
într-un muzeu al civilizației

simt pagubă
fructe fermentate
pline de viață străină
amintiri fermentate
pline de viață străină
ochi fermentați
lipsiți de viață

din bou-vagon
văd halele moarte

de la tunel sunt 19 km de pădure
până la releu și tiribombe

un cer din care fug luminile
mai departe decât amintirile

o țesătură invizibilă care se destramă
ca tricourile mele vechi
la care nu pot să renunț

văd pagubă vara

corpuri stafidite
tolănite printre algele concediului

piatră arsă de porumbei

texte împrăștiate mărunț în rețea

o broșură cu poezii
aruncată în băltoaca de pe scări

**Marcel
MUREȘEANU**

Vechea dilemă

Mereu reușesc fără loc
la Școala de Poezie,
primul sub linie,
iar după mine nimeni,
abisul fără cuvinte și fără trup.
De abia când trece soarele
prin dreptul meu
luminează oglinda
și-mi văd ochii
pe cerul cărora un sfânt
șesală un cal albastru.

Îngăduința

Sub aripa lui stângă îngerul
își făcuse un discret tatuaj
cu chipul iubitei sale:
o Stea! Domnul, în înțelepciunea Sa,
se prefăcea că n-o vede,
apoi o uita,
iar arhanghelul a trăit
mult și bine cu acel semn
până la adânci și zburdalnice
bătrâneți.

Pacea de la Westfalia

Mi-ai pus atâta lumină
în ochi, încât nu văd
pe unde să merg!
Pipăi și urlu,
atât mi-a mai rămas;
pe nevăzute se apropie de mine,
îndoliați, șoimul și
pajura.

* * *

Cine-i cel pus de către El
să numere, în locul Lui,
dincolo de 7,
În Țara Noimelor?
În azilul dreptilor
se face seară,
toți se adună sub
clarul Lunii
lângă iubitele lor.
Dați muzica sferelor
în surdină îi roagă
Cel de Toate Ziditor!

Noaptea deșertului

Se-ntinde apusul peste Sahara,
vin scorpionii, se-aprinde seara.
Surâde masca, se ascunde chipul,
intră în ochiul luminii nisipul.
Cactusul Lunii pe cer se suie,
miezul lui galben uite-l și nu e.
Rupt ca o rază, venit de unde,
frigul de noapte în noi pătrunde.
Setea de sare calcă pe rouă,
tot ce se vede se-mparte-n două.

Cei care ne așteaptă

La întoarcerea dintr-o călătorie mai lungă
am găsit între ferestre multe muște moarte,
Din cauza înfometării, a căldurii
și a războaielor fratricide.
Atunci ne-am simțit singuri și vinovați.
Chiar pe ciocănițoarea care locuia în nuc
am găsit-o fără viață,
iar florile magnoliului ni s-a părut

că fac parte dintr-o coroană funerară.
Inimile și-au încetinit mersul,
cireșul cu cireșe amare s-a scuturat singur,
iar ceainicul n-a mai vrut să fiarbă.
Șarpele casei ne-a așternut patul
și s-a culcat la picioarele noastre.

Prima ieșire

I-am visat azi noapte pe Adam și Eva,
în haine de iarnă;
tremurau de frig după o lungă așteptare.
Până la urmă doi arhangheli
înarmați cu priviri fioroase
i-au escortat afară din Rai.
Așa vă trebuie! i-a certat unul.
Mai veseliți-vă acum, mai furați mere!
i-a batjocorit celălalt.
Mai vedem noi! le-a răspuns Adam.
Voi semănați prea mult cu șarpele!
le-a răspuns Eva, iar ei
s-au rușinat c-au fost descoperiți.
Apoi, prima pereche a tot mers
până a dat de un râu,
pe care mai să-l sece
de setoși ce erau.
Târziu s-au culcat pe malul primitor
și au dormit somn dulce și lung,
îmbrățișați.
De după lentila apei,
Peștele-Țap s-a nedumerit:
dar ăștia de ce ar fi fost alungați?
și i-a lăsat să se odihnească.

La Spinalonga

Mai mult bila neagră
funcționează azi în trupu-mi...
Desant de melancolie,
cearcăne mari sub ochii
plini de resemnare!
Ceva e pe ducă,
poate credința mea
în pleava mulțimilor
din care fac parte, poate
patrupedul intrat în mine
odată cu moartea
și cu seceta din tulpinile mâinilor.
E o zi ca oricare alta,
lanuri de lavandă ard
în privirea bolnavilor
din leprozeria din Creta.
La malul insulei picioarele
se afundă în nisipurile
mișcătoare ale timpului.

Așteptându-l pe Horațiu

Blândul Bizar se torturează strănutând
cuvinte și versuri.
El a ridicat pe catalige
Școala de la Pomârla,
a fost epitropul locașului,
aduce de prin sate
mâncare pentru copiii săraci
și tot el l-a primit cu pâine și sare
pe Horațiu.
Acum stă singur în toi de vară
pe o bancă în parc,
își moaie degetul în apa de ploaie
și desenează alt nor
pe pânza aceea
care i se pare că-i cerul.

Crah la bursa de răsărit

Un ucigaș a tăiat
vene de dimineții de joi,
sângele a curs,
două zile și două nopți peste noi.
Însorita duminică s-a înroșit
până la glezne.
De atunci i se spune Duminica Roșie.
Cu vioara încrustată pe un vas japonez
cânta un Buddha de jad despre bezne.

lumi anglo-saxone

Elena CIOBANU

Ce se mai întâmplă pe Mississippi

O fotografie sugestivă dintr-un număr recent al revistei *The Economist* lasă cititorului o impresie oarecum dezolantă. Clădiri vechi de cel puțin un secol, cu arhitectură de inspirație victoriană, stau ponosite sub un cer de un albastru apăsător, cu însemnele scorjite ale unei foste prosperități, în jurul cărora nu se vede nici țipenie de om. O inscripție de deasupra porții uneia dintre ele ne ajută să ne dăm seama că este vorba despre orașul Cairo. Cairo, Illinois.

Nu e singurul oraș căruia coloniștii Americii i-au dat un nume identic cu al altei așezări din vechea lume din care veneau (mai e, de exemplu, un Oxford în Massachussetts). Aici este, în plus, justificat geografic: orașul se află la confluența fluviilor Ohio și Mississippi, într-o regiune (sudul statului Illinois) împânzită de râuri, cunoscută, la rândul ei, drept „Micul Egipt”. Denumirile în cauză reflectă speranțe de mult apuse legate de destinul măreț al unui loc ce și-a pierdut strălucirea. Astăzi, el arată ca decorul unui film plasat într-un oraș abandonat, dar, în urmă cu un secol și jumătate, treburile stăteau cu totul altfel.

Înainte de sângerosul Război Civil American, Cairo era nu numai un oraș-port prosper, nod important al căilor de transport fluvial de la acea vreme, ci și punctul cel mai sudic al teritoriului statelor unde sclavia nu era acceptată. Acest ultim aspect constituie motivul pentru care un băiat de treisprezece ani, pe nume Huckleberry Finn, putea fi imaginat, în 1884, alături de un sclav negru fugar (Jim), navigând incert pe Mississippi, pentru a ajunge în Cairo, unde Jim putea să fie liber. Când Mark Twain (Samuel Clemens, pe numele lui adevărat) își publica celebrul roman cu aventurile lui Huck, întâmplările imaginate acolo erau în deplină concordanță cu realitatea. Twain crescuse, la rândul lui, în vecinătatea marelui fluviu și cunoștea bine societatea din jurul lui, societate cu care Huck are ocazia, de cele mai multe ori nefavorabilă, să ia contact. Ceața îi face pe cei doi călători incognito să rateze acostarea în Cairo, dar, dacă ar fi reușit să ajungă acolo, ar fi văzut cu totul altceva decât ce vedem noi astăzi în poze dezolante din reviste. O lume peștrită, numeroasă, dar plină de viață ar fi mișunat pe străzi și ar fi intrat și ieșit din acele clădiri, făcând diverse treburi.

În 1920, orașul ajunsese să aibă 15000 de locuitori. În 2020, mai avea doar 1700. Motivele decăderii treptate au fost, în primul rând, economice: la începutul secolului al XX-lea, construirea podurilor peste Mississippi, cât și apariția transportului feroviar au dus la dispariția unui întreg ecosistem ce avea în centru circulația pe fluviu. Mai târziu, au apărut problemele sociale: incidentele rasiale și depopularea, deosebit de accelerată în ultimele două decenii. Cairo, Illinois, e acum pe cale să devină cel mai nou oraș fantomă al unei Americi din ce în ce mai polarizate.

Un studiu demografic realizat pentru decada 2010-2020 dezvăluie efectele devastatoare, pentru multe regiuni centrale și estice ale SUA, ale migrației interne în căutare de condiții de trai mai bune, cât și ale unei natalități din ce în ce mai scăzute. Taxele din ce în ce mai mari și serviciile publice din ce în ce mai precare din zonele dezavantajate fac viața locuitorilor care nu pot sau nu vor să se mute din ce în ce mai dificilă. State precum Illinois și Mississippi sunt printre cele mai lovite în acest sens.

E adevărat, la scară mare, America nu iese neapărat în pierdere. În Europa, migrația între state face ca unele dintre ele să prospere, iar altele să intre în declin, dar în SUA, cei care pleacă în alt district nu dăunează țării, în ansamblu, pentru că ei plătesc taxe în interiorul aceluiași stat federal. Problema este, mai degrabă, locală, deși deloc neglijabilă. Particularitățile sistemului economic și social american duc la dificultăți adesea insurmontabile legate de plata pensiilor, colectarea taxelor, crearea de noi locuri de muncă etc. Ele creează adevărate „spirale ale morții” din care nu se iese cu adevărat prin atragerea de forță de muncă pe bază de sume de bani alocate cu condiția relocării (cum s-a întâmplat într-un oraș din Indiana). De aceste spirale poate însă beneficia un Donald Trump, pentru care a votat, spun statisticile, 90% din populația statelor aflate în decădere economică și demografică. El nu va opri, probabil, această involuție, dar le va oferi votanților confortul iluziei că sunt auziți.

Constantin GHERASIM

Bela de la mănăstire

Își întinse lăbuțele și se așeză pe pernuța gri la capătul scării metalice de lângă ușa bisericii. Acolo era locul ei în timpul slujbelor. Cu o oră mai devreme, Maica Evlampia, grijulie, o trase mai sub streășină, ca și cum ar fi știut că vremea se va schimba. Începea vecernia și înserarea se așternu precum o pătură de lână, lăsând întunericul să-și intre în drepturi. Nimic nu prevestea ce avea să urmeze. Nu trecu un sfert de ceas și deodată s-a stârnit un vânt puternic și rece. Bela și-a ghemuit căpușorul în blănița creată și deasă, de culoarea zăpezii, peste care s-a așternut un strat subțire de cenușă. Din când în când, în strălucirea lunii care-și etala splendoarea printre norii ce alergau spre oraș, stropii de ploaie o înveșmântau într-o mantie de lumini, scoțând în evidență ochii scânteietori, ce urmăreau atent fiecare mișcare din jur.

Era cuminte. Nu mai lătra la nimeni și la nimic. Fie se obișnuise cu oamenii, fie oboșise după atâția ani de veghe în preajma mănăstirii. Se întâmpla uneori, când mai trecea câte o femeie fășnindu-și pantalonii, să ridice nasul umed, ca și cum i-ar fi displăcut mirosul aceleia. Până anul trecut mai mârâia înfundat la câte un om. În tinerețe, veghea la poartă, neclintită cu orele. Afișa o anume agresivitate față de cei care îndrăzneau să sfideze regulile vieții monahale, de parcă-l citise pe Sfântul Vasile cel Mare. Nu o potoleau nici măcar dojanale măicuțelor, uneori stânjenite de îndărătnicia cu care-i avertiza pe oameni să fie atenți că au intrat într-un spațiu sfânt în care nu ai voie să râzi cu gura până la urechi, să vorbești tare, să alergi. Îi vorbeau ca unui om, explicându-i că nu se cuvina unui câine de mănăstire, pentru că pelerinii sunt bineveniți oricând și oricum. „Să-i lăsăm să vină. Bine că vin. Dumnezeu caută la inimă, nu la față“, i-a zis într-o zi maica Dionisia. Nedumerită la început, în cele din urmă, Bela s-a potolit. Nu pentru că s-a resemnat, ci pentru că probabil a înțeles realitatea: toată lumea se îmbrăca, se comporta și, ce era mai important pentru ea, mirosea la fel. Acum, de bătrânețe sau de plictiseală, își mai arăta colții albi și curați, provocând o senzație de panică, vizitatorilor care nu-și ridicau ochii din telefoanele mobile decât la auzul sunetelor ciudate.

În cei 14 ani, a învățat toate rânduielile mănăstirești. Știa cât durează vecernia, utrenia, privegherea sau liturghia. Nu lipsea de la niciuna. Își păstra un fel de atitudine sobră care stârnea admirația sau curiozitatea. I se făceau poze sau era filmată minute în șir și distribuită ca un câine formidabil. Unii încercau să-i vorbească, mângâind-o ori strigând-o pe nume. Bela își menținea ținuta demnă, ai spune chiar împietrită, indiferent de provocările sau îndemnul din jur. Ciulea urechile doar când auzea o anumită tonalitate vocală. Mai precis, când se apropia finalul slujbei. Atunci se ridica și, luând poziția unui soldat de gardă care așteaptă să vină colonelul în inspecție, începea să dea din coadă fericită. Deși treceau două sau trei ore, pentru ea nu conta decât prezența maicii Evlampia, a cărei stare de spirit o simțea imediat. Dacă era tristă și cobora pe partea stângă a bisericii, Bela mergea puțin în spate, la un metru măsurat, cât să știe că este prezentă. Când cobora pe partea dreaptă, cățelușa mergea țănoșă în fața ei, bucurându-se că-i aude glasul. I-au trebuit trei ani maicii să înțeleagă că acel boț de carne, îmbrăcat în blană, îi simțea și îi respecta trăirile. Au fost câteva zile consecutive în care, din motive doar de ea știute, maica a plecat de la biserică plângând, iar cățelușa, sărindu-i în brațe, a dat s-o lingă pe obraz. Mai apoi, când zâmbetul i-a luminat chipul, a sărit jos lătrând în stânga și-n dreapta fericită nevoie mare.

Bela a ajuns la mănăstire, fiind adusă din sat. Peste drum, era o casă veche de lemn, cu cerdac. Din deal se vedea ca o pată de culoare într-o zonă în care, după anul 2000, de când se înălțase și sfântul locaș, s-a demolat mult și s-a construit și mai mult. Nu erau case în sensul clasic al cuvântului, ci vile cu unul sau două etaje, fără nicio identitate arhitecturală, construite după același șablon. Ori se ridicaseră complexe de locuințe înghesuite una într-alta.

În acea mare de betoane și cărămizi care năpădiseră kilometri întregi de la ieșirea din oraș, casa împrejmuită cu un gard împletit din nuiiele părea la fel de stingheră precum o icoană pictată pe lemn într-o expoziție cu imagini printate pe hârtie. Bătrânii și-au lăsat pe mâna copiilor și nepoților pământurile, iar aceștia, majoritari cu state vechi de muncă în Italia, Germania și Anglia, au construit adevărate centre rezidențiale: case înalte, spațioase, cu două sau trei etaje și multe camere.

Anul acesta, Bela își serba majoratul la mănăstire. Într-o zi de luni, în primăvara rece a anului 2006, la începutul Postului Mare, preotul din sat abia plecase de la Varvara, care nu se simțea prea bine. Vârsta înaintată și singurătatea deveniseră mai grele decât boala pentru femeia care trăia doar cu Bela, cățelușă la fel de bătrâna ca și ea. Nu acceptase nici să-și vândă casa, nici să se mute la azil, cum o sfătuiră nepoții. Aceia, văzând-o încăpățanată, au lăsat-o în voia Domnului, așteptând să-și încheie socotelile pentru a-i lua cei aproape douăsprezece mii de metri pătrați de teren. Ea s-a spovedit și s-a împărțit, resemnată în ceea ce privește rudele care nici măcar nu o mai sunau. La îndemnul părintelui, i-a iertat pe toți, deși în sine ea avea îndoieli că ar putea fi iertați cei care se gândeau doar la

cum să pună mâna pe pământ și pe casă. „Părinte, bine ar fi dacă toți oamenii vicleni și lacomi și-ar pune ștreangul de gât. La fel cum a făcut Iuda. Dar uite că nu e așa!“, i-a zis la plecare. Slujitorul bisericii a întors capul pe jumătate, făcându-și cruce discret. „E dusă rău baba!“, și-a spus în sinea lui. Abia ce l-a condus până la poartă și, la întoarcere, pe covorul împletit din cordele, în fața ușii, Bela scâncea ca un prunc. La început a crezut că moare și a dat să plângă. „Văleu! Ce faci? Mă lași singură?“ a țipat. Când s-a apropiat, mare i-a fost mirarea că a fătat un pui. „Minune de la Dumnezeu! La anii ăștia să fete cățeaua? Doamne miluiește!“, a bolborosit văzând ghemotocul mic și urăcios. Însă minunea nu ținu trei ceasuri și Varvara a căzut pe gânduri: cum de a fătat și de ce? „Prin spatele casei curge pârâul, la stradă nu a ajuns pentru că-i e teamă de mașini, iar din curte nu-mi amintesc să fi ieșit în ultimii doi ani“, a cugetat ea. Dar acum nu mai conta. Și-a pus mâinile în șold și a oftat a pagubă. Era un singur pui, însă nu-și permitea să-l păstreze. Îi era milă să-l zvârle după gard dincolo, în apă. Se temea, gândind că și bietul animal are un suflet și se mânie Dumnezeu pe ea. Nu voia să se încarce iar, mai ales acum când abia se spovodise. „Of! Dar când oare ai avut vreme, că poarta a stat

mereu închisă?“, o întrebă pe cățelușa care stătea întinsă și neputincioasă. Când văzu ochii mari și umezi, care păreau că cerșesc ajutor, i s-a făcut milă și mai tare. Trăiau împreună sub același acoperiș de atâția ani. Bătrâna a ridicat privirea spre cer, a făcut o cruce mare, fiind convinsă că îi va da Cel de Sus gândul cel bun.

Timpul a trecut, cățeaua era cuminte și-și hrănea puiul, iar ea tot găsea câte ceva de mutat prin casă. Într-o dimineață, chiar în Săptămâna Mare, a găsit cățeaua moartă pe prispă și puiul lângă ea. „Na! Uite că a lămurit-o Dumnezeu!“ Lapte nu avea, bani nici atât. A ieșit la poartă cu mâinile în șold, căutând în stânga și-n dreapta, când de peste drum, din deal, a văzut o umbră neagră coborând agale. Era maica Evlampia, care se ducea spre stația de autobuz. Pentru Varvara asta a fost lucrarea de Sus. Habar n-avea de mănăstirea care se construia la o aruncătură de băț. Mai auzea uneori clopotul, dar se gândea că o fi unul nou la biserică, nicidecum lângă casa ei. „De unde vine o călugăriță, aici în satul nostru, la o aruncătură de băț de oraș?“ Dar întrebarea i-a murit în gând. S-a dus hotărâtă spre măicuța impresionată de imaginea bătrânii abătute și frământate. S-a arătat dispusă să o ajute, fără a ști despre ce este vorba. Mare i-a fost bucuria femeii când a aflat că sus era nevoie de un câine de pază sau care măcar să sperie vulpile și dihorii care dădeau năvală la păsări.

– Poftim, maică, îți dau eu un pui. Îl creșteți voi și n-o să vă pară rău. E câine de rasă. Se obișnuiește cu mănăstirea, că e tare deștept, și o să vă fie de folos.

Maica Evlampia, care se pricepea, fiind fiică de medic veterinar, a vrut să refuze, știind că nu era un câine de rasă, însă auzind bietul animal care schelălăia de foame, i s-a făcut milă și l-a luat. Cele două s-au îmbrățișat și s-au despărțit convinse că Dumnezeu a rânduit acea întâlnire.

Așa a ajuns Bela la mănăstire, unde a început o nouă viață. I-au spus tot Bela pentru că, întrebând-o pe bătrână dacă are vreun nume, aceea a răspuns repezit „Bela“. Anii au trecut și cățeaua, asemenea casei în care venise pe lume, a început să devină o amintire, asemenea clopotului de la biserică din sat.

• Vasile Crăiță-Mândră

Teatrul în sărbătoare

Festivalurile aduc întotdeauna un aer proaspăt, de noutate, sunt bucurie împărtășită, apropiere și unesc oamenii dintr-o comunitate. Teatrul băcăuan are un festival de tradiție, unul singular în țară, de recitaluri actoricești, ajuns acum la cea de-a XXX-a ediție, desfășurată în perioada 9-13 mai. Și-a schimbat în timp, de câteva ori, titulatura, devenind acum *Bacău Fest Monodrame*, este internațional și are o secțiune-concurs de texte dramatice pentru un interpret.

După câte am aflat, anul acesta au fost multe înscrieri în concurs (semn bun!), juriul de preselecție oprindu-se la nouă propuneri de recital. S-au prezentat actori din teatrele de stat, din zona independentă sau cu producții proprii, iar concurenți din străinătate au fost Maryna Ivashchenko, din Brescia (*Balkan Teater*) și Federica Bognetti din Milano (Campagna Veranda Rabbit). Festivalul a inclus în program și alte evenimente, spectacole hors-concurs și două conferințe: *Echilibru și dezechilibru în teatrul românesc*, moderată de criticul Călin Ciobotari, invitați fiind scenograful Dragoș Buhagiar, președintele UNITER, și regizorul Erwin Șimșenșon, directorul Teatrului de Stat Constanța, și *Despre misiunea*

teatrelor naționale/misiunea teatrelor municipale, teatrologul Carmen Stanciu coordonând dezbaterile, avându-i alături pe managerii Naționalelor din Iași și Craiova, regizorii Cristian Hagi-Culea și Alexandru Boureanu. Temele au fost inspirate așezate, incitante, trezind interes, discuțiile, diversele puncte de vedere încercând să clarifice sau doar să nuanțeze unele chestiuni, de principiu sau punctuale.

Juriul concursului de interpretare, alcătuit din Maria Rotar (regizoare), Nicu Mihoc (actor) și Radu Nichifor (regizor), a decis ca Trofeul *Bacău Fest Monodrame* să fie acordat lui Gabi Costin, actorul care a cucerit pe toată lumea, câștigând toți laurii: Premiul actorilor Teatrului „Bacovia”, „Actori pentru actor – *Dinu Apetreș*”, cât și Premiul „Ștefan Iordache”, al voluntarilor, pentru spectacolul *Eu sunt propria mea soție – Charlotte*, producție a Teatrului Mic București, de Doug Wright, traducere și regie, Teodora Petre, scenografie și lighting design, Ioana Pascha, mișcare scenică, Alina Petrică,

muzică originală, Cezar Antal, video, Gabi Costin. Alte două nominalizări au vizat recitalurile actrițelor Lucia Mărneanu, *Copilul tuturor* (Reactor de Creație și Experiment Cluj-Napoca), și Edith Alibec (producție personală), cu *Tea and milk* (regie, scenografie și lighting design, Dana Paraschiv). Le-am privit cu plăcere pe aceste două tinere actrițe, autoare de texte cu problematică reală, autentice (despre regăsirea de sine, identitate, drum propriu, conștient în viață) și cu un joc inteligent, sensibil, nuanțat, cu umor și

autoironie. Ideea de recital actoricesc ca un spectacol adevărat, cu toate componentele sale, a fost pusă în valoare în mod profesionist, cu aplicație, cu talent. Recitalul este o formă de spectacol complexă, care-l arată poate cel mai bine pe actor, îi dezvăluie potențialul, fiind, în multe cazuri, un veritabil tur de forță. Actorul la persoana I, singur pe scenă, puternic și vulnerabil, în același timp, pentru că singurătatea asta are și delicii, dar și otrăvuri, îți scoate la iveală calitățile, dar și lipsurile. De aceea, nu sunt mulți actorii care se încumetă să „atace” genul. Sunt câțiva care au devenit celebri prin câte un one man show, cum este Florin

Piersic-Jr., cu cele două volume din *Freak Show* (excelente, în care se transpunea, absolut spectaculos, într-o mulțime de personaje, cu altă expresivitate vocală, altă mimică), dezamăgitor acum însă cu noua sa producție, spectacolul *Romanian Psycho* (lung, dilatat, repetitiv, monocord, lipsit de surpriză), prezentat la „Bacău Fest Monodrame”. Unde, tot în afara concursului, a fost și spectacolul *Lumea lui Frank* (Teatrul Tineretului *Metropolis*, București) de Alexandru Popa, în regia lui Vlad Zamfirescu, el fiind și în distribuție, cu Adrian Titieni și Ștefana Samfira.

Festivalul a avut doi prezentatori tineri și simpatici, plini de vervă, Mădălina Mihaie (care a evoluat și într-un stand up comedy, într-una din seri) și Adrian Ionescu. Un alt actor al teatrului băcăuan, Ștefan Huluba, face parte din *Impro Show Backstage Boys*, care a binedispus publicul cu spiritul lor ludic.

Din programul Festivalului nu puteau să lipsească două spectacole foarte bune ale Teatrului „Bacovia”, din această stagiune: *Despre șoareci și oameni*, de John Steinbeck (regia, Mădălin Hîncu), și *Audiția*, de Aleksandr Galin (regia, Octavian Jighirgiu), despre care am scris la data premierei lor.

În total, a fost o ediție reușită, pregătită cu atenție, care s-a bucurat de prezența unui public cald, interesat și iubitor de teatru.

Carmen MIHALACHE

Dramaturgie cu rost

Ajuns la ediția a XI-a, Concursul de Dramaturgie – Monodramă „Valentin Nicolau” a tot crescut valoric, încât inițiatorul proiectului (Doru Mareș – poet, traducător și critic de teatru) a afirmat la festivitatea de decernare a premiilor că în ultimii ani nu doar că s-a amplificat concurența, dar din textele înscrise în concurs au dispărut, în anii recenți, „cele fără rost”. Așa se face că anul acesta, din 36 de dramaturgi participanți, s-au calificat în finală trei, fiecare propunând câte o poveste bine scrisă, abordând teme incitante. Mi se pare interesant la monodramă că nu neapărat cel mai literar text este și cel mai adecvat pentru punerea în scenă. Însă anul acesta, cele trei texte mi-au plăcut atât din punct de vedere stilistic, cât și prin potențialul de a fi montate pe scenă, potențial demonstrat prin spectacolele-lectură, a căror regie a fost concepută de Ovidiu Ivan (pentru: *Aproape de lumină*, de Bogdan Drumea, interpretare – actorul Tudor Hurmuz, și pentru *Chirpici*, de Alexandra Radu, interpretare – actorul Ștefan Huluba) și de Horia Dragoslav (pentru *I will set this plane on fire*, de Teodora Savu, interpretare – actrița Eva Cosac). Alexandra Radu a primit Premiul II, iar Premiul III i-a revenit lui Bogdan Drumea.

Premiul I „Valentin Nicolau” l-a câștigat Teodora Savu. În *I will set this plane on fire*, autoarea conturează un personaj deosebit de atașant. Departe de a fi o persoană perfectă, Petra cucerește multe inimi prin șarmul ei și chiar prin propriile defecte. Petra, o talentată scriitoare tânără (are 27 de ani), se luptă cu dependența de alcool și de un opioid semisintetic numit Vicodin. Teodora Savu construiește gradual intriga, prima secvență fiind un decupaj dintr-un interviu pe care Petra îl acorda unei jurnaliste. Pentru a-i intra în grații, jurnalista citează introducerea dintr-o piesă de teatru scrisă de însăși Petra: „Jimi Hendrix – cantautor, vocalist și poate cel mai mare chitarist din istoria muzicii rock. A murit la vârsta de 27 de ani. Amy Winehouse – cântăreață cunoscută pentru mixul eclectic de genuri muzicale, precum soul, blues, reggae și jazz. A murit la vârsta de 27 de ani. Jim Morrison – muzician, poet, zeu. Mort la 27 de ani. Janis Joplin, Kurt Cobain – mă îndoiesc că mai trebuie să intru în detalii”. Așadar, vom înțelege destul de repede că problemele cu care s-au confruntat acești mari artiști nu-i sunt străine Petrei. *I will set this plane on fire* ar putea însemna și tendința de a *da foc propriei vieți*. Cu finețe și inteligență, Teodora Savu revelează în piesa ei motivele psihologice care au împins-o pe Petra la depresie, apărute, așa cum se întâmplă adesea în astfel de cazuri, încă din copilărie. Astfel, odată cu tema adicției, piesa abordează subiecte delicate, cum ar fi absența fizică sau/și sufletească a părinților din viața copilului, conflictul dintre generații, presiunea formidabilă pe care o poate exercita asupra copilului faima unuia dintre părinți. Pe parcursul evoluției ei, Petra se va întâlni cu diferite personaje; unele o vor influența negativ, altele, dimpotrivă.

Petra se luptă cu traumele ei în *I will set this plane on fire*, o poveste cu mult dramatism, dar cu destule zone de lumină și doze de umor (când cinic, când binevoitor). Mi-a plăcut mult cum a gândit Horia Dragoslav regia; a fost aproape un spectacol de teatru. Iar actrița Eva Cosac a empatizat formidabil cu personajul Petra, intrând, cum se spune, *în pielea personajului*, stârnind spectatrilor prezenți ropote de aplauze.

Violeta SAVU

Eu sunt propria mea soție

Regia, impecabilă, a fost semnată de Teodora Petre, susținută de colaborarea inspirată cu Ioana Pascha și compozitorul Cezar Antal. Scenografia pot spune că m-a uimit. Atenția acordată atâtor amănunte a reușit să aducă sugestiv în fața noastră lumea înfățișată de Doug Wright în „Eu sunt propria mea soție”. O monodramă ce echivalează un roman prin amploare. Doug Wright este un dramaturg și scenarist american celebru și multipremiat (între premii, și un Pulitzer). „Povestea” cuprinde circa șaptezeci de ani de istorie aparținând secolului al XX-lea. Din anii '30 începând, istoria „largă” a ascensiunii lui Hitler și a nazismului, a războiului mondial, a victoriei aliaților și a tăierii Berlinului de odiosul Zid al Berlinului, a opresiunii comuniste în Germania federală, a politiei secrete STASI și a unei scurte perioade de după căderea Cortinei de Fier, se împletește cu istoria sensibilă, introdusă printr-o istorie a comunităților LGBTQ, având ca reprezentant personajul principal, un travestit, ce își ia numele de Charlotte von Mahlsdorf, proprietar, în „anii nebuni”, al unui club LGBT. Și care, ulterior, cade sub teroarea istoriei, cedează amenințărilor și torturii și devine informator al STASI. O înfățișare a friicii, a dorinței de a supraviețui.

Pe acest fond, Gabi Costin reușește, într-o poveste halucinantă, un rol halucinant. Mi-am spus în gând, în vreme ce monodrama se derula în fața spectatorilor: un rol mai greu decât Hamlet. Că o fi sau nu așa, cert este că Gabi Costin a făcut mare performanță actoricească. Să interpretezi circa 40 de „voci” (personaje, personalități) într-o monodramă nu e de ici, de colea. Gabi Costin a dovedit o mobilitate actoricească uriașă, susținând cu virtuozitate partitura pe mai multe voci. Trebuie să mai pui la socoteală și efortul fizic: o reprezentare de aproape două ore echivalează consumul de energie al unui maratonist. Iar Gabi Costin a avut această energie. La final, a fost atât de mult și de puternic aplaudat, încât aplauzele spectatorilor s-au sincronizat într-un singur sunet, ca o bătaie de palme a două mâini imense. Mi-am spus că e născut pentru actorie. Așa că la acest festival, Gabi Costin a câștigat toate premiile posibile.

Gabi Costin

Dan PERȘA

Marius MANTA

Vâlva visului

Spre mijlocul primăverii lui 2024, Centrul de Cultură „George Apostu” a prilejuit o expoziție cu totul aparte; e vorba de „Vâlva visului”, aducând limbajul pictural al Gabrielei Culic mult mai aproape de inimile iubitorilor artelor vizuale. Prezentată de universitarul ieșean Petru Bejan, în întregul ei, expoziția poate fi așezată sub semnul unei altfel de mirări, dezlegând firele unor povești care coboară către prezent din zone imemorabile. Gândită amplu, aducând laolaltă lucrări din perioade diferite ale creației, reușește să ne argumenteze vizual un întreg univers care se naște din modul de a privi al autoarei. Gabriela Culic scoate de sub un văl ființe, lucruri, evenimente ce capacitează stări de vis și fabulos, însă toate acestea constituie de fapt propriul real în care i se definesc mirările, instaurând implicit o bucurie a percepțiilor.

Chiar titlul pe care îl alege – „Vâlva visului” – trimite el însuși în bună măsură către o anumită zonă și mai ales către o anume cale de înțelegere a lumii pe care o semnalez aici. Nu știu dacă greșesc sau nu, însă, pentru mine, deși Gabriela Culic a fost apropiată pe rând unor orientări de exprimare artistică mai mult sau mai puțin complementare, ceea ce am „văzut” cu acest prilej la Centrul „George Apostu” m-a trimis către un discurs de factură esențial romantică de o bogăție aparte, care înlesnește decodificări cu ajutorul mai multor discipline. Așa „vede” Gabriela Culic, din interi-

orul mitului, glisând între dezvoltări onirice, în fapt reconstruind/revelând frumusețea și tainele dintru începuturi.

Lumea vâvelor e lumea credințelor purtate odinioară. În mitologia populară întâlnim „divinități” sau mai degrabă duhuri, fiecare stăpânind peste o anumită categorie de elemente sau locuri din natură. În această categorie intră și vâlvele ori știmele. Așadar, dacă mergem în această linie, vâlva este o divinitate telurică, întruchipată cel mai adesea ca o femeie care veghează asupra pădurilor, casei, minelor – „vâlva albă” –, dar care poate să apară și sub forma unui duh rău cu înfățișare antropomorfă: femeie frumoasă sau o bătrână, cu furca în brâu, un om bătrân cu luleaua în gură, un pitic, un copil etc. În ipostaza zoomorfă poate lua chip de pisică, iepure, berbec, miel, găină, vrabie, șarpe sau balaur. Totuși, de cele mai multe ori, vâlva însușează atribuțiile mai multor reprezentări mitice feminine: femei fabuloase, fără identitate precisă, cutreierând noaptea pe dealuri și aducând cu ele maleficul; în paranteză fie spus, în credința populară, ele pot fi alungate doar cu fumul rezultat din arderea crenguțelor de cătină roșie pe care le aprind copiii din dorința unei purificări. „Vâlva visului” e un loc unde sufletul romantic poate să alunece între contraste: fizic/metafizic, finit / infinit, eros / Thanatos, rațiune / sentiment. În zona Gabrielei Culic subiectivitatea este accentuată, determinată de primatul

sentimentului, de o evidentă exacerbare a eului – vocea care înregistrează și mărturisește este în mijlocul evenimentelor, are acces la taină nemediat. La o adică, fără a forța deloc, tablourile deschid orizonturi, perspective: ele sunt – după cum probabil am lăsat deja să se înțeleagă – marcate de nostalgia originilor, de nevoia întoarcerii către *illo tempore*, în același timp cultivă misterul și presupun sondarea sufletului, a psihicului. Ar fi binevenită o cercetare a motivelor recurente și cu instrumentarul psihanalizei, chiar dacă, cu siguranță, la Gabriela Culic, lupii, corbii, vâlvele nu generează panică, teamă, așadar nu sunt semnele unor traume, ci ar trebui privite exact invers, ca posibilitate de eliberare de banalitatea cotidianului. În contra bidimensionalității, lucrările autoarei par să evadeze din planuri convenționale; mizează pe „volumetrii” câștigate din pasta vâscoasă, „scoasă” în fața ochilor celui care urmează să cunoască. Zborul angular, tușele groase ale lupilor, dar mai ales dansul vâvelor ne demonstrează că lumea poate fi pe mai departe o posibilitate de voință și reprezentare, o pădure de semne ce așteaptă să fie descifrate.

• Gabriela Culic – Umbra lunii

Lucrări din cicluri diferite, prezentate și în minunatul catalog care însoțește expoziția, „Vâlva visului”, „Textura visului”, „Întru taină” etc., se leagă perfect de mai vechile „Huginn și Muninn”, „Strigăt”, „Lucrurile se întâmplă în altă parte”, „Lupii mă îmbracă”; sunt lucrări care eludează obișnuitul și care instaurează o *terra mirabilis* încărcată de mult lirism, nostalgie și reverii. Într-un interviu publicat în revista „Vitaliu”, a Centrului „George Apostu”, artista admitea:

„Am revelații, lucruri pe care le văd dintr-odată. [...] Semnele sunt deseori extrem de evidente și asta se întâmplă pentru fiecare dintre noi”. Ne lășăm convinși nu doar prin formă și culoare ci, iată, și de cuvânt: „Undeva / strigătul e tradus în ecou; / din dragoste de voi / adesea tac / îngrop rostirea în mine – / izvor iubire taină (abia acum înțeleg iubirea / micului prinț pentru / deșertul ce-ascunde izvor în adâncu-i)”.

Prieteni Tamarei Antal

La cea mai recentă expoziție personală (cea din martie), de pictură, grafică, tapiserie, colaj și obiect de la Galeria „Frunzetti”, artista și-a propus o sărbătoare cu prietenii. Cu toți prietenii, reali și imaginari, foarte apropiați și mult îndepărtați. Câți se adună într-o viață, câți pot să rămână. S-au strâns la vernisaj gânduri, vorbe, lucrări de artă și oameni. Când trebuia să primească, Tamara Antal a dat din prea-plin, a dăruit.

A dăruit pictură, grafică, tapiserie, colaj și obiect. A făcut o recapitulare subiectivă a tehnicilor și temelor care au preocupat-o dintotdeauna, un itinerar afectiv printre cele sedimentate, după timp de tăcere expozițională. Dar exercițiul și meditația de atelier i-au șlefuit îndelung exprimirile. Și pendulările, ateliere cu ferestre pentru soarele cuminte european și pentru cel tare african, cu fireștile adaptări, cu inevitabilele recalibrări, i-au modelat orizonturile și expresivitatea limbajului vizual.

Contururi colorate de gheșă i-au întâmpinat pe cei care au sărbătorit împreună cu artista. Monumentale umbre au stat la intrare și au fluturat transparente evantaie de hârtie. Siluetele acestea foșnitoare au mărturisit despre știința construcției corpului omenesc, despre puterea pe care o au vecinătățile cromatice de a însufleți construcția. Dar au mărturisit despre o anume lumină pe care o are numai omul și pe care o împărtășește în mod secret cu cei care se apropie și i-o iau.

A expus documente etnografice, vedute din Muzeul Civilizației Populare Tradiționale din Sibiu, actori arhitectonici performând singuratici în decorul verde al Dumbrăvii. Biserica de lemn, moara de vânt, casa așezată, poarta înaltă și troița rugată au fost închipuite cu nostalgie, au recompus un sat care nu mai poate exista decât așa, adică pe suportul arheologic al pictorului. Este satul din care a izvorât și a curs odată totul, și Tamara Antal odată cu el.

Din izvodul acesta binecuvântat al lumii de demult, adus fragmentar în galerii de artă, vin cercevelele cu sticla discret decolorată, ca un vitraliu mereu ars de soare, în care se văd ochii

unor chipuri stranii, măști protectoare ale înăuntrului, cu urmele gesturilor repetitive ale pensulei, cu stropi vegetali purtați adieri de vânt, depuși aproape aleatoriu în spatele geamului copt de vreme.

Proteice fire de lână și-au umplut paharele cu vinuri de toate culorile. S-au întâlnit, și-au răsucit paharele și au rămas legate. Pășelele acestea calde s-au metamorfozat în narațiuni, în care semnele simple se încheagă cu cele complexe, de la simplul cruciform la sofisticatul floral. Ursitoarea născută la Miroslavesti, Iași, a nevedit în ițe scene abstracte cu fonduri clare, cu perimetre șerpuitoare. A colat urmând principiul de icoană, a făcut drumul de la întuneric la lumină, peste rece a pus cald, peste suprafețele plate a așezat petele vibrante, peste artificial a lăsat naturalul frunzelor căzute din copac.

Trebuie amintită regia panotării, una care a reușit să facă vizibil detaliul subtil și nota discretă, punere în scenă mereu importantă la expozițiile care reunesc tehnici, idei, teme, timpuri și spații diverse. Prin decupaje, pauze și ierarhizări, cele mai mici și cele mai mari s-au auzit armonice și s-au ajutat împreună. Să faci daruri prietenilor, tuturor prietenilor, a fost felul potrivit pentru un artist care sărbătorește.

Iulian BUCUR

Ovidiu Genaru despre pictorul Vasile Crăiță-Mândră

Peisajele în ulei ale lui Crăiță-Mândră, fin cizelate, cristaline, sunt infuzate de o rețea de capilare prin care circulă discret o melancolie colinară: copaci, tufe, râpe, vreascuri, poteci care nu duc nicăieri, stări de septembrie, niciodată primăveri sau veri, mai tot timpul sfârșit de vară și sfârșit de zi, ceva pe terminate, un soi de amurg indecis, o solitudine și o comuniune mută cu natura. Pentru că arborele devine autoportretul unei stări sufletești. Suprafețele pictate sunt traversate de striții nervoase, sigure, acute, concentrate, penetrante, interogative, problematice. Comunicare e densă, nu există pete de odihnă, „scriitura”, cum spune Ilie Boca, e lucrată amănunțit, meticulos.

Radu ANDRIESCU:

– Poezia este și o mască. Aveți mai multe, în volumele de poezie publicate... Pe care o purtați cel mai adesea?

Radu Andriescu: – Kram, ursul bipolar, a fost una dintre măștile mele preferate. Era un fel de pinguin Apolodor în variantă grunge, de care aveam nevoie în momentul acela. Aveam nevoie și de rimele din acele texte, greu de zis de ce, dar eram într-un moment de entuziasm jucăuș. Cartea *Animalul diafan* (Casa de Editură Max Blecher, 2019) a fost privită cu oarecare scepticism de unii amici, pentru că era o combinație mai exotica de Tonegaru și Kram, dar a fost nominalizată la Premiile „Observatorului cultural” și a luat Premiul „Mihai Ursachi” la Iași. Nu am scris nicăieri povestea titlului, *Animalul diafan*, și am să o fac pe scurt aici. Pe lângă faptul că merge foarte bine, zic eu, pe coperta acelei cărți, combinația dintre cei doi termeni mi-a fost sugerată de felul cum două generații percep folosirea cuvintelor în poezie. Un veteran al poeziei din Iași declara cu toată convingerea la un festival că el n-ar folosi niciodată în poezie cuvântul „animal”. Pe de altă parte, un scriitor tânăr și foarte talentat le spunea discipolilor de la un workshop că azi nu se mai poate folosi, printre altele, cuvântul „diafan”. Nu am înțeles și nici nu am putut să accept asemenea înregimentări lexicale. Problema nu e un cuvânt sau altul. Problema e contextul în care cuvintele lor sunt plasate. Puse chiar și unul lângă altul, cele două cuvinte înfierate au dat o sintagmă proaspătă și utilă în cazul cărții mele. În interiorul ei mai folosesc de câteva ori cuvintele, separat sau împreună. Bogdan Petcu, autorul volumului *transcender*, cel mai bun volum de debut din 2022, a preluat și el jocul în cartea lui. Să mă întorc însă la Kram și la măști. După o pauză de cinci ani, perioadă de criză personală în care

ajunsesem să mă conving că nu mai pot avea nicio legătură cu literatura, reveneam, în 2015, la poezie cu primele texte din volumul *Când nu mai e aer* (Casa de Editură Max Blecher, 2016). Tot la vremea aceea descopeream și Cartea fețelor, la care mi-am făcut un cont. Mai postam pe peretele meu câte o poezie mediocră, până am scris, la persoana a treia, primul text cu Ana, Mariana și mama lor singură. Era prima oară după cinci ani când îmi plăcea cu adevărat un textuleț poetic de vreo zece rânduri, scris de mine. Am mai scris unul după câteva zile, cu aceleași personaje. Până la urmă a ieșit un volum întreg, cel mai apreciat al meu, dacă e să mă uit la premii și numărul de cronici. Ce doream să zic, însă: ca și în cazul lui Kram, întreg volumul era un joc de măști. Ana și Mariana erau două laturi ale fetei mele, de aceeași vârstă cu personajele, iar mama singură eram eu. Cumva instinctiv mi-am dat seama că trebuie să îngroș masca personală, pentru că imaginea bărbatului singur crescându-și copilul sau copilele nu e la fel de credibilă cum e cea a mamei. În *Gerul dintre ei* (Casa de Editură Max Blecher, 2010) și *Jedi de provincie* (ibid., 2018) am mai folosit măști, dar începând cu *Fire lungi de wolfram* (ibid., 2022) mi-am făcut curajul să revin la persoana întâi, pe care nu o mai vedeam abordabilă încă din 2010.

– Cu cine vă serviți cel mai adesea cafeaua: cu T.S. Eliot sau cu Constant Tonegaru?

Radu Andriescu: – Îmi pare rău că n-am mers eu la barieră, noaptea, cu Tonegaru, ca-ntr-un text de-al lui, într-o lume de gheață crâncen de reală, căutând-o pe Karenina, doar ca să dăm peste Kram, ursul bipolar, pitit în întunericul zăpezii. Am tot felul de fantezii cu oameni ok care mi-ar fi prietenii, Mazilescu la Vama Veche, Purcaru din *Metalurgic*, într-un text la care nu știu de ce am renunțat. Eliot era simpatic când era tânăr, dar mai târziu scoarța lui a fost prea apretată pentru dinții mei de castor juvenil, plin de încredere în posibilități.

– V-ați aflat vreodată în ipostaza lui Prufrock?

Radu Andriescu: – De la anxietate la criza existențială nu sunt mulți pași. Se poate ajunge la un continuum în care te învârti tot mai repede, ca particulele elementare încarcerate în acceleratorul CERN. Idei despre sensul vieții sau despre alegerile pe care le facem ar trebui să apară mereu dacă punem la bătaie gândirea critică, riscând ieșirea din zona de confort molcuț în care ne putem complăce liniștiți. Mare parte din literatura capabilă să-și provoace cititorii pornește tocmai din neliniștea pe care o resimți atunci când zidul semnelor imperiale de exclamație e secerat de cele de întrebare. Până la urmă, cred că zona de confort este una statică, invariabilă și lipsită de vitalitate, în timp ce momentul de criză are dinamismul necesar vieții, chiar dacă uneori ajunge să te paralizeze bombardamentul de întrebări și neliniști. De altfel chiar ieri dimineață (și nu are legătură cu întrebările de aici) mi-am dat seama că în necartea la care lucrez și care va deveni carte anul viitor sunt cam cinci titluri statice, aproape moarte, pe care a trebuit să le schimb. În zona asta a întrebărilor care vin la pachet cel puțin cu anxietatea, dacă nu cu o adevărată criză existențială, îl plasez pe Prufrock, care-și presară gândurile cu foarte multe semne de întrebare.

– Este deci poezia un animal diafan sau, mai curând, o pădure metalurgică? Ce hotare marchează metaforele-titlu?

Radu Andriescu: – „Pădurea metalurgică” e o metaforă la care țin mult, preluată din poetul ucrainean Alexandr Eremenko. A devenit titlul volumului meu din 2008, iar „animalul diafan”, al celui din 2019. Cred că prima sintagmă ar merge ca metaforă pentru poezia din prima mea perioadă poetică (1992-2010), iar cea de-a doua, pentru perioada care se va încheia anul viitor (2016-2025).

– Unde fugim când nu mai e aer? Ați experimentat?

Radu Andriescu: – Titlul acelei cărți din 2016, *Când nu mai e aer*, vine de la o fobie de-a mea veche: frica de sufocare. A fost o perioadă când mă trezeam des noaptea convins că nu mai pot respira. Era o moarte care se repeta de câteva ori pe săptămână. Și acum intru uneori în bucla asta în care mă simt ca o bucată de carne uscată, gătită sous vide. În carte, soluția salvatoare e lectura. Închizi geamul și uiți de toată zăpăceala lumii, ieși o carte și treci într-o realitate diferită.

– Spuneți-mi un motiv pentru care ar trebui să folosim ușa din spate...

Radu Andriescu: – Văd că treci în revistă titlurile mele. *Ușa din spate* a fost o cârtică scoasă pe banii mei, din care am reușit în 2019 să scot cam 20 de pagini bune, editate mult, pentru remixul meu. Venea oarecum din blues cartea aceea, chiar și titlul pe care l-ai inserat în întrebare. Mai e și un disc de jazz și R&B scos în 1962 (anul nașterii mele) de Eddie „Cleanhead” Vinson, *Back Door Blues*...

– Realitatea și ludicul sunt congruente în maratonul la care suntem supuși?

Radu Andriescu: – Pentru mine, realitatea văzută fără un filtru ludic ar fi complicată. Poate e o problemă a mea că nu sunt destul de serios și nu accept, de exemplu, ideea că un bărbat trebuie să poarte, de la o anumită vârstă, costum nemțesc, cravată și pantofi lucioși, cu șpiț. Chiar nu pricep de ce tinerii ar avea dreptul să stea în haine comode, iar cei care mai și merg la job ar trebui să stea încorsetați și sufocați întreaga zi. Înțeleg că e un joc social, doar că pe mine nu mă atrage. Dacă unii vor să intre în jocul statutului social, nu e nicio problemă. Din nou, ar trebui să fie vorba despre o opțiune personală.

– Mai este poetul un mesager?

Radu Andriescu: – Poetul mai poate fi privit în multe feluri, inclusiv ca mesager;

depinde însă câtă lume o face. Pentru divinație, lumea preferă să-și dea banii unei cititoare în cărți mai curând decât pe o carte, la librărie, mai ales pe una de poezie. De altfel, pandemia și războiul au scumpit, printre altele, cartea. Totuși, când își face cineva curajul să se oprească și la raftul de poezie, poate avea surpriza să găsească volume care vorbesc în numele unei generații sau al unei idei. Sunt multe cărți de poezie înregimentate clar într-o luptă sau alta, în numele feminismului, al ecologiei, al drepturilor diferitelor tipuri de minorități etc. Unele dintre acestea sunt excelente și merită cu siguranță să le citești cu răbdare și, de ce nu, delectare. Multe cărți au mesaje mai difuze, nu se concentrează clar pe o ideologie sau un -ism. În zona asta ar fi și volumele mele, chiar dacă primul din seria mea nouă, *Când nu mai e aer*, a fost citit de mulți dintr-o perspectivă feministă. Cât despre statutul de mesager al poetului, uneori acesta poate să-l sperie și pe autor, chiar dacă e vorba doar de niște coincidențe, nu de premoniții. În toamna anului 2019, la FILIT, citeam un poem intitulat „Pandemic”, în care spuneam, printre altele, că „nu știam // dacă trebuie să îmbolnăvim / omenirea / sau trebuie să o salvăm”. După câteva luni, întreg Pământul se bloca și lumea a trăit mult timp în izolare. Textul a apărut în *Fire lungi de wolfram* și este singurul din carte pe care l-am datat – septembrie 2019. Nu sunt profet sau mesager, dar te blochezi mental când te gândești că ceea ce scrii devine realitate, ca într-un *fantasy* distopic.

– Poezia v-a condus pe meridiane nostalgice, dar și în jurul Liceului „Negruzzi”, unde ați copilărit. De unde nu v-ați mai întors?

Radu Andriescu: – Liceul „Negruzzi” e tot pe un meridian nostalgic, în fond. Dar hai să-ți zic o chestie. Nu mi-a plăcut niciodată să mă vâcăresc în poezie. *Mais ou sont les neiges d’antan*... Nu. Nici nu-mi place să citesc o poezie care nu face decât să regrete trecerea tim-

pului. Da, sunt multe biografeme în textele mele scrise la persoana întâi și foarte rar, mai mult din motive tehnice, autoficțiune. Sunt multe rememori, dar sper să aibă prospețimea amintirilor de ieri sau chiar din dimineața asta. Fără regrete și plângeri.

– *Mai sunt generațiile de poeți actuale?*

Radu Andriescu: – „Generațiile” au fost necesare pentru a marca niște rupturi în practica literaturii. Termenul, desigur, a început să fie foarte des folosit începând cu anii optzeci, respectiv cu optzecismul lunedist, literatura care se năștea în jurul Cenaclului de luni al UB. Peste anii '90 s-a sărit destul de ușor. Unii au fost asimilați optzecismului, cum ar fi grupul de la Brașov (Simona Popescu, Andrei Bodi, Caius Dobrescu și Marius Oprea), alții probabil am fost percepuți ca niște optzeciști întârziți (ar fi cazul meu și cel al lui Ovidiu Nimigean, care ne-am publicat cărțile, ca și brașovenii, începând cu anii '90), iar un poet ca Ion Monoran chiar este un optzecist ale cărui cărți nu au putut să apară în anii '80 din cauza problemelor pe care le-a avut cu securitatea, după ce a vrut să treacă Dunărea în Vest. Cristian Popescu și Ioan Es. Pop sunt și ei percepuți mai curând ca optzeciști. Ideea generației de scriitori a redevinut centrală odată cu desantul în literatură al douămiștilor. Pe urmă, lucrurile s-au complicat iar, se folosește termenul de postdouămișm de ani buni și probabil așa va mai rămâne o vreme. Prin urmare, eu probabil vin din terenul acela viran dintre optzecism și douămișm. În primul meu remix, *Oglinda la zi* (frACTalia, 2019), o antologie în care mi-am revăzut drastic textele din primele șapte cărți, am pus la început câteva rânduri care cred că arată felul în care mă raportez la chestiunea generațiilor, pornind de la propriul meu traseu literar: „De câteva săptămâni îmi recitesc și reconsider drastic textele din primele șapte cărți, '92-2010, pentru un best of remixat, și am ajuns la concluzia că-s un optzecist întârziat, un nouăzecist acceptabil, nu grozav, un douămișm destul

de interesant, plecat cu pluta pe arătura mea proprie, și un postdouămișm de care nu mi-e rușine. Ceva gen Benjamin Button”. Dacă tot am pomenit despre remix, ar trebui să spun de ce „oglină la zi”. La începutul anilor '90, când adunam texte pentru primul meu volum individual de poezie, am avut o discuție cu Florin Iaru despre titlul cărții, la Festivalul de la Târgu-Neamț. Îi spuneam atunci că titlul ar fi *Oglinda la zid*, pentru că aveam fobie la oglinzi pe-atunci (la Cluj, după armată, am ajuns să sparg oglinda uriașă din scara unui bloc). Iaru mi-a replicat că ar suna mult mai bine și mai implicat social „oglină la zi”. Avea dreptate, dar titlul nu se potrivea cu volumul, în care era și un poem destul de lung, în șapte părți, despre fobia mea la oglinzi. În 2019 m-am gândit că ar fi bine să închid bucla acelor șapte volume cu o antologie în care poezia de atunci să fie remixată și adusă la zi, *Oglinda la zi*, unul dintre cuvintele critice de pe coperta a patra fiind cel al lui Florin Iaru.

– *După care dintre ele ați pune punct și după care trei puncte?*

Radu Andriescu: – Cred că am dat deja răspunsul. Punctele de suspensie vin

pute în dreptul postdouămișmului, pentru că încă apar, an după an, debuturi foarte interesante cărora deocamdată nu li s-a găsit o altă etichetă suficient de cuprinzătoare. Cât despre „nouăzecism”, uneori mi se pare că e făcut doar dintr-un șir lung de puncte de suspensie...

– *Ați condus o vreme Dialogul, revista care depășise cu mult amfiteatrele Universității ieșene, fiind recenzată mereu de Monica Lovinescu la Radio Europa Liberă, când acest post de radio era interzis, în România... De ce nu mai apare și de ce nu a reușit să creeze, în timp, o grupare literară?*

Radu Andriescu: – *Dialogul* a avut, într-adevăr, un rol care depășea limitele universității. Într-o lume literară anapoda, în care scriitorii, mai ales cei tineri, prin urmare optzeciști pentru vremurile de atunci, nu aveau acces la revistele profesionale, *Dialogul* și alte câteva reviste studentești erau platforme alternative unde ei puteau publica. Nu era ușor nici aici, cenzori existau și erau foarte activi, dar probabil tirajul mult mai mic decât cel al revistelor profesionale îi făcea puțin mai permisivi. Oricum, când a ajuns la *Dialog* promoția mea, revista avea deja o istorie lungă (primul număr a apărut în 1969, când revista se numea *Alma Mater*), un format clar și prestigiu în toate centrele universitare. Un rol important pentru succesul revistei l-au avut prof. Andrei Corbea-Hoișie și Sorin Antohi. După '89 a încetat apariția revistei; au fost tentative de a o readuce la viață, dar au eșuat. Acum există o secție de jurnalism, dar *Dialogul*, ca revistă de cultură, presupune o raportare diferită. Are revista un viitor? Fizic sau virtual? Greu de zis....

– *Sunteți cadru universitar la Catedra de limba și literatură engleză din cadrul Universității „Al.I. Cuza” din Iași... Anul 1989 vă mai spune ceva?*

Radu Andriescu: – În decembrie '89 am pus punct navei la o școală din Pașcani. Drumul în sine îl simțeam ca pe o tortură de care eram convins că nu am cum scăpa. Printre elevi erau unii foarte buni, de excepție chiar, cu toate că acea școală generală nu era cotate ca una dintre cele bune din târg. Școlile „bune” ar fi fost cele din orașul de sus (orașelul are o scară uriașă la mijloc), unde locuiau personajele „importante” ale târgului. Școala mea era în orașul de jos, lângă atelierele CFR. În anul acela am ajuns trei șefi de promoție acolo, la engleză, geografie și matematică. Ce contează mai mult e că unii dintre elevii noștri ne sunt acum colegi la Iași, alții au joburi bune pe unde au ajuns în lume. Din ianuarie '90 am lucrat mai bine de doi ani ca redactor la revista *Convorbiri literare*, apoi la Universitate. Cam asta înseamnă '89 pentru mine: o răsturnare politică uriașă pe care am resimțit-o clar și la nivel personal.

– *Sunteți o persoană selectivă. Spuneți-mi trei idei bune și trei idei proaste...*

Radu Andriescu: – Că tot mi-am amintit acum de '90, încep cu vreo două idei din acea perioadă. Idei proaste: 1. Să-mi vând, la începutul anilor nouăzeci, mașina de scris electrică portabilă Hercules, cumpărată în vestul Germaniei unite, dar fabricată în RDG. Mai sunt de vânzare mașini de scris vechi, dar nu am văzut electrice și portabile, deci relativ mici, nicăieri. 2. Să-mi schimb banii, și cei de pe mașina de scris și alții, la bișnițari și nu la o bancă. Nu

erau case de schimb la vremea aceea. Am rămas fără o parte din bani și mi-am cumpărat un desktop, primul, de altfel, mai prost. 3. Să-mi termoizolez doar parțial casa, ceea ce face că iarna îmi pun căciula și fular când merg din cameră la bucatărie... Cu deciziile sau ideile bune e puțin mai complicat, dar cred că ar fi vreo trei, toate în zona poeziei. A fost bine că m-am decis în 2015 să continui povestioarele cu Ana și Mariana, după ce timp de cinci ani eram total nemulțumit de poeziile pe care le comiteam. La fel de bună a fost ideea de a face remixul din 2019. Eram blocat înainte de remix, îmi plăceau cap-coadă doar 50 de pagini din cele aproape 700 de atunci – 50 de pagini pe care de altfel le-am inclus în volumul *Metalurgic* din 2010, în care combinam cincizeci de pagini vechi cu cincizeci de pagini noi. O a treia idee bună ar fi să mă opresc un timp după publicarea, probabil anul viitor, a cărții la care lucrez acum, *Variantele noastre imperfecte*. Simt nevoia, după o altă serie de șapte cărți de poezie, de o pauză mai lungă.

– *Ce rol joacă în viața poetului premiile literare? Le acceptați?*

Radu Andriescu: – Vreau să cred că premiile nu sunt luate de autori, ci de cărți. Știu că nu se întâmplă așa în viața reală, unde orgoliile personale vin de multe ori pe primul loc. Sigur, și la mine e destul de mare nevoia de validare, dar îmi pare uneori rău că o carte sau alta trece oarecum pe sub radarul criticii sau al premiilor literare. Privind mai obiectiv lucrurile, e absolut normal ca un număr dat de premii să se împartă între multele cărți bune care apar la noi. Chiar mă gândesc de multe ori că, din punctul de vedere al poeziei, lucrurile stau cât se poate de bine la noi, unde sunt cărți bune pentru toate gusturile și unde generațiile noi vin cu o poftă extraordinară de a inova. Oricum, validarea prin cronici sau premii e necesară, te face să mergi mai departe cu ceva mai multă încredere. Cât despre refuzul unor premii, e o chestiune de opțiune personală până la urmă.

– *La capătul drumului, sunteți mereu pregătit de o nouă călătorie?*

Radu Andriescu: – Depinde ce fel de călătorie. Am spus ceva mai sus că simt acum nevoia unei pauze mai lungi, după o nouă serie de șapte volume de poezie. Dar călătorii prin lume așa face. Și unele existențiale. Ar fi timpul.

Dialog realizat de **Leonard POPA**

• Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU •

Leo BUTNARU

Respirând

Când tragi aer în piept, oricât te-ai căzni, niciun cuvânt nu poți rosti.

Tragi aerul în piept, apoi îl expiri – această alternanță e a unui sens ascuns: cât ai aer în piept, câteva clipe ai și viață deplină. Expiri – viața parcă ți s-a curmat, pe alte câteva clipe – viața s-a și dus...

Respirația, grație divină, se leagă și de una dintre primele amintiri. Într-o iarnă, când văzându-mi norașul respirației lactee desprinzându-mi-se de pe buze, mă gândii/tresării: oare așa arată sufletul?!

Adolescent deja, posibil îndrăgostit, când ieșeam în prag, la gerul iernii aburul propriei mele respirații îmi sărea în piept precum o panteră domesticită... Spre primăvară, atent la închipuirea de cântec a pițigoiului, la frânturile de triluri, la micile-i partituri bizare (din zare în zare), parcă zise dintr-un nai de zăpadă, melodia ținând doar până micuța, dar înțepita suflare a păsării topea fluierale dalbe ale ultimii ninsori.

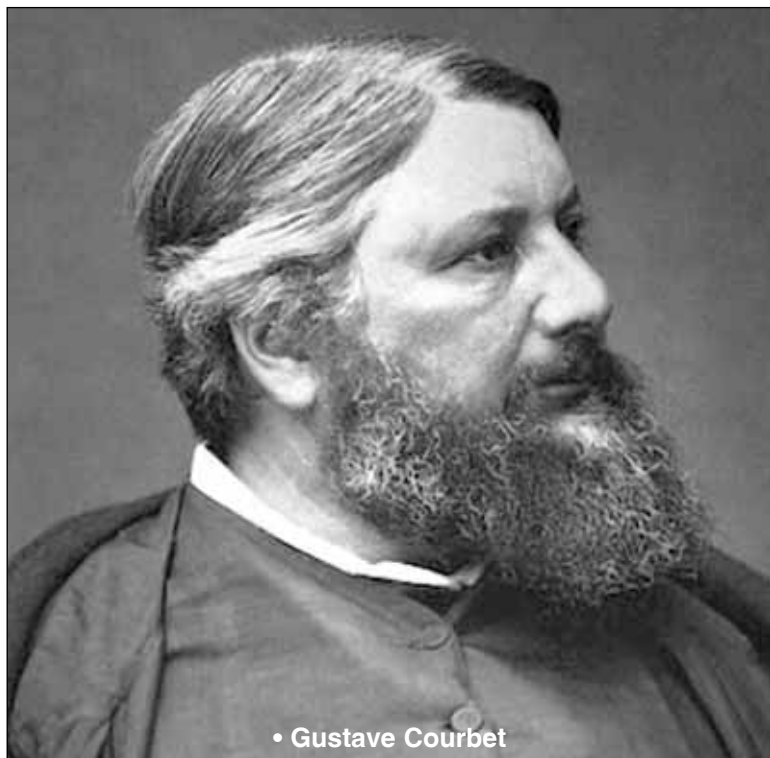
Trece și ultima ninsoare, veneau și prima floare, câmpiile înverzite, cutreierate de copilul ce eram și care se întâmpla să se gândească de a hăuli, de a cânta cât mai tare un cântec despre fluturi, încât aerul vălvorat al respirației mele cântătoare să ajute fluturii despre care cânt să se înalțe, să zboare. Cel mai luminos, mai frumos, fluturii se înălțau în respirațiile melodiei „Vine, vine primăvara, / Se așterne-n toată țara!”

În ritmuri alternante vin și clipele-n care în pieptul tău e pustiu, e moarte, cum s-ar spune, încât, chiar și când trăiești, tu trăiești doar pe jumătate, expirația însemnând nimic, însemnând pustiu. Însă numai când expiri tu poți striga: *Lume, lume, mai sunt viu!*

Așa, strigi cu respirația ta sub respirația lui Dumnezeu, care sporește presiunea atmosferică.

Dan PETRUȘĂ

În jurul unui tablou

• Gustave Courbet

Am să însălez câteva povești pornind de la tabloul lui Gustave Courbet intitulat *L'Origine du Monde* (*Originea Lumii*), care a fost expus prima dată pentru publicul larg pe 16 iunie 1995, la Musée d'Orsay din Paris, după ce a stat „ascuns” 129 de ani în câteva colecții private. N-am vizitat muzeul, însă tabloul poate fi văzut pe internet, desigur. „A curs” deja multă cerneală pe seama acestei opere. Dincolo de comentarii, opera a fost izvorul a cinci „romane” și a stârnit, cum era de așteptat, controverse. După cercetări îndelungi, s-a stabilit că, în 1866, Halil-Şerif-bei, aflat la Paris ca reprezentant otoman în misiune diplomatică, i-a comandat pictorului Gustave Courbet un tablou cu un anume subiect: întinsă pe spate, o femeie dezbrăcată (de la genunchi până deasupra sânilor), în mijloc tronând o imagine cât se poate de realistă a vaginului ei. Insist pe realitatea că femeia din tablou nu are chip. Se mai spune că

modelul pictorului ar fi fost Joanna Hiffernan, cunoscută ca Jo, metresa pictorului american James Whistler, prieten al lui Courbet. Însă nu s-a ajuns la un consens în privința identității modelului, deoarece Jo, în alte tablouri în care a servit ca model, este roșcată, iar în *L'Origine du Monde*, părul pubian este negru. E drept că unii, inclusiv cei care se pricep la anatomie și fiziologie, spun că părul pubian ar putea fi mai închis la culoare decât cel la vedere. Mie și multor altora, acest aspect al problemei ni se pare neimportant. Criticii de artă și curioșii au identificat posibila secțiune superioară a tabloului în discuție, cuprinzând chipul, secțiune pe care pictorul ar fi „decupat-o”, despărțind-o de întreg. Nu e limpede în ce măsură este adevărat acest detaliu al genezei operei și nu voi insista. Dar dacă femeia dezbrăcată din tablou nu are chip, acest „amănunt” al genezei trebuie să fie în legătură cu viziunea pictorului, iar nu cu dorințele publicului...

Se mai spune că dintr-un alt tablou celebru, acela al pictorului Manet, intitulat *Olympia*, femeia, dezbrăcată acolo, îl „rănea” pe contemplator cu aerul de superioritate al privirii ei, pe bărbat mai ales, care e fascinat întotdeauna de goliciunea femeii, chiar dacă nu recunoaște deschis această fascinație. În lumea animalelor superioare, libidoul masculului uman nu se întemeiază pe miros, ci pe un voyeurism aproape mitic. Bărbatul și-a pierdut acuitatea mirosului, dar, se pare, a câștigat atributul „estetic” al privitorului tulburat de trupul gol al femeii. Nu mă îndoiesc de faptul că și femeia a câștigat acest atribut. Și nici

de faptul că, în relația dintre femeie și bărbat, mirosul iscat de pielea ei sau a lui este important ca rămasă dintr-o altă vârstă a noastră... Iar în cazul operei de la care am pornit, a lui Courbet, din tabloul lui te privește și se lasă privit un vagin. Aici, denotația și conotația se suprapun, iar distanța dintre etic și estetic se estompează cu totul, după cum vom putea constata.

Una dintre istoriile faimosului și controversatului tablou *L'Origine du Monde* o identificăm într-o „tentativă de roman”, intitulat „Mărul”, semnat de poetul, prozatorul, eseistul, profesorul, editorul, redactorul unor reviste de cultură din Turcia, pe numele său Enis Batur. Peregrinările tabloului *L'Origine du Monde*, aproape tot timpul ascuns, încep cu Halil-Şerif-bei, un om foarte bogat, cu mari slăbiciuni pentru jocurile de noroc, cât și, se pare, cu o sexualitate debordantă. Este cel care a comandat (și plătit) tabloul. Omul era de asemenea un rafinat, un mare iubitor al artelor plastice și un colecționar înrăit. E posibil să fi avut sifilis, spun unii, iar învățatul turc Enis Batur, autorul tentativei de roman amintite, crede că, privind tabloul în discuție, Halil-Şerif-bei „știa de unde îi venea moartea. Locul pe unde se născuse avea să-l și omoare. Măcar nu trebuie să fie greu de înțeles că a vrut să stea față în față cu moartea sa, că a vrut s-o privească”... Apoi, tabloul va fi achiziționat de aristocratul ungar Hatvany, ajungând în cele din urmă în camera de lucru a psihanalistului Jaques Lacan. Iar de aici, la muzeul amintit, unde în sfârșit a fost expus publicului larg abia în

1995... Cred că la câtă pornografie, din păcate, este pe internet, cât și în viața de toate zilele, tabloul lui Courbet este chiar reconfortant... Enis Batur, în această „tentativă de roman”, dezvoltă o „teorie a mărului”, fructul acesta fiind, pe de o parte, simbol al dorinței omului de a cunoaște, iar pe de alta, al dorinței pentru plăcere. Și pentru că orice lucru interzis devine obiect al dorinței noastre, romancierul consideră că lumea de după rai este o lume a mărului. Și creația scriitoricească, notează Enis Batur, este o propensiune spre măr, conținând bucuria vinovată de a mușca din fruct. A scrie ar fi un dublu păcat: a cunoaște păcatul pentru a păcătui. Iar asta, zic, ar fi valabil pentru orice creator, care, la scară microscopică, orgolios, repetă în felul său creația lui Dumnezeu, crezând nesmintit că e ceva de capul lui...

Despre o anume invectivă

Invectiva, chiar dacă ar părea paradoxal, face parte din cultura unui popor, fiind rezultatul imaginației lingvistice. Invectiva e o creație și ar trebui să se studieze ca atare. Din pricini pe care nici măcar nu le întrevăd, cei care se vor fi gândit la „înjurăturile românilor” n-au realizat vreun studiu cu acest obiect al cercetării. Iar pentru mine, pare deja prea târziu. E de presupus că *înjurătura* e o specie folclorică autonomă, asemenea *blestemului*, de care se

apropie, dar fără să se supra-pună cu acesta... În treacăt fie spus, prezicerea oraculară și blestemul sunt formulări lingvistice prin care viața celui vizat se schimbă radical. Puterea cuvântului cheamă fapta să se întâmple. Iar blestemul are legătură cu un *hybris*, cu încălcarea de către cel blestemat a unei legi (scrise) sau a unei cutume. Odată blestemat, omul nu se poate feri de blestem, nu-l poate evita, iar comunitățile arhaice se dezic de cel blestemat, îl alungă, fiindcă acesta e considerat un pericol. A se vedea „istoria” familiei lui Oedip, de pildă... În ce privește invectiva/înjurătura, ne aflăm pe un teren mai lumesc. Iar în ce ne privește, a existat un „românist”, un lingvist norvegian, pe nume Erling Scholler, care, într-un studiu intitulat „Cuvinte și expresii obscene în limba română” (I), afirma că înjurăturile noastre sunt de o bogăție rară și – nu știu în ce măsură trebuie să mă bucur – că suntem mult mai buni decât maghiarii și rușii, care ar excela și ei la această categorie. Mă bucură însă observația norvegianului privitoare la existența, în înjurăturile românești, a unor figuri de stil fantastice, zice el, generate de o gândire neobișnuit de imaginativă, în ceea ce privește mai ales actele sexuale...

Ar trebui să-l rog pe cititorul prezumtiv (și pudibond pe deasupra) să ierte transcrierea înjurăturii „de bază”, cum zic unii, a românilor, pe care sunt obligat să o sugerez, ci s-o scriu: „du-te-n pizda mă-tii!” sau a formei mai scurte: „du-te-n mă-ta!” Sunt cercetători ai miturilor, unul dintre ei fiind Mircea Eliade, care au fost interesați de semnificațiile mitice și simbolice ale unor „ritualuri de trecere”, între care cel numit *regressus ad uterum*: un neofit intră în coliba inițierii, în formă de uter, revenind, am spune, la stadiul embrionar; apoi, prin gesturi și cuvinte inițiatice, iese de acolo renăscut. Femeia (uterul ei) reprezintă o graniță între lumea prenatală și postnatală, între haos și cosmos... Alexandru Paleologu, în cartea „Bunul-simț ca paradox”, comentează această înjurătură, pornind de la ideea că aceasta e demnă de un elogiu, că poporul român, care a inventat-o, a avut instinct metafizic superior, în măsura în care cel înjurat este respins către starea prenatală, poate chiar pregerminativă. E un fel de condamnare și trimitere la

moarte. Înjurătura aceasta reprezintă o reducere la neant, precizează Alexandru Paleologu (numit de către unii „ultimul boier”), o recuzare ontologică. Este o anihilare în fond, o trimitere în hăul primordial, de unde, cine știe, ar avea șansa de a reveni în lumea postnatală într-o formă mai convenabilă... O bibliografie cu totul remarcabilă privitoare la această înjurătură și comentarii pe marginea ei le găsim în cartea lui Andrei Oișteanu „Sexualitate și societate. Istorie, religie, literatură”, într-un capitol intitulat „Splendorile și mizeriile vaginului”. El amintește, în același context, de unele formulări derivate, cum ar fi, de pildă, ideea că cineva este „dat în pizda mă-sii”, „dat dracului” (la care adaug „dat naibii” sau „dat în Paște”), cel caracterizat astfel fiind, după cum comentează autorul, „o ființă cu totul specială, demnă de admirație, dar și de respect temător”. Pot să mai adaug, în final, ideea că înjurătura „de bază” a românilor este spusă de cineva într-un moment de supărare sau de furie. Dar am auzit și pe unii, nu mulți, care o pronunță „cu dulceață”, semn al afecțiunii celui care înjură pentru cel înjurat...

Să mă întorc însă la tabloul lui Courbet, de la care am pornit și care mi-a prilejuit o paranteză despre înjurătura reprezentativă a românilor. Voi ataca, încă o dată, pe curioșii care, în loc să privească tabloul cu atenție sau să se lase priviți de el, pur și simplu, au fost interesați de cine este modelul feminin, fără să bage de seamă intenția artistică a pictorului. Dacă femeia avea un chip, ar fi avut „identitate”, chiar dacă ea ar fi fost o ființă necunoscută din anturajul femeilor care gravitau în lumea pictorilor. Nu identitatea femeii contează (chipul, fie și necunoscut, conferă trupului o identitate), pentru că subiectul tabloului e altul. Dacă femeia ar fi avut chip, tabloul ar fi avut o coordonată vădit pornografică. E posibil ca diplomatul turc Halil-Şerif-bei (cel care a comandat și a plătit tabloul) și pictorul Courbet să fi căzut de acord asupra subiectului și a titlului. Dacă femeia din tablou ar fi avut chip, tabloul nu s-ar mai fi putut numi *L'Origine du Monde*. Paradoxal, cu tot realismul debordant al vaginului din centrul tabloului, cum am amintit deja, denotația și conotația se suprapun, imaginea devenind cu ușurință un simbol, iar distanța dintre etic și estetic se micșorează drastic. Așadar, când am înțeles toate acestea – adică foarte repede –, am (re)privit tabloul fără pudibonderii inutile și m-am bucurat de el. Pur și simplu.

atelier de lectură experimentală

Daniel-Ștefan POCOVNICU

Retorica zgomotului

Iertată-mi fie îndrăzneala ca, o dată-n an, să trag înspre citirea, „cititura“, vie. A căuta cuvântul împreună în Evangheliile Noului Testament îndeamnă la *lectură-n cruce*, (*răs*)*cruce a lecturii*, ca să zic așa. Cu înțelesurile clasice scări hermeneutice, *literal*, *moral*, *alegoric*, *anagogic*, tatonând vreun punct de pornire.

Concret, cum să fac însă? Împletind relatările întâlnirii între divin, uman, sacru, profan? Mă opresc la episodul judecării. Cu detalii ce oferă indicii concrete, arciuirea parabolice, semne de boli spirituale, supratext al transfigurării. Se cerne așa înțelesul trecut prin patru texturi evanghelice.

Formal, evreii nu îl judecă pe Iisus. Doar îi pecetluiesc iluzia îndârjită a vinovăției. Stigmatizându-și la schimb fixația răfuielii. În textul lui Matei, fost *Levi al lui Alfeu aflat la vamă*, pasajul e balanță de cântărit faptele oamenilor: „Toți arhierii și bătrânii poporului au ținut sfat împotriva lui Iisus, ca să-l omoare“ (Matei, 27, 1, versiunea Bartolomeu Anania). **Nu ca să-L judece.**

Deși nu fac, nici nu vor judecată, reclamând doar verdictul fatal, fără s-o știe, au oarecare dreptate. Când îi cer lui Pilat să-l grațieze pe Baraba, răsculat condamnat pentru vărsare de sânge. Personajul acela chiar are pentru ce să fie iertat.

Pe când Nazaritanul nu arată vreo vină, de care procuratorul Iudeii să-L poată ab-

solvi. Ceea ce Pilat constată clar și afirmă ferm. Ca un tipic exponent al civilizației cert preocupate de aplicarea rafinată a dreptului.

Dar stăpânirea de Sine a învățătorului enervează publicul iudaic. Iar administrația imperială consideră că, măcar pentru asta, și tot merită o corecție fizică minoră.

Romanul e cât poate el de just în aprecierea stării de fapt, dar se pierde, se rătăcește, (se) ratează în verdict. Cel potrivit ar fi fost de achitare pe considerent că „fapta nu există“. Ceea ce, în primă instanță, chiar se străduiește să sublinieze apăsător.

Lectura administrativă, prețuitoare a lui Matei cântărește măsura faptei iudeilor, punând-o în cumpănă cu vânzarea lui Iuda. Pilat răspunde obsesiei lor criminale (adevătată cumva iertării lui Baraba) cu o replică similară celei de care chiar ei se folosiseră pentru a arăta *dispreț* față de vânzător și trădare. Înaltul funcționar imperial se spală pe mâini exact după pilda evreilor.

Lectura mijlocitoare, populară a lui Marcu surprinde, precum și cea a lui Matei, *invidia* ce stăpânește elita iudaică (Matei, 27, 18; Marcu, 15, 10). Dar arată mai limpede ce însemna, încă de pe atunci, *opinia publică*: „Dar arhierii au atârnat mulțimea, ca mai degrabă să le elibereze pe Baraba“ (Marcu, 15, 11).

Luca e *doctorul, medic* prin excelență. Sensibil la suferință. Cât și la frumos. Cu viziunea-i taumaturgică de *evanghelie trupească*. Adică subliniind esențiala întâlnire dintre duh și trup, rădăcină morală, sufletească a bolii. Cu firească înclinație spre *semne, simptome*.

Lectura lui vindecătoare ne învață să citim cu degetul pe rană. Ne arată că, de trei ori, prefectul declară deschis că nu găsește vină lui Hristos. Disperat să scape de responsabilitate? – sau ca diagnostician preocupat să obțină a doua opinie? – îl trimite pe Iisus la Irod? Fără absolut niciun rezultat.

Apoi politicianul cu tunică militară lasă adevărul în umbra „strigătului public“, căruia are „sarcină de serviciu“, tactică, strategică, să-i dea apă la moară. Iată, insinuându-se ca șarpele, compromisul. Un pic de sânge să mai potolească furia, inclusiv a celor care, cu o săptămână mai devreme, îl aclamau pe împărat, primindu-l cu urale în cetate.

Dintr-o asemenea scăpare a slăbiciunii omenești să se nască eșecul lamentabil în aplicarea legii și hotărârea finală?

Ioan, cel mai iubit ucenic, *încrușează interpretările pe calea mistică* (sau *anagogică*) a *lecturii unificatoare, paradoxale, dobândită prin pierdere de sine*. Prin excelența *teandrică* a iubirii fundamentale, reciproc definitorii, între Dumnezeu și om. Cărămida vie, lut, apă, foc și duh, edificând launtric. Potrivit lui Clement Alexandrinul, citat „salvator“ (originalul s-a pierdut – ce șansă oferă cititul, cu scrisul răsădit și răsărit din el!) de Eusebiu din Cezareea, el împlinește *evanghelia duhovnicească*.

Ce vede Ioan mai mult? Esența vicleniei prin care legea „slabă“ se folosește de cea „tare“ pentru spălatul pe mâini: „Nouă nu ne este îngăduit să omorăm pe nimeni“ (Ioan, 18, 31). Întortocheată confirmare că doar iubirea s-ar putea afla deasupra legii.

Obolul lui Pilat pentru mulțime aduce cu sămânța de circ a „festivității“ din care umanitatea întreagă află Nepieritoarea Pâine înmuiată în Sângele din Vin.

E apogeul episodului judecării, momentul când decizia finală se ia sub presiunea zgomotului furios ce fierbe în glasul poporului. Nu e lecție mai importantă pentru istoria, filosofia, știința politicii. Retorica zgomotului ce izbește și azi timpanele vlăguite ale democrației.

Iar vuietul asurzitor al mulțimii rămâne problemă eternă. Folosit iară să întoarcă adevărul și dreptatea din drum. „Democratizat“ până se face armă a frustrării populare, „cucerind“, slabă consolare, spațiul public, comunitar.

În parc, autobuz, gară, avion, pe stradă, trotuar ori în scara de bloc, grobianul, primitivul, gregarul „se propune“ dezinvolt cu urletul acoperind tentativa comunicării raționale. Valorile acestea, susținute cu surle înveninate de frustrare, tâfnă și zgomot fără respect, modeleză cetățean, politician și absentul lor dialog.

La cinci ani ești deja tot ce ai putea să fii. Nu știu unde am citit asta, dar cuvintele mi-au rămas în minte, fiindcă sunt adevărate. Germeii tuturor posibilităților încolțesc în fiecare dintre noi înainte de a împlini cei șapte ani de acasă, iar ca să nu ne rătăcim la început de drum prin această lume, avem nevoie de o călăuză. Acesta este rolul cărților, pe care nimic nu le poate înlocui!

Jocurile și filmulețele pe telefon sau tabletă, cu care noile generații fac cunoștință la vârste tot mai fragede, sunt utile și instructive, dar nu pot ține locul lecturii. Un copil care nu citește va fi un adolescent lipsit de imaginație și, mai târziu, un adult fără viziune. Și da, asta nu o spun nostalgicii paginilor scrise, ci psihologii ce se bazează pe cifre din statistici. Ca orice mușchi, fie și psihic, imaginația nefolosită se atrofiază. Copiii trebuie să și-o exerseze mereu, iar pentru asta nu există scurtături – în loc de cărți, filme; în loc de jocuri inventate, unele pe calculator. Cel care parcurge literatura scrisă nu e doar un spectator: devine scenarist, regizor, actor – o întreagă echipă! Așa m-am simțit citind fiecare dintre cărțile care mi-au făcut frumoasă copilăria, iar cele despre care voi vorbi acum îmi sunt printre cele mai dragi.

Oricât de mult primesc de la soartă, oamenii vor dori mereu altceva, este una dintre concluziile lui Mark Twain în *Print și cerșetor* – roman apărut în 1881, în Canada, iar un an mai târziu, în SUA –, un basm filosofic și social în care mitul cenușăresei devenite regină se transformă în cel al băiatului sărac ce ajunge să ducă, pentru o vreme, existența privilegiată a unui prinț. Nu pentru că ar fi mai frumos ori mai

Rodica BRETIN

Patru lumi deschise cu cheia lecturii

deștept decât alții, ci fiindcă seamănă cu fiul regelui, de parcă ar fi fost gemeni. Să fie norocul cel mai important al reușitei în viață? Să fie nemulțumirea un caracter definitoriu al naturii umane? Chiar dacă se nasc cu o tichie norocoasă și soarta le aruncă pe masă zaruri mai bune decât ale celorlalți, oamenii sunt geloși pe destinul altora, care li se pare întotdeauna mai interesant ori mai plin de satisfacții decât al lor. E normal ca un cerșetor să invidieze soarta unui fiu de rege. Dar invers? Mark Twain își conduce escusit narațiunea, lucrurile intră pe făgașul firesc în relațiile dintre personajele cărții, iar cititorul devine mai bogat cu o aventură plină de întorsături de situație, trăită intens cu imaginația.

La Medeleni, de Ionel Teodoreanu, cu cele trei volume: *Hotarul nestatornic*, apărut în 1925, *Drumuri și Între vânturi*, publicate în anii următori, este o trilogie care a atins o coardă sensibilă în generații de cititori. Există cărți unde primează ideea, altele de atmosferă sau cu o intrigă ce captivează de la primele cuvinte. *La Medeleni* este un roman de personaje. Privind peste umărul autorului, cititorii fac cunoștință cu Olguța, Monica și Dănuț, când aceștia erau copii; îi văd crescând, transformându-se în adolescenți, le află micile bucurii sau necazuri ce nu au devenit încă dramele maturității. Nu poți să nu te îndrăgostești de Monica, să nu urmărești trăsnăile Olguței cu sufletul la

gură, să nu vrei să intri între filele cărții și să-l tragi de mânecă pe Dănuț de câte ori înțelege ceva greșit și face o gafă. Toți îți devin repede apropiați, și se pare că îi cunoști dintotdeauna și nu poți lăsa cartea din mână până când nu află tot ce li s-a întâmplat. Scriitorii adevărați se pricep să dea viață personajelor, apoi le lasă să-și făurească singure destinele care li se potrivesc. Cartea împrumută astfel culorile și parfumul lumii reale, iar cititorul ajunge să se identifice cu protagoniștii atât de mult, încât la ultima pagină va avea sentimentul durerii al despărțirii de niște prieteni dragi.

Deși pare un roman de aventuri, *Robinson Crusoe* al lui Daniel Defoe este mai degrabă unul de introspecție în natura umană. Am putea trăi izolați, fără semenii de-ai noștri împrejur? Câtă vreme am rezista înainte de a ne pierde mințile? Sau poate am suferi o schimbare profundă și ireversibilă care să ne transforme din ființe sociale în altceva, nici măcar nu ne putem imagina ce anume... Când se jucau de-a Robinson Crusoe, Winnetou, Conte de Monte Cristo sau d'Artagnan, copiii generației mele știau că totul e doar o ficțiune și se pot întoarce oricând în dimensiunea confortabilă a realității. Astăzi există filme fantastice, science-fiction sau cu monștri, zombi ori extraterestri malefici, menite să uluiască, să încante sau să îngrozească spectatorul. Totuși clasicul Robinson Crusoe pare un scenariu mai

horror decât oricare. Ce poate fi mai rău decât să fii exilat din rândul societății, să rămâi singur cu spaimile, neliniștile și angoasele tale? Chiar dacă insulele pustii au fost înlocuite de planete risipite în spațiul cosmic, ideea s-a păstrat: coșmarul terifiant al omului din toate epocile rămâne singurătatea.

Legendele țării lui Vam, de Vladimir Colin, este povestea luptei a trei generații pentru eliberarea de sub tirania zeilor, pe fundalul unei mitologii originale, diferită de Legendele Olimpului sau ale Valhalei, în care nemuritorii sunt creația oamenilor și nu invers. Apărut în 1961, romanul a fost tradus în franceză, germană, bulgară, cehă, polonă, engleză, rusă și japoneză, apoi transpus în 1989 într-o bandă desenată. Nu lipsesc temele universale ale basmelor – potopul, întrecerea dintre un zeu și un om, coborârea pe tărâmul morții după ființa iubită –, însă într-o abordare proprie. Este o carte-lume, unde autorul demiurg poate face orice, cu o singură condiție: universul pe care îl creează să rămână logic și coerent. Vladimir Colin este unul dintre autorii de ficțiune ce consideră bagajul cultural și întrebările asupra existenței drept atribute esențiale ale unui scriitor. El pune în practică acest crez, inventând o realitate care, deși ruptă de cotidian, este asamblată din repere istorice, geografice și antropologice credibile. Minuțiozitatea detaliilor, poveștile din spatele fiecărui personaj, intensitatea trăirilor umane cu care cititorul nu poate să nu empatizeze, toate acestea fac din *Legendele țării lui Vam* o lectură memorabilă, trecând-o în galeria cărților descoperite în copilărie, dar recitate cu plăcere la orice vârstă.

Spațialitatea este un aspect ce revine adeseori în discursul critic asupra romanelor românești interbelice. Simple reflexii ale unor teme, motive centrale, elemente compoziționale sau asociate analizei psihologice, invocarea lor se validează nu de puține ori în demersurile interpretative ale romanelor celor mai importanți prozatori ai noștri. În cartea cu titlul *Le probleme de l'espace dans le roman roumain de l'entre deux guerres* (Editura Universității „Transilvania” din Brașov, Brașov, 2024), Georgiana Argăseală și-a propus să ofere o viziune coerentă asupra imaginarului spațialității literare, așa cum se reflectă el în romanele scrise în perioada respectivă. În aceasta constă, de fapt, și caracterul novator al întreprinderii de față, care duce mai departe – de pe alte poziții teoretice și aprofundând doar dimensiunea spațială – studiul *Spațialitate și temporalitate. Eseuri despre romanul românesc interbelic* (1993), semnat de Alina Pamfil.

Premisa studiului de față este că spațialitatea nu trebuie pusă în umbra conceptului de timp. Cele două elemente ale oricărei ficțiuni constituie un tot unitar, fără ca una să minimalizeze importanța celeilalte. Deși cele două dimensiuni au fost analizate în general separat, conceptul de timp s-a bucurat de o atenție sporită din partea exegezei. Și cred că acest lucru este explicabil prin faptul că ființa umană a rămas întotdeauna mai sensibilă la scurgerea timpului, că a fost legată, mai mult decât de ideea de spațiu, de sentimentul morții inexorabile. În discursul romanului interbelic românesc i se pare Georgiane Argăseală a fi, pe bună dreptate, contextul cel mai potrivit pentru a identifica rolul și funcțiile pe care spațiul le poate îndeplini în domeniul literar. În acest sens, ea a ales spre analiză operele a zece romancieri: Max Blecher, George Călinescu, Mircea

perna cu ace

Vasile SPIRIDON

Nu numai timpul (I)

Eliade, Anton Holban, Gib I. Mihăescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Camil Petrescu, Cezar Petrescu, Liviu Rebreanu și Mihail Sebastian. Și aceasta deoarece perioada respectivă constituie momentul de înflorire a acestei specii. Pentru a-și atinge scopul propus – acela de a surprinde specificitatea spațiului în romanul interbelic românesc – cercetătoarea a selectat două duzine de astfel de opere, reprezentative pentru tema aleasă spre cercetare.

Georgiana Argăseală este atentă ca aparatul teoretic avut în vedere în stabilirea criteriilor de clasificare, cu trimiteri la scrieri ale unor teoreticieni renumiți, să-și găsească aplicabilitatea în modalitățile de reflectare a spațiului în romanele supuse interpretării. Mai întâi se purcede la o analiză conceptuală interdisciplinară, însumând, într-un efort sintetizator de aflare a unei singure definiții, teoriile referitoare la spațiu. Mai mult decât atât, ce înseamnă spațiul în literatură și ce rol joacă acesta în romanul românesc interbelic sunt problematice ce stau la baza acestei cercetări. Astfel, sunt prezentate teoriile propuse în Antichitate (Democrit, Aristotel), cele avansate de filozofia modernă (Isaac Newton, Im. Kant, Ernst Cassirer), sau cele revendicate de artele vizuale (Rudolf Arnheim, Rosario Assunto). S-au supus discuției și concepțiile lui Lucian Blaga, Mircea Eliade, Valeriu Cristea, Ernest Bernea, dar și cele ale

lui Gaston Bachelard, Gérard Genette, Mihail Bahtin, Gilbert Durand, Robert T. Tally Jr. și Paul Smerthurst. Drept lipse notabile sunt cărțile *L'Espace littéraire*, a lui Maurice Blanchot, *Des Espaces autres (Dits et écrits)*, vol. IV, 1994, a lui Michel Foucault, *L'Espace humain. L'expression de l'espace dans la vie, pensée et l'art contemporains* (1976), a lui Georges Matoré, *Les Métamorphoses du cercle*, a lui Georges Poulet. Ceea ce a încercat să realizeze cercetătoarea este un laudabil parcurs al semnificațiilor pe care conceptul de spațiu le-a dobândit în cursul veacurilor.

Pentru aceasta, autoarea studiului își ia precauția de a spune că nu sunt convocate absolut toate perspectivele (nici nu avea cum), ci a ilustrat doar acele viziuni sau perspective care au ridicat întrebări la nivelul discursului narativ. Deși se ia o asemenea măsură de prevedere, nu ar fi trebuit să lipsească de la bibliografia consultată cartea lui Vasile Băncilă despre *Spațiul Bărăganului* (2000), care ar fi fost utilă în analiza romanelor având acțiunea plasată și în Bărăgan: *Răscoala și, secvențial, Enigma Otiliei*. Folositoare ar fi fost și consultarea cărților *Om și clima. Teorii, scenarii, psihoze* (2005), a lui Lucian Boia, și *Despre locuri și locuire* (2005), a Irinei Petraș, *Locul călătorului* (2002), a Ancăi Manolescu, *Întoarcerea în spațiul sacru* (2004), a lui Augustin Ioan, *Ființa și spațiul* (1992), de Radu Drăgan și Augustin Ioan,

Pitoresc și melancolie (1980), a lui Andrei Pleșu. Am semnalat aceste titluri nu pentru că așa fi sesizat curențe în interiorul unei bibliografii și așa ample, ci pentru a întregi un corpus bibliografic care este, oricum, consistent.

Volumul de față este traducerea în limba franceză a cărții *Problematica spațiului în romanul românesc interbelic*, apărută în 2020 la aceeași editură universitară brașoveană. De aici decurge și „viiciul de procedură” comis, deoarece Georgiana Argăseală a tradus ea însăși totul, fără să uziteze de corpusul de texte existent deja în limba franceză. Aproape toate romanele românești supuse analizei și din care s-au dat citate au fost publicate: *Aventures dans l'irréalité immédiate*, *Coeurs cicatrisés*, *La Taniere éclairée*, *L'Énigme d'Otilia*, *Retour du paradis*, *La nuit Bengali*, *Concert de Bach*, *Derniere nuit d'amour*, *premiere nuit de guerre*, *Effondrements*, *Ion*, *La Forêt des pendus*, *Madalina*, *La Révolte*, *L'Accident* și *La Ville aux acacias*. Romanele *Aventures dans l'irréalité immédiate* și *Coeurs cicatrisés* au avut chiar două transpuneri în limba franceză.

Niciunul dintre romane nu are trecut între paranteze titlul tradus în limba franceză. Nici măcar romanul stendhalian *Roșu și negru* nu se bucură de o consultare în original, ci de retroversiunea efectuată după Gellu Naum. La fel se întâmplă și la partea științifică, unde celebra carte a lui Mircea Eliade *Le Sacré et le profane*

este consultată tot în traducere românească, de unde sunt luate citate și supuse retroversiunilor. Tot aici intră și cărți de Gérard Genette (*Les Figures*), Jean Chevallier și Alain Geerbrant (*Dictionnaire des symboles*), Gaston Bachelard (*La Poétique de l'espace*), Gilbert Durand (*Les Structures anthropologiques de l'imaginaire*). Și alte cărți de referință în bibliografia critică străină au traduceri în limba franceză: *Șase plimbări prin pădurea narativă* (de Umberto Eco), *Eseu despre om. O introducere în filosofia culturii umane* (de Ernst Cassirer). Pe de o parte, Georgiana Argăseală nu menționează că ea a făcut traduceri, pe de altă parte, a întreprins un efort de care s-ar fi putut dispensa.

Analiza a urmărit să surprindă cele mai relevante aspecte referitoare la două macrospații – spațiile narrative sociale și naturale, pe de o parte, și spațiile categoriale baroce, mitice și fantastice, pe de altă parte –, așa cum se reflectă în romane aparținând scriitorilor deja enumerați. Palierete tematice pe care se bazează cercetarea sunt: raportul individului cu spațiul, raportul creatorului cu timpul, spațiul literar – spațiul literaturii, creația și spațiul. Un prim obiectiv avut în vedere de Georgiana Argăseală îl constituie stabilirea unor criterii clare de clasificare a spațiului, ținând cont și de cadrul socio-politic al perioadei interbelice. Iar aici, criteriul prioritar este dat de funcția de reprezentare pe care o pot avea spațiile literare, unele dintre ele deținând ca rol primordial localizarea ficțională a întâmplărilor relatate sau conturarea decorului aferent dinamicii personajelor dintr-un text epic. Funcția narativă a acestor tipuri spațiale are rolul determinant în numirea lor drept spații narrative, acestea, la rândul lor, clasificându-se în spații sociale și spații naturale.

Penița de sidef

• Mărimea pieptului, robustețea sau rotunjimea bustului nu măsoară tăria și intensitatea iubirii. Nu au nicio legătură cu ea.

• Pasul mic și iute urcă mai repede muntele vieții decât pasul mare și sigur.

• Nu este totuna liniștea nopții cu tăcerea ei.

• La capătul pădurii de șes, unde se deschide lacul rotund din care sorb, pe la miezonoptică, ciutele plâpânde, ai zice că te afli undeva în creierii munților, dacă, la celălalt capăt al fâșiei stătătoare de apă, în lumina soarelui, nu ai zări cum scânteiază, ca ziua solzii de

vade mecum

Liviu FRANGA

Fulgurații și irizări (1)

șarpe, gărgărițele colorate ale autoturismelor, urcând și coborând pe sclipitorul brâu al șoselei.

• Noaptea acoperă cerul, pământul, spaimele și dorințele.

• Când se termină copilăria ei? Atunci când bujorii obrazilor se armonizează perfect cu rozul sidefiu al unghiilor din

vârful palmelor în care își ascunde fața după ce o întreb, întâlnind-o întâmplător la colț de stradă: „Anișoara, ce mai faci?”

• Când se termină copilăria lui? Atunci când luna, ivită pe pervaz de geam deschis, îi pare că, revărsându-se, își unduiește razele încolăcindu-l.

• Ți-ai urcat privirea și ai văzut cerul. Ți-ai coborât-o și te-ai văzut pe tine.

• Ziua se învelesc pasiunile, noaptea se dezvelesc.

• Când mi-ai surâs, ochii ți-au luminat adâncimile sufletului.

• Singurătatea aprinde flacăra uitării.

• **Aproape fabule (1)** Pisica s-a suit în vârful copacului. „Să văd până când stă și mă latră dobitoacul de câine.”

• **Aproape fabule (2)** – Cu ce-ai prins peștii ăia, măi ursule? Că nu mai ai coadă. – Le-am zis că vii tu, coană vulpe. Și uite-așa topăiau în sus de bucurie. – Să nu ți s-aplece d-atâta pește. – Nu-i nimic. Vii tu la felul doi.

• Tăcerea e răspunsul pădurii la frica de lumină a nopții.

• Penița de sidef alunecă mai iute decât patina pe gheața gândului.

ZIGZAGURI

Între breviar și jurnal (5)

• La ce s-a ajuns: de la „să prefacem săbiile în pluguri“, la să prefacem plugurile în săbiil! Adică în loc să înăbușim ostilitățile și să ne concentrăm asupra muncii pașnice, am ajuns să ațtăm conflicte, să le multiplicăm, să privilegiem industriile morții. În lipsa altui mijloc, mă opun tuturor teoriilor belicoase recitind psalmul 45, din care citez aci versurile: „Că Domnul potoale numai cu cuvântul / Oști ce să rădică de pre tot pământul. / Arcele sfârmă, sabiile frînge, / Sulițe și scuturi cu focul le-ncinge./ «Părăsiți războiul Dumnezeu vă zice, / Și să mă cunoașteți, să nu puneți price». Există – sînt conving – o putere mai mare decît a celor ce jură pe Biblie ca pe portofel cînd parvin în fruntea statelor. Cred de asemenea în vorbele cronicarului, care gîndea liniștit și mai profund decît unii editorialiști de azi: „Nu batu cei mulți pre cei puțini, nici cei puțini pre cei mulți, ci numai cum vrea Dumnezeu“. Dumnezeu nu s-a născut la Casa Albă, nici la Davos...

• H.G. Wells, în „Despre individualitate și nemurire“: „Multe învătăm în timpul vieții. Un lucru nu-l vom ști niciodată. Nu vom ști niciodată că am murit“ (v. *Viața Românească*, vol. 88/1930).

• O temă de *talk-show*, războiul e discutat, la televiziune, de domnișoare, de domni tineri și de generali în rezervă, dar care – sigur – sînt sub vîrsta mea. Nici unul dintre participanți nu pare „utilizator“ al bibliotecilor, cunoscător al presei de la începutul anilor '40 ai secolului trecut, capabil să înțeleagă spaimele unei populații hărțuite zilnic cu sfaturi și avertismente. Născuți tîrziu, nici unul n-a trăit teroarea orelor de camuflaj, care, de la 1 mai 1944, erau 20-5 dimineața. „Vă iubiți copiii? Vă iubiți părinții și rudele? Camuflați bine ferestrele, ușile, curțile de lumină etc. Orice neglijență a voastră o vor plăti scump și ei“.

Sfatul următor sună aidoma celui dat recent de cutare general de la vârful NATO și de expertul nostru național, Chisăliță: „Ați pregătit în casă rezerve de apă și hrană rece pentru 2-3 zile? Procedând astfel înlesniți opera de ajutorare a autorităților, care în caz de bombardament aerian nu vor putea da concursul imediat“. Iată și o variantă a acestuia: „Numai leneșul amână. Cetățeanul conștient își face din timp provizii. Faceți-vă din vreme proviziile de apă proaspătă și de alimente care nu se alterează“. Prin alte imperative se încerca ridicarea moralului: „Frica nu micșorează primejdia; curajul însă, bine întrebuințat, da! În caz de bombardament, fiți curajoși! E o ținută de demnitate personală, profitabilă tuturor“. În treacăt fie observat, apropo la „demnitatea personală“ nu prea se potrivește cînd alături explodează o bombă sau într-o situație ca aceea a unui abuz. Formulate simplu erau îndemnul la caritate: „Cînd faceți pomeni pentru morți, dați o masă la una din cantinele școlare sau bătrînilor de la Azilul Comunal“ și: „Ocroțiți pe cei evacuați“, aceștia sînt familii întregi ori familii despărțite. Am fost evacuat. Cuvîntul îmi evocă promiscuități și drame. Pentru maturi, neliniștile erau amplificate de avertismentul: „Tăcerea e de aur – zvonul duce la pușcărie“. Nouă, copiilor, cei mari trebuiau să ne vîre în cap să nu atingem obiectele găsite... Astfel de mesaje se justificau în primăvara lui 1944. Acum – privind lucid lucrurile –, nu. Cei ce revin la ele fără să le simtă durerea vor doar – mă întreb – să devenim „cetățeni con-

știenți“ sau continuă opera de tulburare și ameteire a populației, alături de pandemiști, climatologi, socotitorii de pensii etc.? Ce încredere și ce elan mai poate să aibă cineva căruia i se amintește cotidian de Apocalipsă?

• Suntem martorii celei de-a doua mari emigrări a tinerilor români către universitățile din Occident (prima a fost în anii '40 ai secolului al XIX-lea, cînd nu aveam aceste instituții). Fenomenul ar trebui să pună în discuție patriotismul profesorilor care îi educă în liceu. Cîți dintre ei și-au pregătit astfel elevii încît la terminarea studiilor să se întoarcă în țară? Cîți le-au evocat exemplele lui Alecsandri, Kogălniceanu, Maiorescu, Toma Ionescu, A.D. Xenopol, Pârvan? Cîți cunosc opiniile lui C. Rădulescu-Motru în această chestiune?

• Nepoții mei vizează gloria sportivă, nu pe cea intelectuală. Racheta de tenis și, respectiv, șeaua sînt preferate cărții. Cum să nu fiu dezolat, mai ales că am vana pretenție de a fi oleacă de autor!

• Întîmplător, răsfoind revistele săptămînale, privirea mi s-a oprit o clipă asupra unui „Horoscop“, „literatură“ pe care de regulă o ocolesc. Pe cei din zodia mea, a Racilor, autoarea lui, o „Cassandra“, îi fletează spunîndu-le că sînt „cei mai sensibili dintre nativi“, prin urmare trebuie să-și „demonstreze grația“ cînd se vor afla „sub presiune“. Ce se înțelege prin aceasta rămîne să deduc. Însă fraza care m-a „atîns“, în care mă recunosc, a fost cea de la sfîrșit: „Aveți multe așteptări de la dumneavoastră!“ Într-adevăr, am, dar nu-s prea sigur de ele. De fapt am avut

mereu, din păcate nu s-au realizat. Am avut, pentru că am crescut în/cu ideea de permanentă „lărgire a orizontului“. Am progresat întrucîtva în cunoștințe, față de înaintașii mei țărani, totodată mi-a crescut și nemulțumirea de sine, sentiment care pe ei nu-i chinuia. Complexă, enigmatică, chestia „așteptărilor“ e producătoare de iluzii, nostalgii și regrete. Dacă aș fi citit un text precum cel menționat în urmă cu numai douăzeci de ani, ar fi prevalat iluziile, acum prevalează regretele.

• Ca să caracterizez exact un individ, mă uit nu numai la fața lui, ci și la ceafă. Burghezii de la sfîrșitul secolului XIX și începutul secolului XX se distingeau (vezi caricaturile din acele epoci) prin burți uriașe. Burghezii (și interlopii) epocii contemporane se disting prin cefe groase. Acestea, pot afirma fără teama de a fi contrazis, sînt vizibile aproape oriunde. Ce semnifică o „ceafă groasă“? Prosperitate dubioasă, insolență, impertinență, indolență, vulgaritate. Totul la proporții hipertrofice.

• Mă doare neputința copacilor de a se apăra: rup din ei și oamenii, și păsările.

• În aceeași zi, lecturi din Antim Ivireanu (prefetele și dedicațiile) și Albert Camus (extrase din interviuri). Unul creștin autentic, altul ateu. Ce-i aseamănă? O neliniște a acaparatoare, o dorință de a spune adevărul, de a fi sinceri.

• Tot ce afirmă „dușmanul“ (și cei ce nu sînt cu noi) e „propagandă“, iar ce livrează „Marele licurici“ e certitudine. Discursul unuia e „halucinant“, „face parte din «războiul hibrid»“, al celuilalt (chiar dacă emițătorul e leit Agamiță)

rațional, „limpede ca cristalul“, deasupra oricărei discuții, „dovadă de înțelepciune“.

• „Caracterul e o greutate inutilă pe plaiurile noastre. Pare că e mai folositor sau mai preferabil să fii laș“ (v. N.D.C., „Legenda unui «character»“, în *Facla*, 2, nr. 25, 18 iunie 1911, p. 430). Rîndurile pamfletarului [Cocea] priveau pe Artur Gorovei, care după ce susținuse că, în timpul răscoalei din 1907, un țaran a fost îngropat de viu, a retractat (afirmația) printr-o scrisoare către Constantin Rădulescu-Motru, dar ele sînt caracteristice pentru mii de alte *volte-face-uri*, comise, în diferite epoci, nu de „oameni simpli“, ci de „intelectuali de frunte!“ De altminteri, operațiile de interversiune le sînt mai la îndemînă. Adică au capacitatea de a argumenta atît *pro*, cît și *contra*. Fapt grav, în rumoarea „democrațiilor“, mobilitatea opiniilor determinate de lașitate trece adesea neperceptută. Cunosc inși care au „năpîrlit“ de mai multe ori pe durata unei generații fără ca „imagea“ lor să sufere.

• „Fotografie“ din cuvinte: un migdal înflorit după gardul cu sîrmă ghimpată.

• Autorul bun lasă pe dinafară tot ceea ce ar putea frîna lectura textului său (literar, critic); cel rău îl strică vîrînd în el detalii de prisos.

• Cînd se produce, resimt greșeala de tipar ca pe o nedreptate.

• „Am dat un ceas din viața mea“. Tînăr, nu socoteam niciodată așa. Eram un „donator“ ce-și argumenta cu emfază risipirile, repetînd versurile poetului că „timpul pierdut e cel mai cîștigat“!

• Cînd, din varii cauze, mă încercă mizantropia și lehamitea, le combat cu vorbele unui reputat om politic italian al anilor '50: „Norii care acoperă acum cerul nu trebuie să ne facă să uităm că soarele există“.

Constantin CĂLIN

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

Numărul de mai al „Convorbirilor literare“ ne propune o densitate mare de articole ce au cu siguranță statut de obligativitate, pe de o parte datorită deschiderilor pe care acestea le presupun în raport cu momente importante de istorie literară, dar și unor recuperări/reasezări – poate mai nimerit ar fi: re-contextualizări. Primele pagini ale revistei ne dau întîlnire cu „Atitudinile“ lui Cassian Maria Spiridon, „atitudinile“ ce echivalează cu o detaliată trecere în revistă a teoriilor și mișcărilor interesate de corectitudinea politică și feminism. Este refăcută istoria receptării unui fenomen, investigația fiind purtată cu un instrumentar complex, avînd la bază o bibliografie de invidiat, apelînd la exemple surprinzătoare.

În revistă, primele interviuri sunt echilibrate perfect și dau tonul unor aduceri-aminte pline de însemnătate; astfel, dialogul dintre Nicolae Manolescu și Cassian Maria Spiridon („Citesc enorm și scriu monstruos de mult“), tipărit inițial în ianuarie 1999,

este reluat în numărul curent, în semn de omagiu. Un al doilea dialog purtat între George Motroc și Adrian Dinu Rachieru ne propune o rememorare a figurii lui Eugen Simion, considerat pe drept cuvînt „un critic de consolidare“. Ancheta inițiată cu multe numere în urmă („Actualitatea Junimismului“) de Cassian Maria Spiridon este dusă mai departe odată cu răspunsurile lui Mircea Popa care, la rîndul său, stabilește: „Titu Maiorescu este mai actual ca oricînd!“ Urmează un inedit Ștefan Afloroaei care, în „Credințe vechi și interpretări noi“, conturează o cronică a volumelor „Eminescu poem cu poem“, tipărite de Alex. Ștefănescu la Editura ALFFA. Cu metodă, mult discernămînt și aceeași privire ageră dintotdeauna, Theodor Codreanu, via Bogdan

Suceavă, ne explică cum poate fi decodificat lirismul lui Ion Barbu („Ion Barbu și programul de la Erlangen“).

Am afirmat că sînt multe „puncte tari“ în sumar – voi continua cu alte câteva dintre acestea: Mircea Platon – „Ion Minulescu și romanul realismului național. Roșu, galben și albastru și generația tranșeelor de hîrtie“, Ioan Holban – „Romanul istoric, azi“ (cu un focus pe două interesante romane: „Kara Golge“ de Ovidiu Bărsan și „Cavalerul crucii“ de Andrei Breabăn), din nou Theodor Codreanu cu „Maiorescianismul lui Nicolae Manolescu“ – pe care l-am citit cu mare bucurie, cu aceeași bucurie cu care am parcurs și rîndurile lui Vasile Spiridon despre *temele* manolesciene. Apoi: Mircea A.

Diaconu – „Nicolae Manolescu și Eugen Simion, în 1989“, Adrian Dinu Rachieru – „Cei doi Manolescu“.

Schimbînd registrul, voi consemna paginile de proză ale Diane Urdeș, care ne propune „O poveste de Paști“, aducându-ne în granițele unei literaturi tradiționaliste, interesată de valori morale și ținuturi ce nu mai pot fi revăzute azi decît, probabil, în albume cu poze ale bunicilor și străbunicilor. Ioan Lascu ne atenționează asupra „Unicității unei istorii literare“, propunîndu-ne drept subiect „Panorama de la literatură roumaine contemporaine“, lucrare a lui Basil Munteanu, apărută în Franța, 1938. Închid această mică prezentare nu înainte de a-i consemna și pe Adrian Jicu – „Dezrădăcinare și dezvrăjire“, Marius Chelaru – „Zidul“ (la „cartea străină“), Alexandru Ruscanu – „Scurtă panoramă a exilului românesc“, Dana Gârbovan – „Dreptatea și adevărul învierii“, Ioan Alexandru Tofan – „Cartea cu filosofi“.

Marius MANTA

• Laureys a Castro – Bătălia de la Actium

Motto: „Bătălia de la Actium a fost un eveniment decisiv, iar consecințele ei au fost extrem de importante. Dacă Antonius și Cleopatra ar fi câștigat-o, centrul de greutate al Imperiului Roman s-ar fi mutat în Orient. Orașul egiptean Alexandria ar fi concurat cu Roma pentru statutul de capitală.”

Barry Strauss

Fondată în 753 î.H., Roma a cunoscut în istoria sa milenară mai multe forme de guvernare: regalitatea, republica, imperiul. Imperiul Roman a fost, indubitabil, unul dintre marile imperii ale lumii antice. Fondat de Octavian Augustus în 27 î.H., după Bătălia de la Actium (septembrie 31 î.H.), el va dăinui până în 395, când se scindează în două: Imperiul Roman de Apus, care își va încheia existența în 476, și Imperiul Roman de Răsărit, care va exista sub numele de Imperiul Bizantin până în 1453, când Constantinopolul este cucerit de sultanul turc Mehmed II. În *Războiul care a creat Imperiul Roman. Antonius, Cleopatra și Octavian la Actium*, Barry Strauss demonstrează cum s-a ajuns la fondarea imperiului. Cartea este secționată în patru părți: *Originile războiului*, *Un plan și un atac*, *Bătălia*, *Deznodământul*, conținând 17 capitole. Aceste patru părți sunt precedate de hărți, cronologie, prolog și urmate de notă despre surse, creditele ilustrațiilor, index.

După asasinarea lui Iulius Caesar, asasinii Brutus și Cassius părăsesc Roma de teama represaliilor; își adună o armată și se pregăteau de război contra lui Antonius și Octavian. Războiul de la Philippi este precedat de o scurtă confruntare între Octavian și Antonius, apoi acesta din urmă se duce în Galia, se aliază cu Lepidus și împreună cu Octavian formează al doilea triumvirat. Deși superioară numeric și bine dotată, armata lui Brutus și Cassius este învinsă, Cassius se sinucide, iar Brutus este decapitat și capul îi este așezat la picioarele statuii lui Caesar. Arhitectul victoriei fusese

Antonius, în timp ce Octavian, sub pretextul că este bolnav, părăsise câmpul de luptă. Triumviratul se destramă, Antonius se stabilește la Atena, Octavian la Roma și Lepidus în nordul Africii. După Philippi, Antonius rămâne în Orient, plănuiind un război cu părții, dar era stânjenit de lipsa banilor. Ajungând la Tars, Antonius o cheamă pe Cleopatra, regina Egiptului, care sosește cu toată pompa rangului: „Și-a făcut una dintre cele mai memorabile intrări din istorie” (p. 41), spunându-i lui Antonius: „Propaganda sporește forța, dragul meu general. Alătură-mi-te în calitate de consort, de Osiris-Dionysos, și împreună vom înfăptui lucruri mărețe” (p. 43). Reconstituirea Cleopatrei, pe baza textelor lui Plutarh și Shakespeare, impresionează. Cleopatra era o femeie cultivată, poliglotă (ar fi vorbit șapte limbi, greaca fiindu-i limba maternă), cu origini neelucidate, din popoare și rase diferite: „Cleopatra i-a fermecat chiar și pe cei ce s-au temut de ea și ne uimește încă și pe noi” (p. 44). Descendentă din familia Ptolemeilor, un înaintaș fusese general al lui Alexandru cel Mare, un altul întemeiasse Alexandria, după planurile arhitectului Dinocrates din Rhodos, apoi celebra Bibliotecă, din care Caesar a luat câteva baloturi cu suluri de papirus pentru a le duce la Roma, care au luat foc pe cheiul Alexandriei și Museionul atribuit lui Demetrios, unde au activat savanți de diferite specialități, bunăoară Aristarh, Calimah, Zenodot, Eratostene etc. Din cartea *Cleopatra*, scrisă de Schiff Stacy, menționată și de Barry Strauss, aflăm că Antonius comite un gest de tandrețe față de Cleopatra, în 32 î.H., dându-i biblioteca Pergamului, moștenită de Roma de la regele Attalos I. Cleopatra figurează pe monedele emise în două etape: în plină tinerețe și spre maturitate. Pe reversul monedei era chipul lui Antonius. Inițial, Cleopatra fusese partenera lui Caesar și mama lui Caesarion, presupus fiu al lui Caesar: „Caesar și Cleopatra au fost două dintre cele mai strălucite personaje ale epocii lor” (p. 43). În ceea ce îi privește pe Cleopatra și Antonius, duceau o viață de neimitat, în

schimb, în Italia, Octavian se confruntă cu Fulvia, soția lui Antonius, și cu fratele acesteia, apoi cu Sextus Pompeius. În sfârșit, Antonius se căsătorește cu Octavia, sora lui Octavian, iar acesta împreună cu Antonius se întâlnește cu Sextus Pompeius la Misenum, lângă Napoli, încheind un tratat de pace. Octavian divorțează de Scribonia și se căsătorește cu Livia Drusilla. Antonius pregătea o campanie contra părților, campanie dorită și de Caesar, pentru a răzbuna eșecul lui Crassus de la Carrhae (53 î.H.). Invadarea Siriei de către părți a determinat intervenția romană condusă de generalul Publius Ventidius Bassus, care restabilește situația. Între Octavian și Antonius se încheie un nou tratat la Tarentum, prin care Antonius se obligă să-i dea lui Octavian 120 de nave de război și să primească 20000 de legionari. Tratatul fusese încheiat prin mijlocirea Octaviei. Rivalitatea dintre Octavian și Sextus Pompeius se termină în defavoarea acestuia, deși Octavian fuge de pe câmpul de luptă pentru a doua oară (p. 75). Pe mare, Sextus este învins de Agrippa și scapă numai cu 17 nave, refugiindu-se în Asia Mică. Campania lui Antonius în Partia se încheie cu un semieșec, cele două tabere încheind un armistițiu. Antonius își petrece iarna la Alexandria, în compania Cleopatrei.

Deși între Antonius și Octavian era declarată pacea, ambii se pregăteau de război. Divorțul lui Antonius de Octavia mărește hotărârea lui Octavian de a fi singurul stăpân al imperiului. Sunt trecute astfel în revistă efectivele navale și terestre ale celor doi imperatori; armata lui Antonius cuprindea mulți soldați bolnavi, iar lipsa proviziilor era acută. În plus, Antonius se confrunta cu dezertarea unor camarazi, încât recurge la tortură. În schimb, Octavian suferea de lipsa apei și într-o anumită împrejurare era gata să-l captureze pe Antonius. Antonius excela în bătăliile pe uscat, dar este refuzat de Octavian, așa încât este nevoit să accepte confruntarea navală: „Cariera anterioară a lui Antonius sugerează că era un general bun, dar nu strălucit. [...] Una peste alta, Antonius dădea dovadă de curaj, ingeniozitate și calm în situații adverse, dar foarte rar era el arhitectul victoriei” (pp. 168-169).

Dominat de Cleopatra, Antonius căzuse în patima beției și a autoamăgirii. La un

cartea străină

Ionel SAVITESCU

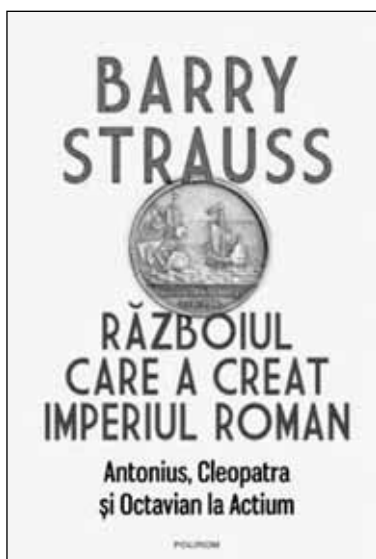
Bătălia de la Actium

consiliu de război ținut în cortul lui Antonius sunt trecute în revistă mai multe variante pentru desfășurarea bătăliei. Noii dezertori au contribuit ca Octavian să cunoască planurile de luptă ale lui Antonius, iar în cortul lui Octavian consiliul de război hotărăște bătălia navală, care a început pe la mijlocul zilei, după ce briza a favorizat deplasarea navelor: „Se auzeau șuierul săgeților și al juvelinilor, bubuitul catapultelor care își lansau încărcăturile, suierul pietrelor prin aer și bufniturile iscate când aterizau” (p. 193). În centrul navelor lui Antonius se formează o breșă de care profită Cleopatra, care cu cele 60 de nave ale sale părăsește lupta, dorind să ajungă în Egipt. Fuga Cleopatrei a fost disprețuită încă din Antichitate, apoi de Shakespeare. Conștient că nu putea obține victoria, Antonius părăsește și el lupta, o ajunge pe Cleopatra și se urcă pe nava ei. O parte dintre navele lui Antonius l-au urmat, altele au continuat lupta. În fine, pe la 4 după-amiaza oamenii lui Antonius se predau. Pierderile de nave și soldați diferă de la istoric la istoric: „A fost o victorie mare, dar nu totală. Antonius și Cleopatra fugiseră cam cu o treime din flota lor de război și cu întreg tezaurul” (p. 205). Ieșind învingător la Actium, Octavian ridică un monument celebru în epoca respectivă, „piatra de temelie a Imperiului Roman”, din care astăzi au rămas numai ruine invadate de vegetație. Pe monument exista o inscripție închinată lui Marte și Neptun, Octavian socotindu-se Caesar și fiul unui zeu. Pe locul desfășurării luptei s-a fondat un oraș nou: Orașul Victoriei, Nicopolis. Antonius și Cleopatra au pierdut războiul, datorită dezbinărilor, deși aveau bani mai mulți decât Octavian și tehnologie superioară. Octavian dorea să stăpânească și partea orientală a imperiului, mai bogată, mai populată, mai urbanizată și culturalizată. Totodată, nu

dorea să revină la vechea republică ce l-a ucis pe Iulius Caesar. Adept al dictonului *grăbește-te încet*, Octavian nu l-a urmărit pe Antonius. A pedepsit câțiva apropiați ai lui Antonius, pe alții i-a iertat. S-a deplasat la Atena și Efes, după aceea întorcându-se în Italia; în sfârșit, Lepidus cel Tânăr completează asasinarea lui Octavian.

La Alexandria, Cleopatra dispune construirea unei noi flote cu care să plece cu Antonius în exil, în India. Sfârșitul celor doi este greu de reconstituit: „Nu e ușor să reconstitui adevărul din surse atât de diverse, dar problematice, și pe un fundal atât de încărcat politic și romantic” (p. 233). Între Cleopatra, Antonius și Octavian are loc un schimb de mesaje și daruri, din care rezultă că Octavian dorea moartea lui Antonius. Cleopatra desființează *Societatea Celor Care Duc Un Trai De Neimitat* și formează *Societatea Celor Care Vor Muri Împreună*, rezumându-și viața la petreceri extravagante, apoi se refugiază în mausoleul ei, trimițându-i un mesaj lui Antonius că este moartă. Antonius crede și decide să se sinucidă, pregătind pe sclavul Eros să-lucidă, dar acesta refuză și se sinucide. Antonius se înjunghie în abdomen cu sabia sa, dar nu moare; îi roagă pe cei de față să-i dea lovitura de grație. Pătrunde în mausoleul Cleopatrei și se stinge la 53 de ani: „Antonius a fost un mare diplomat. A pus bazele unei situații durabile în Răsăritul Roman. [...] A pus bazele unui imperiu în Răsărit, unul care i-ar fi permis să cucerească și Apusul. [...] A eșuat atât ca lider, cât și ca strateg. [...] Antonius a fost un om mare, dar a trăit într-o epocă a unor titani, așa că nu avea cum să nu-și găsească nașul. Dacă ar fi găsit o parteneră mai supusă decât Cleopatra sau dacă ar fi înfruntat un adversar mai puțin puternic decât Octavian, poate că ar fi avut succes” (pp. 244-245). Sabia cu care s-a sinucis

Antonius este dusă la Octavian, care plânge asemenea lui Caesar la aflarea veștii că Pompei fusese asasinat. După ce un trimis al lui Octavian o împiedică pe Cleopatra să se sinucidă și îi capturează bogățiile, Octavian pătrunde în Alexandria, apoi se întâlnește cu Cleopatra: „Întâlnirea dintre Octavian și Cleopatra e una dintre cele mai dramatice întrevederi personale din istorie” (p. 248). Nu se știe în ce limbă au discutat și nici ce au discutat. Relatăriile lui Plutarh și Cassius Dio diferă. Cleopatra nu voia să participe la triumful lui Octavian: „Poate că adevăratul scop al întrevederii a fost să cadă de acord asupra modului cum urma să moară Cleopatra” (p. 250). Așadar, deținem informații puține despre sfârșitul Cleopatrei. Din nou sunt citați Plutarh („Adevărul nu-l știe nimeni”) și Cassius Dio („Nimeni n-a știut adevărul”). Cleopatra își pregătește sinuciderea făcând o baie, apoi o masă rafinată, după care își încheie viața printr-o mușcătură de aspidă (șarpe) sau cu otrăvă. Alături de Cleopatra au murit cele două slujnice devotate: Iras și Charmion: „Cleopatra a fost una dintre cele mai remarcabile femei de stat din istorie. După două secole de declin și de înfrângeri, ea a schimbat soarta țării sale. [...] A fost cel mai mare conducător macedonean de după Alexandru și cea mai importantă regină egipteană de după Hatșepsut” (p. 255).

La 1 august 30 î.H., Octavian intră în Alexandria, o capturează pe Cleopatra și bogățiile ei. Se adresează locuitorilor nefăcând o impresie favorabilă, deoarece Octavian era „scund și slab”, în timp ce Antonius „era bine făcut și avea un aer belicos”. La 1 august moare Antonius, la 10 august Cleopatra și, spre sfârșitul lunii, Caesarion. În ceea ce-l privește pe Caesarion, Octavian era hotărât să scape de el, urmând sfatul lui Arius: „Nu e bine să fie prea mulți Caesari”. Copiii lui Antonius și ai Cleopatrei sunt cruțați și luați de Octavia la Roma. Pe 29 august, Octavian anexează Egiptul (dată schimbată de Senat cu 1 august), punând capăt epocii elenistice și celor trei milenii de regi egipteni: „A fost începutul Romei imperiale

și, în același timp, întemeierea Occidentului modern” (p. 266). Mediterana era denumită în mod diferit de popoarele limitrofe. Romanii i-au spus *Mare Nostrum*: „Puține expresii redau mai bine aroganța unui imperiu care considera că lumea întreagă îi aparținea” (p. 267). Octavian revine la Roma și serbează trei triumfuri: războiul Iliric, războiul de la Actium și războiul de la Alexandria. Se încheie astfel războaiele civile, iar Octavian devine Augustus: „Sistemul pe care Octavian l-a conceput rămânea cu numele o republică, avându-l în frunte pe primul ei cetățean, dar, în realitate, era o monarhie. [...] Roma era guvernată de domnia legii, dar practic, Octavian se situa deasupra ei” (p. 273).

După Actium, Octavian Augustus reduce numărul legiunilor și petrece mult timp călătorind de-a lungul imperiului, face noi cuceriri în Hispania și în nordul Balcanilor, iar încercarea de a cucerii Germania până la Elba s-a soldat cu un eșec. Inaugurează o nouă sărbătoare, *Ludi Saeculares*, prezidată de Augustus și Agrippa. Dacă numele lui Iulius Caesar dăduse numele lunii *quintilis iulius*, adică *iulie*, Senatul hotărăște ca luna septembrie să devină *august*, pentru a celebra ziua de 23 când s-a născut Augustus, însă Augustus a preferat luna anterioară, *sextilis*, să devină *august*. Decretul Senatului s-a păstrat până astăzi (p. 280).

În sfârșit, Augustus merge în nordul Italiei (14 d.H.); bolnav, cade la pat. Moare la Nola, în casa și camera unde murise și tatăl său, Gaius Octavius, în urmă cu șapte decenii. Avea aproape 77 de ani și era unul dintre ultimii participanți la bătălia de la Actium. Augustus a murit pe 19 august. Realizările sale urbanistice deschid o cale ce va fi urmată de majoritatea împăraților.

Evident, cu această carte, Barry Strauss încheie o cercetare de mare amploare bazată pe surse antice și moderne. În extremis, semnalăm două inadvertențe: în Cronologie, la pagina 10: 27 noiembrie 43 î.H. are loc formarea primului triumvirat. Însă primul triumvirat, format din Caesar, Pompei și Crassus, a fost creat în anul 60 î.H., iar al doilea triumvirat, format din Octavian, Marc Antonius și Lepidus, fusese încheiat în anul 43 î.H. La pagina 57, Scribonia, soția lui Octavian, este cumnata lui Sextus, iar la pagina 65, Scribonia este mătușa lui Sextus Pompeius.

* Barry Strauss, *Războiul care a creat Imperiul Roman. Antonius, Cleopatra și Octavian la Actium*, Iași, Ed. Polirom, traducere din limba engleză de Ovidiu-Gheorghe Ruța, 2022, 335 p.

Personalități băcăuane

Dan PETRUȘCĂ

N. 27 aprilie 1954, în Bacău. *Profesor, poet, eseist, publicist*. Este fiul lăcătușului mecanic Anton Petrușcă, veteran de război, și al Mariei (n. Crăciun), operatoare radiofonică. Cursurile primare le-a început în orașul natal, în 1960, la Școala Nr. 3, aferentă zonei Narcisa, iar din clasa a III-a le-a continuat la Școala Generală Nr. 18 (azi, „Spiru Haret”). Primii trei ani de gimnaziu i-a urmat la fostul Liceu Nr. 3 (actualul Liceu cu Program Sportiv), în timp ce pentru clasa a opta a revenit la Școala Nr. 18. În 1969 e admis la Liceul „Lucrețiu Pătrășcanu” (azi, Colegiul Național „Gheorghe Vrănceanu”), ale cărui cursuri le absolvă în 1974.

Începe să scrie versuri încă din școala generală, frecventând într-o primă etapă Cenaclul „Lucian Blaga” al Casei de Cultură „Vasile Alecsandri” din Bacău, unde e fascinat de lecturile și spiritul critic al poetului Victor Croitoru, iar între 1968 și 1975, cenaclul de pe lângă revista „Ateneu”, în paginile căreia va și debuta, în aprilie 1969, cu poezia „Gene palpitând în zori”. Pe lângă debut, 1969 îi va aduce consacrarea națională, prin Premiul I obținut la Concursul „Tineri condeie” și deschiderea către paginile altor reviste literare. Încearcă de mai multe ori să treacă de furcile caudine ale admiterii în învățământul superior, optând când pentru filosofie, când pentru psihologie, dar abia în 1978 a reușit la Facultatea de Filologie din cadrul Universității „Al. I. Cuza”, pe care a absolvit-o în 1982, cu lucrarea de licență „Mitul lui Eдіp în literatura greco-latină și românească”. Tot în 1978, e inclus cu un grupaj de cinci poeme (*Statormic țarm, Încă și mai aproape, Pescărușul, Spiritul meu, Grâu*) în antologia „Inscripții la «Cântarea României»” (Consiliul Județean al Sindicatelor Bacău), dar până la adevăratul debut editorial vor mai trece încă două decenii. Publicistic a debutat în revistele studențești ieșene, în Biblioteca „Opinia” (Nr. 10/1981), supliment al „Opinie studentești”, apărându-i și versuri, însă cu pseudonimul Dan Petreanu, folosit cu un an în urmă și pentru semnarea textelor date tiparului de revistele „Convorbiri literare”, „Cronica”, „Pro Saeculum” și „Steaua”. Stagiul de profesor de limba și literatura română – limba și literatura latină l-a început la Școala Generală din Tescani, în toamna anului 1982, dar la jumătatea lui octombrie se transferă la Școala Generală din Scorțeni, unde director era criticul literar Eugen Budău. Sătul de navetă, în 1986 se mută la Școala Generală Nr. 15 din Bacău, iar în anul următor intră în colectivul de la Liceul Industrial Letea, până în 1995, când se titularizează la Liceul Economic (azi, Colegiul Economic „Ion Ghica”). Aici, deși a fost titular până în 2001, nu a predat decât în anul școlar 1998-1999, în ceilalți fiind profesor la actualele colegii naționale „Ferdinand I” și „Vasile Alecsandri”. Pentru un semestru, în primăvara anului 1998, a funcționat ca inspector de specialitate la Inspectoratul Școlar Județean Bacău, iar din toamna lui 2001 a fost profesor titular la liceul pe care l-a absolvit, Colegiul Național „Gheorghe Vrănceanu”. În toată această perioadă a continuat să scrie și să publice atât poezie, cât și studii critice și eseuri, să participe la dezbateri și la ședințele cenaclurilor „Avangarda XXI” și „Octavian Voicu”. De la micile studii despre Camil Petrescu și Mircea Eliade, publicate în „Ateneu” în 1998, la aproape trei decenii de la prima apariție într-o revistă a izbutit să închege o carte unitară, „Mister și literatură – eseuri aproximative” (prefațată de Gh. Iorga, Editura Fundației Culturale Cancicov Bacău), bine primită de critica literară și de cititori, fapt ce a impus o nouă ediție, revăzută și adăugită, apărută la Editura Timpul (Iași, 2009). Acestui debut editorial i-au urmat volumele „Poezia îmi stătea pe genunchi” (prefațată de Constantin Dram; postfața, de Gh. Iorga, Iași,

Editura Universitas XXI, 2005), cu ecouri la fel de bune – între altele, prezentări și interviu cu autorul la TVR Cultural și B1 TV, după lansările de la Casa „V. Pogor” și Capșa –, „Toate-s cam de pe când” (idem, prefață de Constantin Dram, postfață de Cassian Maria Spiridon, 2008), „Și celelalte cuvinte” (idem, postfață de Mircea Dinutz, 2011), „Semne din cărți. Simptome, neliniști, paradoxuri, deriziuni” (Bacău, Editura Babel, 2013), „Oarecum anacronic” (prefață de Constantin Dram, ilustrații de Mihai Chiuaru, Florești, Editura Limes, 2018), distinsă cu Premiul pentru cartea de poezie a anului 2018 la Festivalul-Concurs Național de Creație Literară „Avangarda XXII”, și „Despre iubire și alte nimicuri” (Florești, Editura Limes, 2021), Premiul filialei Iași a Uniunii Scriitorilor pentru critică (2022). Poetul și eseistul nu se grăbește să-și adune în pagini de carte producțiile literare în fiecare an, semn că exigența sa e atent cântărită.

În paralel cu activitatea de la catedră, între 1994 și 1996 a fost redactor la săptămânalul „Viața băcăuană”, unde a publicat diverse articole, apoi redactor la revista de cultură „13 Plus”, în paginile căreia i-au apărut studii despre cultură și literatură. Din 1998 a devenit colaborator constant la revista de limba română „Convorbiri didactice”, unde a publicat studii de specialitate și a fost secretar general de redacție al prestigio-sului trimestrial. A mai semnat, de asemenea, în ziarele băcăuane „Steagul roșu” și „Deșteptarea”, precum și în „Scara – Revistă de oceanografie ortodoxă”, „Meridian 27”, „Poezia”, „Porto Franco”, „Vatra veche”, „Ziarul de duminică” și „Vitrăliu”, în acest periodic având, din 2006, spațiu rezervat pentru un poem, număr de număr.

Șef de catedră în mai multe rânduri, a fost, totodată, redactor responsabil al volumului „Mărturii, mărturisiri, 1967-1997” (Colegiul Național „Ferdinand I”, Bacău, 1997), membru al Consiliului de administrație al Colegiului Național „Gh. Vrănceanu”, vicepreședinte al Filialei „Alexandru Piru” Bacău a Societății de Științe Filologice și membru al Uniunii Scriitorilor, filiala Iași. Inclus cu poemul „Spre iarnă” în antologia „Retrospective 2” (Bacău, Editura Fundației Culturale Cancicov, 2008), realizată de scriitorul Victor Munteanu, și cu poemele „De pe un site” și „Zvon din Levant” în „Bacău cultural – 600; antologia revistei Plumb” (Bacău, Editura Ateneul Scriitorilor, 2008), a fost răsplătit cu Premiul pentru Eseu al revistei „Convorbiri literare” (2023) și pregătește cititorilor noi surprize. Pentru mulți dintre ei, una va fi chiar această intrare a sa în rândul septuagenarilor, un motiv în plus să-i dorim să aibă parte de încă mulți ani rodnici în planul creației și de iubirile care nu-l ocolesc.

Cornel Simion GALBEN

Motto: „Fiecare cuvânt este o prejudecată.“
Friedrich Nietzsche

„Este, într-adevăr, greutatea cumplită și ușurătatea frumoasă?”

De Milan Kundera („Insuportabila ușurătate a ființei”, București, Editura Univers, 1999) mă despart greu. Când îmi spune că trăim într-un cerc vicios, că asurzim fiindcă punem „muzica din ce în ce mai tare”, dar că asurzind nu ne rămâne altceva decât s-o punem și mai tare, parcă-mi vorbește despre atitudinea noastră față de Nietzsche; nu-l putem părăsi nici atunci când ne lipsesc acordurile cu el. L-am găsit pe Kundera preocupat de Nietzsche prin atitudinea manifestată față de *compasivitate* – pe care filosoful german o trimite la zid –, despre care crede că nimic nu cântărește mai mult, întrucât „nici propria noastră durere nu ne apasă atât de greu ca durerea împărtășită cu altul, pentru altul, în locul altuia, multiplicată de imaginație și prelungită în sute de ecouri”. Dar mai ales prin atitudinea manifestată față de eterna reîntoarcere a aceluiași, despre care am amintit, este interesat Kundera de Nietzsche. Și nu ca adulator, desigur, ci ca un romancier care a trăit cu onestitate ritmurile vieții, știind că dragostea și ura se pot „naște și dintr-o singură metaforă”.

Privind către eterna reîntoarcere, „această idee misterioasă cu care Nietzsche i-a pus în încercătură pe mulți filosofi” (*op. cit.*, p. 7), „acest mit uluitor”, Kundera crede că „viața care dispare o dată pentru totdeauna, care nu mai revine, se aseamănă cu o umbră, e lipsită de greutate, e dinainte moartă și dacă a fost atroce, frumoasă, splendidă, această atrocitate, această splendoare sau frumusețe nu înseamnă nimic. Nu trebuie să ținem seama de ele mai mult decât de un război între două țări africane din secolul al paisprezecelea, care n-a schimbat cu nimic fața lumii, în ciuda faptului că în el și-au

Ion FERCU

Prejudecățile: infern și provocare eternă (48)

găsit moartea, în chinuri de nedescris, trei sute de mii de negri” (*ibid.*). „Se va schimba cu ceva fața războiului dintre cele două țări africane din secolul al paisprezecelea dacă el se va repeta de nenumărate ori în eterna întoarcere?” întreabă acesta. „Da, se va schimba: va deveni un bloc, care se va ridica și va dăinui, iar stupiditatea lui va fi iremediabilă (ireparabilă)” (*ibid.*). Dar poate că trimiterea către imaginatul scenariu al revenirii lui Robespierre în istoria Franței sintetizează cel mai bine percepția sa despre eterna reîntoarcere: „Dacă Revoluția franceză ar trebui să se repete la nesfârșit, istoriografia franceză ar fi mai puțin mândră de Robespierre. Dar, întrucât aceasta vorbește de un lucru ce nu mai revine, anii săngeroși n-au rămas decât simple vorbe, teorii și discuții, au devenit mai ușori ca fulgul și nu mai stârnesc teama nimănui. E o diferență incomensurabilă între un Robespierre care a apărut în istorie o singură dată și un Robespierre care ar reveni mereu ca să rezeze capetele francezilor” (*ibid.*, pp.7-8).

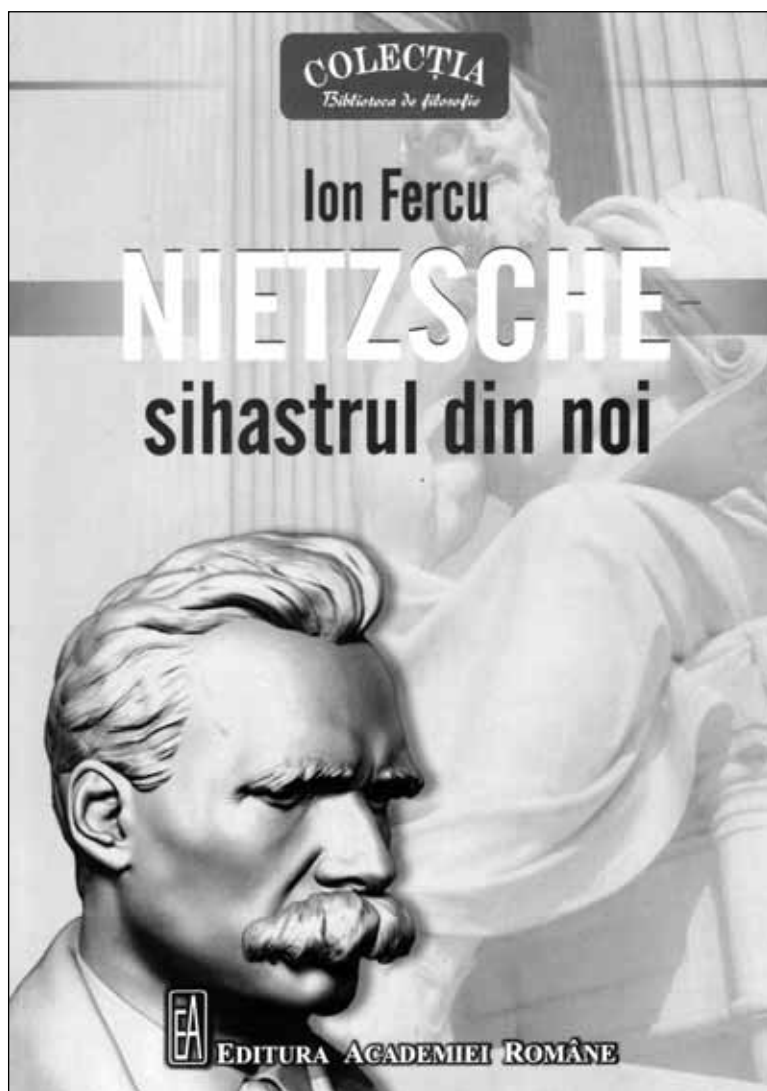
Și trimiterea către Hitler poate adăuga nuanțe ale percepției lui Kundera despre eterna revenire: „M-am surprins, nu de mult, pradă unei senzații incredibile: răsfoind o carte despre Hitler. M-am trezit emoționat în fața câtorva fotografii ale acestuia; îmi aminteam de anii copilăriei mele, pe care i-am trăit în timpul războiului; mai mulți membri ai familiei mele și-au găsit moartea în lagărele de concentrare naziste; dar ce însemna moartea lor pe lângă fotografia lui Hitler, care îmi evoca o vreme apusă a vieții mele, o vreme ce nu va reveni? Această împăcare cu Hitler trădează profunda perversiune morală, inerentă unei lumi întemeiate esențial pe inexistența întoarcerii, căci în această lume totul e dinainte iertat și, în consecință, totul e îngăduit cu cinism” (*ibid.*, p. 8). Rezervele față de discursul nietzschean sunt exprimate fără echivoc: „Dacă fiecare secundă a vieții noastre trebuie să se repete la nesfârșit înseamnă că suntem răstigniți (țintuiți) în eternitate ca Iisus Hristos pe cruce.

Cumplită imagine. În lumea eternei reveniri, fiecare gest poartă greutatea unei poveri insuportabile. Acesta este motivul care l-a determinat pe Nietzsche să spună că ideea eternei reveniri este cea mai grea povară (*das schwerste Gewicht*). Dacă eterna revenire este povara cea mai grea, atunci viețile noastre, proiectate pe acest fundal, pot apărea în toată splendoarea ușurătății lor” (*ibid.*). Cu resursele unei dialectici elevate, Kundera, întrebându-se dacă „este, într-adevăr, greutatea cumplită și ușurătatea frumoasă”, oferă un răspuns de romancier: „Povara cea mai grea ne strivește, ne face să ne încovoiem sub ea. Ne lipește de pământ. Dar în poezia de dragoste a tuturor veacurilor, femeia dorește să fie împovărată de greutatea trupului bărbătesc. Așadar, cea mai grea povară este, în același timp, imaginea celei mai intense împliniri vitale” (*ibid.*, p. 9).

Uneori, mi se pare că Milan Kundera intră în jocul aforistic al lui Nietzsche, apropiindu-se și de Mișkin, cel care ne spune că „nu există fericire în confort; ea se câștigă prin suferință”. Dacă *suferința* este sau nu (și) o *necesară povară*, atunci îi găsim pe Nietzsche, Dostoievski și Kundera trudind în același registru etic: „Cu cât mai grea e povara, cu atât mai apropi-

ată de pământ e viața noastră și cu atât e mai reală și mai adevărată. În schimb, absența totală a poverii face ca ființa umană să devină mai ușoară ca aerul, să zboare spre înălțimi, să se îndepărteze de pământ, de ființa terestră, să fie doar pe jumătate reală, iar mișcările sale să fie deopotrivă libere și ne semnificative. Și-atunci, ce să alegem? Greutatea sau ușurătatea?”, întreabă Kundera (*ibid.*, p. 9). Dostoievski și Nietzsche n-ar fi oferit același răspuns ca Parmenide, la întrebarea lui Kundera. „Această întrebare, zice Kundera, și-a pus-o Parmenide în secolul al șaselea înainte de Hristos. După el, universul se împarte în cupluri de contrarii: lumină-întuneric; gingășie-grosolanie; căldură-frig; ființă-neființă. Un pol al contradicției era pentru el pozitiv (lumina, căldura, gingășia, ființa), al doilea negativ. Această împărțire în doi poli, unul pozitiv și celălalt negativ, ne poate apărea ca fiind de o facilitate puerilă. Cu excepția unui singur caz: ce e pozitiv, greutatea sau ușurătatea? Parmenide a răspuns: ușorul e pozitiv, greul e negativ. A avut dreptate sau nu? Aceasta-i întrebarea” (*ibid.*). Făcând elogiul suferinței – care ar putea fi înțeleasă și ca *greutate*, nu? –, Nietzsche și Dostoievski n-au avânturi dragi lui Parmenide. Kundera amplifică însă virtuțile ghiciturii. Când credeai că a aruncat vâlul „de pe această idee misterioasă cu care Nietzsche i-a pus în încercătură pe mulți filosofi”, constai că umbra acestui vâl continuă să trăiască enigmatic în jurul acesteia: „Un singur lucru e sigur: contradicția greu-ușor este cea mai misterioasă și cea mai plină de semnificații dintre toate contradicțiile” (*ibid.*). Nietzsche ne spune că tot ce se întâmplă în lume și în viețile oamenilor s-a mai întâmplat deja; și se va mai întâmpla. Nu-i nimic nou sub soare și fiecare existență este încărcată cu sens prin retrăirea tiparelor din viețile anterioare. Cu fiecare nouă viață, acest sens capătă și mai multă greutate, ca o povară pe care umanitatea o poartă pe umerii ei.

Textul acestui articol este inclus în paginile volumului „Nietzsche, sihastrul din noi”, apărut la Editura Academiei Române, lansat în librării luna aceasta.

Editura „Litera” a publicat recent o lucrare prezentând aspecte ce țin de literatura confesivă a două „mari Doamne ale spiritului”: Cella Delavrancea și Regina Maria. Diferite prin profesie și statut social, cele două „ființe de excepție” sunt totuși foarte apropiate, ele întâlnindu-se „pe tărâmul spiritului creator, al dragostei pentru artă, muzică, natură și al patriotismului autentic și necondiționat în dragostea fanatică pentru Țară și pentru devenirea ei”. Cartea este atent și riguros îngrijită de Cătălina Opaschi, care i se datorează atât traducerea scrisorilor Cellei, cât și notele explicative detaliate referitoare la onomastica și toponimia din epistolele celor două personalități. Cele 48 de scrisori au fost identificate de Cătălina Opaschi în Arhivele Naționale Istorice Centrale din București; ele reprezintă fondul inedit al cărții. Scrisorile Cellei Delavrancea (26 la număr) sunt redactate în limba franceză și sunt trimise din diverse localități, cele mai multe din Cairo, Paris sau București. Acestora li se adaugă, în anexă, o scrisoare adresată de Cella surorii sale, Margareta.

Adresându-se Reginei Maria, Cella Delavrancea păstrează respectul protocolar (scrisorile încep cu „My Queen” sau cu „My dearest Queen”) și se încheie cu formule de politețe prin care Regina este asigurată de „vie afectivă”, efuziune, devotament, tandrețe infinită și fidelitate, deși, pe măsură ce prietenia evoluează, tonul devine aproape intim, ajungând să încheie epistola din 2 august 1930 imperativ: „răspundeți-mi imediat!” Prietenia lor s-a consolidat în timpul Primului Război Mondial, când Cella făcea voluntariat, ca infirmieră, în spitalul de front de la

Adrian HORODNIC

Maria și Cella

Coțofănești. Scrisorile Cellei Delavrancea se referă la mai multe personalități din perioada interbelică pe care le-a cunoscut direct (George Enescu, Elena Văcărescu, Martha Bibescu, Aristide Blank, Barbu Știrbei, Alexandru Vlahuță, Anna Matveevna Pavlovna, Anna de Noailles). Nu lipsesc referiri la situația politică: alegerile parlamentare din 1928, vizita Reginei în Franța, în Statele Unite ale Americii sau în Egipt. După moartea lui Gheorghe Buzdugan (1929), Cella își sfătuiește suverana să nu accepte demnitatea vacantă: „Ca Regentă, Voi nu veți fi iubită. Și este esențial astăzi, când principiul dinastic se clatină, să fiți iubită”. De altfel, neîncrederea în politicieni e cuprinsă într-un enunț potrivit și pentru zilele noastre: „Politicienii să se gândească la nefericita noastră țară, fără să o contemple prin prisma posesivă”. Uneori din scrisorile Cellei identificăm un anumit ton măgulitor (la Cairo „orașul se resimte în mod plăcut de pe urma civilizației pe care englezii au instalat-o peste tot”) sau chiar laudativ („acel Balcic unde fiecare imagine este o încântare vie”). Prietenia celor două Doamne ajunge să devină intimă: Cella înapoiază o parte din banii împrumutați de la Regină, oferă mici cadouri pentru castelul de la Balcic („un vas de apă turcesc”, o cuvertură); Regina îi dăruiește o bonetă lucrată de ea, iar Cella mai solicită una, stabilind până și culoarea.

Primele 14 scrisori adresate de Regina Maria Cellei Delavrancea („Cellicule dragă”) se referă, în principal, la război și la refugiul din Moldova, impus de evoluția frontului. Maria părăsește Bucureștiul la puțin timp după moartea mezinului Mircea și-și propune să devină „o Regină hoinară... care să fie cât mai aproape de poporul ei atât de pătimitor”. Împreună cu alte doamne din înalta societate înființează cantine pentru săraci, orfeline și, mai ales, spitalele „Regina Maria”, dintre care cel de la Coțofănești, situat în apropierea frontului, i-a fost cel mai iubit și mai bine întreținut, cu contribuția unor medici români și francezi. De la Lugano îi scria Cellei în noiembrie 1919 afirmând: la Coțofănești „îmi găsisem vocația – de luptător, de conducător și, în anumite privințe, de învingător”. De la Ghidigeni, unde funcționa un alt spital militar, scrie Cellei: „Mă simt puternică, în ciuda

nenorocirilor, și plină de speranță, în ciuda norilor grei care se adună la orizont”. Din perioada 1916-1918 scrisorile confesive ale Reginei evidențiază o anumită formă de emancipare a femeii, în contradicție cu viziunea tradițională asupra războiului, centrată aproape exclusiv pe bărbat. Maria este cea care îndeamnă și impune un altfel de mental feminin, ce nu mai este restrâns la acțiuni și gândiri casnice, patriarhale. Ea devine un exemplu, este „îngerul alb”, „mama răniților”; este curajoasă, plină de abnegație și patriotism.

Spre deosebire de Regina Elisabeta (Carmen Sylva), Maria se implică în chestiunile de interes național („chiar și politica a ajuns aproape de mine și nu poate fi ignorată”). În acest sens se confesează Cellei: „Regele avea nevoie de mine – se simțea descurajat, durerea acelor zile era peste puterile lui, și eu am venit în mijlocul ei cu energia mea proaspătă și cu ceva din razele de soare și aerul pur adus de pe dealuri și din tranșee, de la loialitatea trupelor noastre”. Simte că munca ei sporește în juru-i, reușind astfel să descrețească „fiecare cută a disperării, cercetând-o până a[m] găsit în ea un colțisor de lumină și nădejde”. Regina suferă pentru condițiile în care se semnează armistițiul de la Focșani, detestă instaurarea guvernului Alexandru Marghiloman, este profund afectată de situația din Rusia. Din jurnalul Reginei (și acesta, text confesiv), dramatismul

evenimentelor din primăvara anului 1918 este și mai elocvent: „Totul pare să se năruie...; ultimele vești de la ruși au fost atât de disperate și de rău prevestitoare, în ceea ce ne privește, încât [regele] spune că vede sfârșitul apropiindu-se cu pași uriași”, iar „situația noastră e de-a dreptul cumplită”. După semnarea păcii de la Buftea, suveranii se retrag la Bicz, iar Maria nu ezită să se adreseze, cu reproșuri severe, atașatului militar al Marii Britanii, afirmând că situația dificilă în care se găsea România se datora „eșecurilor altora”, dar și faptului că „am fost vânduți și trădați” de aliați.

Regina este intens preocupată de familia sa, îndeosebi de Elisabeta („cu pasiunile ei schimbătoare”) și de Carol, a cărui căsătorie cu Zizi Lambrino („întrtotul mediocră”) este aspru condamnată. Scrisorile către Cella se opresc în 1920 și doar din alte surse se poate contura evoluția relațiilor familiale din restul vieții Reginei.

Cella și Maria s-au confesat reciproc și sincer, dezvăluind o adevărată prietenie. O confirmă Regina prin scrisoarea trimisă din Stressa (13 octombrie 1919): „Ție îți pot vorbi complet sau deloc”. „Dar tu cea adevărată și eu cea adevărată nu pot fi separate; ne vom întoarce totdeauna una la cealaltă cu aceeași nevoie adevărată pe care, de mulți ani, o avem una de alta și pe care nici măcar viața nu o poate spulbera, ci doar moartea.”

* „Corespondența Regina Maria – Cella Delavrancea (1913-1937)”, Ed. „Litera”, 2022. Ediție îngrijită, cuvânt-înainte și note de Cătălina Opaschi

Cine mai poate spune astăzi că o carte de critică literară este importantă? Dar într-un climat ca al nostru, în care majoritatea criticilor (adunați într-un conclav generaționist) practică asiduu ceea ce condamnav ieri și folosesc drept criterii de „selecție” profilul autorului (să fie musai din generația lor și, eventual, să facă parte din gașca unuia dintre criticii locali), cartea lui Răzvan Voncu chiar poate fi considerată una importantă. Fără să se lase sedus de cântecele de sirenă ale fracțiilor literare, el își păstrează postura demnă și fixă a criticului literar imparțial, pentru care nu vârsta autorului și nu corectitudinea sau angajarea socială și politică sunt cele care contează, ci valoarea literaturii scrise de acesta. Alexandru Ruja îl apreciază pe Răzvan Voncu, într-o recentă cronică la cartea sa, astfel: „Perseverent pe un drum ales de mult, cu o pasiune devorantă pentru lectura cărților, implicat în actul critic cu o forță de invidiat, căutând mereu neobosit, în nebuloasa și amalgamata producție editorială, cartea meritorie pentru a fi adusă în față, Răzvan Voncu reprezintă astăzi în literatura română criticul prin excelență”.

O carte eveniment

Interesat de Eugen Barbu în momentul în care am obținut cartea lui Răzvan Voncu, am citit mai întâi ceea ce a scris despre Barbu. Deprecierea nuvelisticii sale (prețuită de unii comentatori) mi se pare justificată, ca și scoaterea la iveală a slăbiciunilor romanului său. În ce privește fondul, desigur, căci îi recunoaște prozatorului „evidența unui talent excepțional și a unei arte excepționale a povestirii”. Dar ceea ce face demersul său savuros este faptul că sub mina atât de serioasă după care este recunoscut criticul, mustește un umor produs prin ironie. Scoate la iveală obiceiurile potatorice (cine s-ar fi gândit?) prezente în mai toate cărțile lui Barbu.

Volumul său adună mai ales cronici literare publicate în reviste, ajustate după necesitate, însă cartea e mai ambițioasă decât o simplă culegere de texte. Ea debutează cu câteva scurte capitole de reflecție asupra prozei românești contemporane și este organizată într-un total de cinci capitole, folosind periodizarea, astfel neignorând

aproape nimic din ce s-a scris mai valoros din anii '50 și până astăzi. Așa încât, deși nu știu dacă și-a asumat ambiția sau rezultă direct din demersul său critic făcut întotdeauna cu maximă conștiinciozitate, Răzvan Voncu este unul dintre cei mai reprezentativi critici în jocul fixării unui canon al prozei literare românești contemporane. Răspunzând la întrebarea de la începutul consemnării mele, pot spune că da, „Prozatori români de azi” este o carte de critică literară importantă.

Dincolo de calitățile recunoscute (chiar și de Nicolae Manolescu, într-un relativ recent editorial), ce impresionează la Răzvan Voncu este capacitatea sa reflexivă, care îl face și un redevabil teoretician al romanului în sine și al romanului ca fenomen cultural. Îmi amintesc un articol al său din „România literară” din anul 2023 (42/43) intitulat „Despre arta în pericol a romanului”, în care criticul identifica trei cauze ale perturbării paradigmei romanului contemporan: „Diminuarea lecturii”, „Mondializarea și civilizația

postindustrială” și „Deriva către extrema stângă a inteligenței occidentale”.

Posedă, așadar, Răzvan Voncu, toate calitățile ce îi sunt necesare unui critic literar pentru a scoate la iveală valoarea intrinsecă a cărților de proză, nu valoarea lor conjuncturală.

Dan PERȘA

Patrick MODIANO (Franța)

Balerina

Cel mai recent roman al lui Patrick Modiano, laureatul Premiului Nobel în 2014 pentru întreaga lui activitate, se intitulează *La danseuse (Balerina)* și a apărut, ca majoritatea volumelor precedente, la Editura Gallimard (2023). Într-un stil inconfundabil, autorul francez septuagenar coboară pe firul memoriei în anii tinereții pariziene, reconstituind atmosfera din mediul artistic, în special cel al baletului clasic. După cum declara într-un interviu acordat recent canalului France Inter, lumea dansului l-a fascinat încă de când era foarte tânăr pentru că este „un soi de muncă perpetuă”, iar dansul este – așa cum spune unul dintre personaje, Boris Kniaseff, marele balerin rus stabilit la Paris, devenit profesor de balet – „o disciplină care îți permite să supraviețuiești”. Așa cum și scrisul va deveni pentru Modiano o disciplină de la care nu va face nici o derogare, publicând peste patruzeci de titluri într-o carieră de jumătate de secol (*Balerina* este al 45-lea!).

Și în acest roman autorul folosește o compoziție narativă ce alternează planurile temporale: ample flashbackuri din anii primei tinereți îi permit revizitarea unor locuri pe care le

frecventa cu asiduitate, fiind într-o etapă a vieții când abia se visa scriitor, când absorbea cu maximă curiozitate lumea din jur, pentru a o ficționaliza: Parisul mitic al anilor '60-'70 (boema artistică, intelligentsia franceză modelată de existențialism și structuralism, influența unor filosofii orientale) este mult diferit de cel contemporan, invadat de hordurile de turiști. Este spațiul cu care Modiano se identifică, creuzetul creației sale, indisociabilă de cartiere și străzi mitice.

Așa cum spune Christine Angot, lectura acestui nou roman modianian este o sărbătoare pentru toți cei pasionați de cultura franceză și mai ales de un autor care nu încetează să ne uimească. De aceea am selectat și tradus un mic fragment de la paginile 65-67 și unul de la 79-80, în care personajul feminin evoluează cu grația binecunoscută a balerinelor și cu aura de mister a protagonistelor lui Patrick Modiano, care apare în ipostaza tânărului scriitor la început de drum.

Prezentare și traducere de
Elena-Brândușa STEICIUC

La teatrul de pe Champs-Élysées continuau repetițiile pentru baletul *Train des Roses* alături de Georges Starass. Niciodată balerina nu a fost atât de atașată de un partener, cu o legătură atât de puternică și de stranie, n-a simțit niciodată atât de intens tensiunea trupului, de parcă ar fi fost încălzit până peste poate de dans. Știa că legătura asta n-avea să dureze. Când repetițiile și spectacolul se vor termina, viața îi va duce pe căi diferite.

Într-o seară, pe când cobora din metrou la stația George-V ca să se întâlnească cu Starass în apartamentul Polei Hubersen, s-a gândit la Madeleine Péraud, o doctoriță care a îngrijit-o la 15 ani, când a intrat ca elevă la studioul Wacker, la grija acelei femei care-i explica lucruri complicate pe care ea le înțelegea, la cărțile de misticism pe care o ajuta să le descopere, propunându-i să copieze pe un caiet dictionar pasajele care au impresionat-o. Și atunci își aminti un cuvânt dintre cele pe care doctorița le folosea adesea: incandescență. I-a făcut chiar cadou o cântărețică din care un capitol era intitulat „Incandescență”.

Incandescență, beatitudine, vrajă, extaz, acești termeni reveneau adesea în cărțile pe care i le-a dat doctorița și își aminti de impresia pe care i-au făcut-o la prima lectură. În cele din urmă și-a dat seama că se puteau folosi aceleași cuvinte pentru a vorbi despre dans.

Din stația de metrou a luat-o pe bulevard ca să ajungă la apartamentul Polei Hubersen. Proprietara lipsea vreo 15 zile și de fiecare dată când se întâlnea acolo cu Georges Starass era singură cu el în apartament. Era întuneric, un întuneric cald, deși era luna decembrie. În curând avea să fie o ultimă repetiție pentru *Train des Roses* împreună cu Starass, pe scena teatrului de pe Champs-Élysées. Apoi, în seara următoare, premiera reprezentației de balet, reverența și aplauzele în timpul cărora trupul este extenuat de efort, apoi se relaxează. Și fără îndoială pe Georges n-avea să-l mai revadă niciodată.

În seara aceea, pe măsură ce se apropia de apartament, simțea cum urcă în ea o senzație clară care se va amplifica și mai mult când va fi singură cu bărbatul în cameră. Repetaseră toată dimineața și acum el o aștepta.

Încercă să meargă încet, dar inima îi bătea tare. Nu era diferit de senzația care te cuprinde atunci când intri în scenă ca să-ți întâlnești partenerul. Dar era ceva mult mai violent.

Împinse ușor ușa clădirii și se opri o clipă când ajunse la începutul scării. Ca să urce treptele făcu un efort, încercând să regăsească „pasul somnambulei”, care era nota ei personală în baletul lui Balanchine¹. Ajunsă la etaj, scoase mănunchiul de chei din buzunarul paltonului. Nu-și mai putea stăpâni nervozitatea și scăpă cheile. Becul se stinse și le căută în întuneric, pe pipăite. Cu greu reuși să bage cheia potrivită în broască, din cauză că îi tremura mâna.

Când intra în living, văzu paltonul lui pus pe marginea canapelei, acolo unde l-a văzut și prima dată. Merse înspre canapea cu un pas ușor ca fulgul, ca să evite orice zgomot. Se așeză, cu bustul drept și nemișcat, genunchii strânsi; rămase în penumbră gândindu-se că el

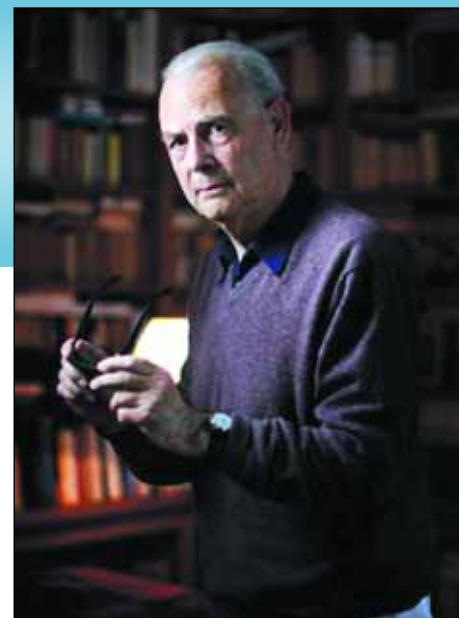
o așteaptă în dormitor. Ezită când trebuia să o ia pe culoar ca să fie lângă el și ezitarea asta, timpul scurs, lăsat cu bună știință să curgă, o făceau să ajungă puțin câte puțin la incandescență. Oare pe culoarul obișnuit dinspre vestibul sau cel mai lung, înspre baie? Își auzi șoptele: „Culoarul cel mai lung...”

Se ridică și o luă pe culoar, cu pasul lent al somnambulei, dar cu toate astea inima i se zbatea în piept atât de tare, încât simți brusc că nu mai poate respira. „

[...]

Într-o după-masă am însoțit-o la Repetto ca să-și cumpere pantofi de dans și ciorapi, apoi am ajuns într-un bar îngust și adânc pe Boulevard des Capucines – „Gaura din perete” –, unde se întâlnea adesea cu prietenii dansatori la Operă.

Aveai impresia că locul era neschimbat din anii treizeci, ca o cameră zidită mult timp pe care o redescoperi

spărgând un perete dintr-un apartament, cu mobilele de odinioară, patul nefăcut, în care se mai zărește urma unui cap pe pernă și un ziar de seară pe noptieră, cu titluri de-o șchioapă anunțând asasinatul președintelui Paul Doumer². Iată de ce locul se numea „Gaura din perete”. Din afara peretelui întunecat era greu să distingi intrarea.

„Dar tu? m-a întrebat. Ai găsit de lucru?”

Pentru prima dată îmi punea o întrebare precisă despre „slujba mea”. Se gândea că n-am niciuna, pentru că nu pomeneam nimic despre asta. Eram întotdeauna foarte discret în privința mea. Până atunci viața mea se scursesse într-o anumită singurătate care nu m-a făcut să fiu predispus la confidențe.

– Da, am găsit de lucru. Pentru un editor. Mi-a dat să corectez o carte în engleză.

A încruntat din sprâncene:

– O carte în engleză?

– Editează o colecție de cărți în engleză. Editura lui se numește Olympia Press.

Am rostit „Olympia Press” cu o voce gravă. Voiam să o conving că e o chestiune serioasă.

– Suprim fraze și adjective. Aduag paragrafe. Trebuie să scriu și două capitole suplimentare. E un fel de exercițiu, ca și al tău când exersezi la bară.

Comparația asta nu părea s-o convingă. Și mi s-a făcut rușine pentru că am comparat munca asta de corector cu exercițiile pe care am văzut-o făcându-le la studioul Wacker. Și totuși, eram convins chiar de pe atunci că și literatura este un exercițiu dificil, asemenea dansului, numai că sub o altă formă.

NOTE:

1. George Balanchine, născut Georgiy Melitonovici Balanchivadze (22.01.1904 – 30.04.1983), a fost unul dintre cei mai faimoși coregrafi ai secolului trecut, de origine ruso-georgiană. Este considerat fondatorul baletului modern american, cofondator al New York City Ballet, companie pe care a condus-o mai mult de 35 de ani. Coregrafia lui se distinge printr-un balet fără narațiune, cu decor și costumație reduse, pe o muzică clasică sau neo-clasică (n. tr.).

2. Paul Doumer (1857-1932), politician francez, președinte al Franței în 1931-1932, asasinat de emigrantul rus Paul Gorguloff.

• Vasile Crăiță-Mândră